

”Tulevaisuus tuntuu synkälle perheenhuoltajan sairasteessa”
**Perheeseen liittyvät kuvaukset kansanparantajalle vuosina
1938–1960 kirjoitetuissa kirjeissä**

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Suomen historian pro gradu
-tutkielma
Elokuu 2010
Suvi Pölönen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Suvi Pölönen

Opiskelijanumero: 157153

Tutkielman nimi: ”Tulevaisuus tuntuu synkälle perheenhuoltajan sairasteessa” - Perheeseen liittyvät kuvaukset kansanparantajalle vuosina 1938 - 1960 kirjoitetuissa kirjeissä

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 103 + 3 liitettä

Aika ja paikka: elokuu 2010, Joensuu

Pro gradu –tutkielma käsittelee kokemuksia ja kuvauksia perheen arkisesta elämästä kansanparantaja Anni Pölöselle vuosina 1938–1960 kirjoitetuissa kirjeissä. Tutkielmassa tarkastellaan perheissä vallinnutta sukupuolijärjestelmää. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten tehtävät jakautuivat sukupuolten kesken ja minkälaiset suhteet sukupuolten välillä vallitsi. Kirjoittajien kokemuksia käsitellään neljän eri teeman kautta. Hoivan, työnteon, puolisoitten keskinäisten suhteiden ja vanhemmuuden kautta luodaan kuva perheen arkisesta elämästä. Metodina on mikrohistoriallinen lähestymistapa ja lähiluku. Lähilukua käyttämällä on mahdollista tutkia kirjeiden yksityiskohtien kautta arkipäiväisiä ja toistuvia ilmiöitä, jotka eivät muuten jätä jälkeä lähteisiin.

Hoiva kuului perheessä naisten toimijuuteen ja tehtäviin. Naiset kirjoittivat kansanparantajalle miehiä useammin ja erityisesti kodin sisällä tapahtuva hoiva oli osa naisten toimijuutta. Hoiva ei kuitenkaan yksiselitteisesti kuulunut vain naisille, vaan miehet ottivat tarvittaessa vastuun hoivasta ja huolenpidosta. Miehet kirjoittivat kansanparantajalle erityisesti puolison sairastuessa ja heillä oli asiantuntemusta vaivan vaikutuksista. Miehet osallistuivat hoivaan kodin ulkopuolella esimerkiksi lähtemällä pitkille lääkkeidenhakumatkoille. Työtehtävät jakautuivat perheissä sukupuolen mukaan ja naiset olivat töidensä perusteella sidotumpia kodin piiriin. Naiset kokivat työtehtävät ja esimerkiksi emännän velvollisuudet raskaiksi. Miesten kirjeissä työkykyisyyttä pidettiin tärkeänä koko perheen hyvinvoinnin kannalta.

Vaivat vaikuttivat aviopuolisoiden suhteisiin. Alkoholin käyttö lisäsi miesten väkivaltaisuutta ja naiset pyysivät tilanteen korjaamiseksi apua kansanparantajalta. Väkivallan uhka loi pelkoa ja epävarmuutta puolisoitten välillä. Puolisoiden välillä oli sekä luottamusta että epäluottamusta. Osa kertoi intiimeistä vaivoista puolisolleen, toiset vaativat kansanparantajalta vaikenemista. Kirjoittajat pitivät seksuaalisuutta luonnollisena osana aviopuolisoiden elämää, mutta apua seksuaalisuuden vaikeuksiin haettiin mieluummin kansanparantajalta kuin lääkärin vastaanotolta.

Vanhemmuus määritteli perheiden arkista elämää. Molemmat sukupuolet olivat huolissaan lasten hyvinvoinnista, mutta erityisesti pienten lasten hoito oli naisten vastuulle. Vakavimpien sairauksien ja vanhempien lasten vaivojen kohdalla myös miehet kirjoittivat usein kansanparantajalle. Äitiys tuli kirjeissä isyyttä voimakkaammin esille. Äitiyteen liitettiin lapsen kehityksen kannalta tärkeäksi miellettyjä arvoja ja naiset itse kokivat äitiyden merkitykselliseksi ja minua määrittäväksi. Isyydestä ei juuri käyty yhteiskunnallista keskustelua, eivätkä miehet itsekään sitä kirjeissä nostaneet esille. Isyyteen kirjeissä kiinnitettiin huomioita lähinnä silloin, kun se puuttui perheestä kokonaan. Isyyden merkitys tuli näkyväksi vasta sen poissaolon kautta.

1. JOHDANTO	4
1.1 KANSANPARANTAJAN JA AVUNPYYTÄJÄN KOHTAAMINEN	4
1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA LÄHTEET	5
1.3 MIKROHISTORIA, PERHE JA VAIVOJEN KOKEMINEN – TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAVAT	12
1.4 TUTKIMUSPERINNE	17
2. HOIVA ARJESSA.....	22
2.1 MIEHET JA NAISET AVUNPYYTÄJINÄ.....	22
2.2 ”TÄMÄ ON HÄTÄHUUTO VAIMONI PUOLESTA” – HOIVA JA HUOLENPITO KIRJEISSÄ.....	26
3. TYÖ JA SUKUPUOLI.....	34
3.1 NAISTEN JA MIESTEN TYÖT	34
3.2 ARJEN RASKAILTA TUNTUVAT VELVOLLISUUDET	40
4. VAIKEUDET PUOLISOIDEN SUHTEISSA	46
4.1 UHKAAVA LÄHEINEN.....	46
4.2 INTIIMIT JA VAIETUT VAIVAT	51
5. VANHEMMUUDEN KUVAUKSET	61
5.1 LASTEN VAIVAT JA VANHEMPIEN TUNTEMUKSET	61
5.2 ”MITEN LAPSELLE KÄY JOS JÄÄ ÄITISTÄÄN?” – KORVAAMATON ÄITIYS.....	71
5.3 ISÄ PERHEESTÄ HUOLEHTIJANA	79
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	84
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	90
LIITTEET.....	104

1. Johdanto

1.1 Kansanparantajan ja avunpyytäjän kohtaaminen

”Rouva Pölönen

Eräs teidän entisistä potilaistanne kehoitti meitä kääntymään teidän puoleenne vaikeussamme. Hän kertoi niin monen ihmisen saaneen apua teiltä vaikeissa sairauksissaan. Niin ajattelin kysyä teiltä rouva että onko teillä olemassa sellaista lääkettä joka voisi poistaa mieheni silmistä harmaankahin kun lääkärit eivät pysty muuten parantamaan kun leikkaamalla ja eivätkä ole itsekkään kuitenkaan varmoja leikkauksen onnistumisesta. Ja kumminkin on ollut lehdistä kirjoituksia että on nykyään lääkettäkin joka parantaa tavallisen harmaankaihin ilman leikkausta. Ja mikä ikävintä on kun sairaalassaolo ja leikkaus on niin äärettömän kallista eikä ole varoja kun minä hänen vaimonsa olen niin sairas että on siksi ajaksi hommattava joku ihminen luokseni kun mieheni on sairaalassa. ja hänellekin apulaiselle on maksettava palkka. Näin ollen tuntuu tie nousevan pystyyn ja mies poloinen tulee sokeaksi.”¹

Pielisjärveläinen kansanparantaja Anni Pölönen (1889–1960) vastaanotti satoja kirjeitse lähetettyjä avunpyyntöjä erilaisiin vaivoihin ja sairauksiin. Osassa kirjeissä vaivaa ja sen vaikutuksia arkiseen elämään kuvaillaan hyvin lyhyesti muutamalla lauseella, toisissa kirjeissä kuvaukset ovat monisivuisia ja hyvin seikkaperäisiä. Monet kääntyivät Pölösen puoleen viimeisenä toivonaan parantua. Sairaana kannalta kaikista merkityksellisintä parantumisessa on turvautua mahdollisimman tehokkaaseen ja hänen omia tarpeitaan tyydyttävään ratkaisuun. Sairaana on mahdollista tehdä valintoja ja päättää itse, mihin hoitomuotoon ja kenen hoitoon hän kulloinkin turvautuu. Jos odotukset lääketieteen keinoja kohtaan eivät täyty, potilas saattaa hakeutua kansanparantajan luo.²

Itsensä ilmaiseminen kirjoittamalla on voinut luoda helpotuksen tunnetta kirjoittajalle. Omista vaivoista ja kokemuksista kirjoittaminen on terapeutista ja itsehoidollista. Kirjoittaessa

---

¹ JSP 3:618, JPA.

² Honko 1994, 14, 24–25.

ajatukset ja tunteet tulevat esille, ja kirjoittaminen auttaa jäsentämään omia kokemuksia sekä lisäämään hallinnan tunnetta omasta tilanteesta. Yksilö voi vapaasti säädellä, milloin ja miten hän aikoo kirjoittamalla purkaa omia tuntejaan ja mitä hän haluaa vastaanottajalle kertoa. Kirjoittajalla on halu viestiä kokemuksistaan jollekin toiselle henkilölle. Vaikeat tuntemukset ovat voineet lisätä kirjoittamisen tarpeen tunnetta. Kirjoittamalla asioihin, tunteisiin ja kokemuksiin saa lisättyä välimatkaa. Kun etäisyyden kokemus syntyy, voi olo tuntua aikaisempaa turvallisemmalta. Samalla kertominen voi avata jotakin uutta potilaan itsetuntemuksessa ja luoda laajemman näkökulman omaan elämään. Vaikeista asioista ja kokemuksista kirjoittaminen auttaa niiden kognitiivista jäsentämistä ja ymmärtämistä, joka vuorostaan madaltaa ruumiin fysiologista stressitilaa.³

1.2 Tutkimustehtävä ja lähteet

Pro gradu -tutkielmassa esittelen ja arvioin perheen kuvauksia 1940–1950-luvulla kansanparantajalle lähetetyissä avunpyynnöissä. Kirjeitä tutkimalla on mahdollista tarkastella perheiden yksityistä elämää. Tutkin sitä, millainen sukupuolijärjestelmä perheessä vallitsee. Sukupuolijärjestelmää tutkimalla voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, miten arjen vastuut ja velvollisuudet sekä hoiva ja huolenpito eri sukupuolten välillä perheessä jakaantuvat. Kirjeistä on mahdollista tutkia sitä, minkälaiset suhteet eri sukupuolten kesken perheessä vallitsivat. Lisäksi tutkin sitä eroavatko miesten ja naisten kirjoittamat kuvaukset toisistaan ja jos eroavat, niin millä tavoin? Kirjeiden kirjoittamisen syynä on ollut muutos arjessa eli joko oma tai läheisen sairastuminen. Sairastuminen on ollut poikkeustila, ja tutkin sitä, miten se on vaikuttanut perheen sukupuolirooleihin.

Aineistona käytän kansanparantaja Anni Pölösen vuosina 1938–1960 vastaanottamia kirjeitä. Olen valinnut aineistooni kaikki lasten ja puolisoitten vaivoista kirjoitetut kirjeet. Tämän lisäksi olen valinnut omista vaivoista kirjoitettuja kirjeitä, jotta kirjoittajien henkilökohtaiset näkemykset perhe-elämästä tulisivat myös esille. Omista vaivoistaan kirjoittavien joukosta olen valinnut sellaiset, jotka kertovat kirjeessään myös perheestä, puolisoista tai lapsista. Kirjeet on luokiteltu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perinnearkistossa vaivojen mukaan, ja

---

³ Ihanus 2009, 36; Lindquist 2009, 70–83.

käytin tätä luokittelua hyväkseni aineistoa rajatessa. Valitsin omista vaivoista kirjoitettuja kirjeitä tiettyjen hakusanojen alta, joissa oletin vaivan vaikutuksen perhe-elämään tulevan esille. Osa valitsemistani vaivoista oli hyvin vakavia ja osa arkisia, joiden aiheuttama haitta oli pienempi.⁴ Tällä pyrin varmistamaan, että perheen arjen eri puolet tulevat mahdollisimman laajasti esille. Anni Pölösen vastaanottamia kirjeitä on säilynyt noin 2200 kappaletta, ja analysoimaani aineistoon valikoitui yhteensä noin 470 kirjettä.

Tutkimani perheet ovat hyvin erilaisia ja erilaisissa elämänvaiheissa olevia. Joidenkin kirjoittajien lapset ovat jo aikuisia ja muuttaneet pois kotoa. Tämä ei kuitenkaan vähennä vanhemman tuntemaa huolta ja tarvetta pyytää apua kansanparantajalta. Jotkut kirjoittajista ovat jääneet leskeksi, mutta perheen arki jatkuu edelleen lasten kanssa. Kaikilla aineistooni valituilla on joko lapsi/a tai puoliso, mutta välttämättä jokaisella kirjoittajalla ei ole molempia. Tutkin niin sanottua modernia perhettä, joka on rakenteellisesti määritelty ydinperheeksi. Siihen kuuluvat äiti, isä ja lapsia.⁵ Kirjeitä tutkimalla voidaan saada tietoa perhe-elämän arkisimmilta ja intiimeimmilta alueilta.⁶ Kirjoittajat saattavat tuoda kansanparantajille kirjoittamisessaan kirjeissä esille sellaisia asioita, joita he eivät välttämättä ole kertoneet kenellekään muulle.

Tutkimuskysymykseni ja näkökulmani kannalta tutkittavien perheiden moninaisuus on hyvä asia. Useiden kirjoittajien kautta on mahdollista tehdä yleistyksiä perheissä eletyn arjen kokemuksista ja käytännöistä. Olennainen käsite tutkimuksessani on nimenomaan *kokemus*. Fenomenologiassa kokemus ymmärretään suhteena. Kokemus pitää sisällään tajuavan ja tiedostavan subjektin ja hänen tajunnallisen toimintansa kohteen. Esimerkiksi elämäntilanne on se todellisuus, johon ihminen on suhteessa. Kokemus on tajunnallinen tapa merkityksellistää niitä todellisuuksia, joihin ihminen on suhteessa. Tutkimuskohteena on elämismaailma ja ihmisen suhde omaan elämistodellisuuteensa ja kokemuksiinsa. Kokemus on sitä, mitä elämäntilanne ihmiselle tarkoittaa. Asiat jotka eivät kuulu yksilön elämäntilanteeseen, eivät tarkoita hänelle mitään, jolloin hänellä ei myöskään voi olla kokemuksia niistä. Kokemusta tutkittaessa on aina huomioitava, että tutkimuskohde on toisten elävä kokemus ja tutkijalle näyttäytyy vain heidän kuvauksensa siitä.⁷ Tarkoitukseni ei ole

---

⁴Valitsin aineistooni seuraavista vaivoista kirjoitettuja kirjeitä: syöpä, sisäelinsairaudet, hermot, sukupuolielimiin liittyvät vaivat, seksuaalisuus, astma, psyykkiset vaivat, kohtaukset, reumatismi.

⁵Jallinoja 1984, 38.

⁶Häggman 1996, 98–99.

⁷Perttula 2005, 116–120, 143, 149.

etsiä totuutta 1940- ja 1950-lukujen perheiden sukupuolten mukaisesta tehtävien jaosta vaan nimenomaan kirjoittajien omia kokemuksia perheen arjesta. Pyrin löytämään useiden satojen kirjoittajien kirjeistä yhteisiä teemoja ja toistuvia ilmiöitä. Tutkimassani aineistossa kirjoittajat kertovat itse itsestään ja näin ollen heidän kokemustensa tutkiminen on mahdollista.

Anni Pölöselle on lähetetty kirjeitä eri puolilta Suomea ja muutamia kymmeniä ulkomailta asti. Anni Pölönen oli isoisäni äiti, joten tutkimusaiheen valinta ei ole kohdallani sattumaa. Minua on aina kiinnostunut hänen tekemänsä työ ja sen eri puolet. Vaikka Anni Pölönen ei olekaan tutkimukseni kohde, on olennaista tietää syyt, miten ja miksi tutkimani lähdeaineisto on syntynyt: Anni Pölönen teki elämäntyönsä kansanparantajana Pielisjärvellä Varpasen kylässä 1920-luvun alusta kuolemaansa asti. Hän oppi kansanparannustaidot isältään Aabraham Mikkoselta (1845–1918) ja hoiti erilaisia vaivoja isänsä opastuksella jo nuorena. Aabraham Mikkoselle taito oli periytynyt suvussa, ja todennäköisesti hän oli saanut oppia myös muilta seudulla toimineilta kansanparantajilta.⁸

Kansanparantajien parannustyyeissä on suuria eroja, ja parantajien nimitykset kuvaavat heidän käyttämiänsä hoitomenetelmiä. Kansanparantaja on yleensä erikoistunut joko vain yhteen hoitomuotoon, tai hän voi hallita useita erilaisia hoitotapoja. Kansanparantajat voidaan jakaa heidän käyttämiensä hoitomenetelmien perusteella eri ryhmiin kuten ekstaatikkoihin⁹, verbalisteihin¹⁰, teknikoihin¹¹ ja herbalisteihin. Menetelmiltään Pölönen oli herbalisti eli hän lääkitsi vaivoja erilaisista luonnonkasveista tehdyillä uutteilla ja yhdisti niihin apteekista ostettuja lääkeaineita. Anni Pölönen oli tunnettu erityisesti ihovaivojen hoitajana. Luonnosta hän keräsi lääkkeisiin esimerkiksi malia, näsiän marjoja sekä kuusen ja männyn pihkaa. Lääkkeet olivat joko sisäisesti nautittavia tai ulkoisesti käytettäviä voiteita ja hauteita. Anni Pölönen oli laajalti tunnettu parantaja, ja ihmisiä kävi hänen luonaan ympäri Suomea.¹²

---

⁸ Rautavaara 1983, 56; Sonck 1991, 176; Sonck 1987, 145–147.

⁹ Ekstaatikot työskentelevät tietoisuuden muutoksen avulla. Parantaja ei käytä apuna hoitoja, loitsuja, lääkkeitä tai mekaanisia välineitä. Parantaja esimerkiksi siirtää omaa elinvoimaansa potilaaseen. Lähde: Kivelä 1983, 164.

¹⁰ Verbalistit käyttävät loitsuja apuna parannustyössään. Rautavaara 1983, 55–56.

¹¹ Teknikoiksi nimitetään käsillään parannustyötä tekeviä kuten jäsenkorjaajia, kuppareita ja hierojia. Jäsenkorjaajat eli nikamanniksausauttajat hoitavat potilaita erityisillä käsiotteilla, joilla korjataan nivelien ja nikamien asento- ja toimintavirheitä. Parannuksessa ei käytetä apuna loitsuja eikä taikoja. Lähde: Rautavaara 1983, 56.

¹² Sonck 1987, 145–147; Sonck 1991, 176.

Ei ole varmuutta siitä, onko Anni Pölösen vastaanottamia kirjeitä hävinnyt tai tuhoutunut vuosien aikana. Jos kirjeitä on hävinnyt, ne ovat todennäköisesti hävinneet sattumanvaraisesti eikä esimerkiksi tiettyjä aihepiirejä ole sensuroitu pois. Tämän voi päätellä siitä, että kirjeiden joukossa on paljon sellaisia kuoria, joita ei ollut aikaisemmin avattu. Jotkut kirjeistä ovat vahingoittuneet, sillä postimerkkejä kerättäessä myös kirjeistä on repäisty pala pois. Anni Pölösen mahdollisia vastauksia kirjeisiin minulla ei ole tiedossani. Pölösen kuoleman jälkeen kirjeet olivat 2000-luvun alkuun saakka pahvilaatikoissa hänen kotipaikkansa ullakolla. Aloittaessani tutkimaan kirjeitä ne lahjoitettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perinnearkistoon Joensuuhun.¹³

Kirjeitä on säilynyt tai niitä on tullut vuosien aikana hyvin vaihtelevia määriä (katso asetelma 1.). Kirjeiden määrään ovat vaikuttaneet useat tekijät. Anni Pölönen muutti perheineen vuonna 1947 uuteen taloon, ja tämä voi olla yhtenä syynä kirjeiden vähyyteen 1940-luvun alusta. Anni Pölösestä julkaistiin useita lehtijuttuja 1950-luvulla laajalevikkisissä lehdissä kuten Seurassa (1953) ja Avussa (1957) ja näiden lisäksi Kansan Voimassa (1953), Outsiderissa (1954) ja Tutkassa (1959). Lehtijutut lisäsivät hänen tunnettuuttaan Suomessa ja samalla kirjoittajien määrää. Esimerkiksi Seurassa olleen lehtijutun jälkeen Pölönen sai seuraavana kuukauden aikana yli 300 kirjettä.

Vuodet	Kirjeiden määrä (kpl)
1938 – 1945	80
1946 – 1950	786
1951 – 1955	758
1956 – 1960	551
Yhteensä	2175

Asetelma 1.

Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938–1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599–3:859 II, JPA.

Terveystieteiden kehitys on voinut myös vaikuttaa kirjeiden määrään. Vielä 1940-luvulla ja 1950-luvun alussa terveydenhuolto oli Suomessa melko hajallaan ja kuntien oma halukkuus

¹³Anni Pölösen vastaanottamat kirjeet lahjoitettiin kahdessa osassa SKS:n Joensuun perinnearkistoon. Pienempi osa lahjoitettiin myöhemmin pääaineiston jälkeen. Perinnearkiston aineistojen luettelointitapa oli lahjoitusten välillä muuttunut, ja tämän takia viittaan kirjeisiin tutkielmassani kahdella eri tavalla.

vaikutti sairaaloiden perustamiseen ja henkilökunnan määrään.¹⁴ Kirjeitä on eniten 1940-luvun lopusta ja 1950-luvun alusta. Jos lääkärin vastaanotolle oli hankalaa päästä, lisäsi se tarvetta kääntyä kansanparantajan puoleen. Tutkimani ajanjaksona sairauksien hoitaminen virallisessa terveydenhuollossa oli vielä melko kehittymätöntä. Esimerkiksi 1950-luvun puolivälissä varsinkin vakavampien sairauksien hoito oli puutteellista ja erikoissairaanhoidon keskittynyt keskussairaalaverkosto rakennettiin vasta vuosien 1950–1964 välillä. Useiden vakavien sairauksien kuten sydänvaivojen, mahahaavan, verenpaineen ja keuhkoastman lääkitys oli kehittymätöntä vielä 1950-luvulla.¹⁵ Näihin vaivoihin monet kirjoittajista pyysivät kansanparantajalta apua. Sodan jälkeisten väestönsiirtojen yhteydessä terveydenhuollon puutteet huomattiin ja sairaalalaitosta alettiin yhtenäistää ja toiminnan suunnitelmallisuutta lisätä. Sotien jälkeen alueellisia eroja sairaansijojen määrässä ja laadussa pyrittiin tasoittamaan. Lähes kaikkiin kuntiin rakennettiin sotien jälkeen terveystalot.¹⁶ Hoitokeinojen ja terveydenhuollon kehittyminen ja niiden tavoitettavuuden paraneminen voi osaltaan selittää kirjeiden määrän vähenemistä 1950-luvun loppua kohti.

Tutkimani aineisto rajautuu kahden murroskohdan välille. Vuosien 1939–1945 välinen sota-aika oli perheen näkökulmasta tarkasteltuna murrosaikaa. Miesten ollessa rintamalla naisten ja erityisesti äitien palkkatyöhön osallistuminen tuli yleisemmäksi. Maataloudessa naisten vastuulle kuului tilan töiden hoitaminen ilman aputyövoimaa. Tämän lisäksi avioituminen yleistyi, naimattomuus väheni ja perhekeskeisyys lisääntyi Suomessa toisen maailmansodan päätyttyä. Suuret ikäluokat syntyivät sodan loputtua.¹⁷ Tutkimani aineisto päättyy 1950-luvun loppuun. 1960-luvulla sukupuolten roolit alkoivat muuttua: naisten ansiotyötä pidettiin taloudellisen ja sosiaalisen itsenäisyyden ehtona ja naisten palkkatöissä käynti lisääntyi merkittävästi. 1960-luvulla alkoi myös hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvan sekä julkisten palveluiden kehitys.¹⁸ Tutkimani aineisto painottuu suurimmaksi osaksi 1940-luvun loppuun ja 1950-luvulle, sota-ajalta aineistossani on vain muutamia kirjeitä. (Katso asetelma 2.)

---

¹⁴ Vauhkonen 1978, 270–274.

¹⁵ Helén & Jauho 2003, 24–28; Piela 2006, 300; Urponen 1994, 212.

¹⁶ Kettunen 1990, 236; Vauhkonen 1978, 272–280; Wrede 2000, 195–198.

¹⁷ Satka 1993, 68–69.

¹⁸ Julkunen 1999, 79.

Vuodet	Kirjeiden määrä (kpl)
1937–1945	17
1946–1950	142
1951–1955	165
1956–1960	144
Yhteensä	468

Asetelma 2.

Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938 – 1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599–3:859 II, JPA.

Olen pyrkinyt työssäni ottamaan huomioon kirjeiden erityisluonteen lähdemateriaalina. Aineistona kirjeet ovat yksityisiä dokumentteja ja avoinna uusille tulkinnoille. Samaa aineistoa on mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta.¹⁹ Kirjeitä pidetään monimutkaisena ja tulkinnallisesti vaativana lähdeaineistona.²⁰ Kirjeet eivät kuvaa arkea sellaisenaan, vaan ne ovat aina jonkun kertomia, näkemyksiä ja kokemuksia. Ne eivät ole täysin välittömiä dokumentteja arkisesta elämästä.²¹ Tutkimani aineisto on kirjeaineistojen keskuudessa poikkeuksellinen ja ainutlaatuinen: useimmat kirjeaineistot ovat kahden kirjoittajan välisiä tai perheen tai suvun sisäistä kirjeenvaihtoa. Oma aineistoni on laaja eri kirjoittajien kirjeiden kokonaisuus, jotka on osoitettu samalla vastaanottajalle. Lisäksi itse kerrotut kokemukset vaivoista ja niiden vaikutuksista ovat harvinaisia, sillä sairaiden historia on suurimmaksi osaksi ollut heistä huolehtivien viranomaisten tuottamaa ja kirjuri on tällöin voinut vaikuttaa siihen, kuinka sairaan asiat lähteessä ilmaistaan.²² Vastaavanlainen kirjeaineisto on säilynyt kansanparantaja Amanda Jokisen eli Tyrvään Mantan (1853–1922) jäämistössä, josta Katri Rinne on tehnyt uskontotieteiden pro gradu -tutkielman vuonna 1988. Hän tutkii kirjeiden kautta Amanda Jokisen henkilökuvaa ja parantajan ja potilaiden suhdetta.

¹⁹ Ollilla 2000, 14–16; Sarajärvi & Tuomi 2004, 86.

²⁰ Leskelä-Kärki, 2009. Kirjeiden kulttuurihistoriaa ja tulkinnan ongelmia. < <http://www.enorssi.fi/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/> > 12.4.2010.

²¹ Häggman 1996, 99.

²² Halmesvirta 1998, 8–11.

Valtaosa suomalaisista kirjekokoelmista ajoittuu 1800-luvulle. Puhelimien yleistyessä ja yhteydenpitovälineiden moninaistuessa kirjeiden kirjoittaminen alkoi nopeasti vähentyä.²³ 1900-luvun puolivälistä olevat kirjekokoelmat liittyvät suurelta osin sodan aiheuttamiin muutoksiin ja kirjeenvaihtoa on käyty esimerkiksi kotirintaman ja rintaman välillä. Vaikka kirjeet nykyään mielletään kuuluviksi yksityisen ja intiimin elämänpiiriin, ovat ne silti luonteeltaan yhteisöllisiä. Yhteisöllisyys vaikuttaa myös kirjeiden sisältöön. Esimerkiksi kirjeiden kulta-aikana 1800-luvulla kirjeet olivat vahvasti kollektiivisesti käytössä ja niitä luettiin ääneen muulle perheelle.²⁴ Yhteisöllisyys tulee esille myös henkilökohtaisissa kirjeissä. Niissä käydään keskustelua vastaanottajan kanssa, joten täysin subjektiivisia ajatuksia ja kokemuksia niistä ei voi löytää. Kirjoittajan ja vastaanottajan suhde vaikuttaa siihen, mitä ja miten asioista kerrotaan. Sama asia saatettaisiin kuvata toiselle vastaanottajalle hyvinkin eri tavalla.²⁵ Monet kirjoittajista ovat suhtautuneet Anni Pölöseen kunnioittavasti, ja tämä näkyy esimerkiksi kirjeiden aloituksissa ja lopetuksissa. Monet ovat myös halunneet ilmaista oman tai läheisensä vaivan mahdollisimman tunteisiin vetoavasti, jotta avunsaanti Pölöseltä olisi varmaa. Tutkimassani aineistossa yhden kirjoittajan subjektiivinen näkemys ei ole ongelma, koska kirjoittajien joukko on niin laaja. Tutkimukseni kohteena ovat eri kirjoittajien kirjeissä toistuvat ilmiöt ja teemat.

Vastaanottajan lisäksi ajanjaksona vallinnut kirjeenkirjoittamisen kulttuuri ja kirjoittajan sosiaalinen tausta ovat vaikuttaneet siihen, kuinka asiat on kirjeissä kerrottu. Kirjoittajien käyttämät sanonnat ja tulkinnat kuvaavat oman aikansa normeja ja oletuksia. Perhe-elämää käsittelevät kirjekokoelmat ovat yleensä varakkaiden yhteiskuntaluokkien tuottamaa.²⁶ Tutkimassani aineistossa kirjoittajat edustavat erilaisia yhteiskuntaryhmiä. Eniten kirjoittajien joukossa on työläisiä ja maataloudesta elantonsa saavia. Kirjoittajien joukossa on myös paljon sellaisia, jotka eivät mainitse asemastaan tai työstään mitään. Sanavalinnoista ja kirjoitustavasta voi kuitenkin päätellä, että osa heistä on kouluttautuneita, vaikka he eivät ammattiaan kirjeissä kerrokaan. Kirjoittajien arjen moninaisuus ja erilaisuus pääsee lähestymistapani kautta esille. Kirjeaineistoni yhtenä haasteena on kuitenkin kirjeiden niukkasuuden aiheuttama. Monet kirjoittajat kertovat ainoastaan vaivastaan mainitsematta sen kummemmin omasta taustastaan, perhe-elämästään tai arjestaan mitään. Kirjeiden

---

²³ Häggman 1996, 100.

²⁴ Leskelä-Kärki, 2009. Kirjeiden kulttuurihistoriaa ja tulkinnan ongelmia. <<http://www.enorssi.fi/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/>> 12.4.2010.

²⁵ Halminen 1995, 122; Sarajärvi & Tuomi 2004, 69, 86.

²⁶ Häggman 1996, 98–100; Leskelä-Kärki, 2009. Kirjeiden kulttuurihistoriaa ja tulkinnan ongelmia. <<http://www.enorssi.fi/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/>> 12.4.2010.

varsinaisena tarkoituksena on ollut saada apua arkea haittaavaan vaivaan. Luvuissa 2, 3 ja 4 keskityn tarkastelemaan puolisoitten suhdetta ja perheissä vallinnutta työnjakoa sukupuolten välillä. Vanhemmuuteen ja lapsen sairastamiseen liittyviä kuvauksia tarkastelen kokonaisuudessaan luvussa 5.

1.3 Mikrohistoria, perhe ja vaivojen kokeminen – tutkimuksen lähestymistavat

Tutkimuksessani kolme olennaisinta lähestymistapaa ovat mikrohistoria, perhe ja vaivojen kokeminen, jotka esittelen seuraavaksi. Käytän työssäni aineiston tulkitsemiseen *mikrohistoriallista lähestymistapaa* ja aineiston lähilukua. Tutkijat ymmärtävät mikrohistorian eri tavoin. Esimerkiksi Antero Heikkisen mukaan mikrohistoriallinen tutkimus kohdistuu suurmiesten ja suurten tapahtumien sijasta usein niin sanottujen tavallisten ihmisten elämään ja arkeen – ihmiseen pienyhteisössään. Mikrohistoriallisella otteella voidaan tutkia, mitkä olivat ihmisten päämäärät elämässään ja miten menneisyyden ihmiset pyrkivät maailmassaan selviytymään ja kontrolloimaan sitä.²⁷ Matti Peltosen mukaan mikrohistoriassa tutkitaan yleensä joko jotain poikkeuksellista tai tyypillistä.²⁸ Tutkimuksen kohteen koko ei ole olennaista mikrohistorian kannalta. Mikrohistorian avulla voidaan tutkia esimerkiksi pitkän keston rakenteen ja lyhyen keston epätavallisenä pidetyn tapahtuman yhteentörmäystä. Erikoinen hetki voi tuoda esille rakenteita, joita olisi muilla keinoin hankalaa hahmottaa.²⁹

Lähestyn tutkimaani kirjeaineistoa Carlo Ginzburgin mikrohistoriallisen lähestymistavan mukaisesti. Mikrohistoriallisen lähiluvun kautta voin antaa kirjeiden kirjoittajille oman äänen. Ginzburgin mukaan lähteistä esiin tulevalla epätyypillisellä tiedolla voidaan tehdä oletuksia ja tulkintoja sellaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, jotka ovat usein arkipäiväisiä ja jatkuvasti toistuvia, mutta eivät yleensä jätä jälkeä lähteisiin.³⁰ Näennäisesti merkityksettömien tietojen ja yksityiskohtien pohjalta on mahdollista nähdä monisäikeinen todellisuus, joka ei ole suoraan koettavissa.³¹ Lähteiden perusteellisella ja intensiivisellä yksityiskohtiin keskittyvällä lähiluvulla voi analysoida ajatustapoja, joita ei tavallisesti sanota

---

²⁷ Heikkinen 1993, 21, 40–43.

²⁸ Peltonen 2000, 257–260.

²⁹ Peltonen 1999, 54–55.

³⁰ Ginzburg 1996, 43–46.

³¹ Ginzburg 1996, 41–46.

suoraan. Yksityiskohdat eivät kuitenkaan ole mikrohistoriallisessa tutkimuksessa itseisarvo, vaan ne ovat lähtökohta ilmiöiden hahmottamiselle. Suppeampia tutkimuskohteita syvällisesti analysoimalla voidaan tavoittaa menneisyyden ihmisten oma ajatus- ja kokemusmaailma.³² Samalla kun kirjoittajat kertovat omista tai läheistensä vaivoista, he paljastavat seikkoja arkielämästään ja perheen sosiaalisista suhteista. Kirjoittajat eivät suoranaisesti kirjoita perheen arjesta vaan pyytävät apua vaivoihin. Luen kirjeitä ikään kuin toisessa tarkoituksessa, kuin minkä takia ne ovat alun perin syntyneet. Mikrohistoriallisen lähiluvun kautta pyrin ymmärtämään ja tulkitsemaan kirjoittajien omakohtaisia kokemuksia ja tunteita perhe-elämästä heidän omista lähtökohdistaan käsin.

Lähilukuun kuuluvat huolellisesti mietityt tutkimuskysymykset, joiden avulla tutkitaan kulttuurille ja aikakaudelle ominaisia uskomuksia ja toimintatapoja.³³ Olen rajannut aineistoni kirjeisiin, jossa perheen olemassaolo tulee esille. Tarkastelen aineistostani pelkästään perhe-elämään ja perheen arkeen liittyviä kuvauksia ja analysoin niitä. Kirjoittajat eivät ole välttämättä olleet tietoisia monista ajatustavoistaan, vaikka ne ovat käytännössä nähtävissä arjen elämässä ja kirjeisiin kirjoitetuissa kuvauksissa. Esimerkiksi perheen sukupuolittunut työnjako voi olla kulttuuriin sisäänrakennettu ja ihmiset toteuttavat sitä kyseenalaistamatta omassa elämässään.³⁴ Vaikka osassa kirjeissä kuvataan arkea hyvin niukasti, on sen avulla mahdollista tutkia arjessa vallinneita arvoja ja normeja sekä perheen sosiaalista ympäristöä. Lähilukua käyttämällä voin tutkia sitä, kuinka yhteisön normit ja säännöt ilmenevät perheen arjessa ja miten ne vaikuttavat esimerkiksi puolisoitten suhteisiin.³⁵ Tutkimissani kirjeissä tulevat esille arjen murrokset ja sen kriisiytyminen. Lähilukua käyttämällä on mahdollista tutkia, miten sairastuminen vaikuttaa perheen arkeen. Lisäksi kirjeiden kautta on mahdollista saavuttaa kirjoittajien oma näkökulma perheen arkeen. Naiseuteen ja mieheyteen liittyvät rajat ovat näkyvissä arjessa ja etenkin työhön ja perhe-elämään liittyvissä asioissa.³⁶

Mikrohistorioitsijan on otettava huomioon todellisuuden monimutkaisuus ja ristiriitaisuus. Mikrohistorioitsijat eivät pyri esittämään tutkimuksen tuloksia aukottoman yhtenäisinä, eikä tutkimuksen etenemistapaa kätketä.³⁷ Mikrohistoria ei tarjoa yksiselitteisiä sääntöjä tutkimuksen tekoon. Jokaista tutkimuskohdetta ja lähdeaineistoa tulisi tarkastella sen omilla

---

³² Elomaa 2001, 59–60, 66; Ginzburg 1980, xx–xxi.

³³ Ollila 1995, 7–11; Sarajärvi & Tuomi 2004, 94–95.

³⁴ Ollila 2000, 13.

³⁵ Ollila 1995, 7–8; Ollila 1998, 11; Sarajärvi & Tuomi 2004, 33–35.

³⁶ Vainio-Korhonen 2002, 11.

³⁷ Ginzburg 1996, 182–183.

ehdoilla.³⁸ Liikkeelle pyritään lähtemään ilman lukkoon lyötyjä ennakko-oletuksia. Tutkijan on kuunneltava lähteitään ja niiden antamia vihjeitä.³⁹

Toinen lähestymistapa tutkimukseeni on *perheen* ja siinä vallitsevan *sukupuolijärjestelmän* tutkiminen. Arkielämän käytäntöjen ja sukupuolten suhteiden kokonaisuutta nimitetään sukupuolijärjestelmäksi, joka koskee sekä miehiä että naisia. Naiset ja miehet yhdessä uusintavat ja tuottavat sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita, omaa itseään ja toisiaan sukupuoliolentoina esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa.⁴⁰ Sukupuolten historiaa tutkimalla voidaan paljastaa kulttuuriin sisäänrakennettuja arvojärjestelmiä ja toimintatapoja. Ne näkyvät ja niitä toteutetaan arkipäivän elämässä jatkuvasti.⁴¹ Sukupuolijärjestelmän historiallisuus näkyy siinä, että sukupuoliroolit ja tavat käsittää sukupuolisuus muuttuvat eri ajankohtina. Sukupuolijärjestelmän käsite kuvastaa hyvin sitä, että se on ihmisten luoma ja ylläpitämä kulttuurinen järjestelmä eikä luonnollinen asiantila. Sukupuolijärjestelmää tutkimalla voidaan saada selville, millainen tapa yhteiskunnassa on määritellä mies ja nainen sekä naiseus ja miehisuus.⁴²

Sukupuolijärjestelmän tutkiminen alkoi 1970-luvulla sex/gender-jaottelusta eli biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottamisesta toisistaan. *Gender*-käsite viittaa sukupuolen sosiaaliseen ulottuvuuteen, joka tuotetaan historiallisesti ja kulttuurisesti. *Sex*-käsite puolestaan viittaa yksilön biologiseen sukupuoleen, joka tarkoittaa sukupuolen anatomista ja fysiologista puolta. Sex/gender-jaottelu on koettu myös ongelmalliseksi, koska biologinen sukupuoli jätetään usein problematisoimatta ja se nähdään luonnollisena ja muuttumattomana tosiasiana ja valtarakenteiden ulkopuolelle kuuluvana. Vaikka tutkijat ovat erimielisiä siitä, kuinka paljon biologia ja yhteiskunta vaikuttavat sukupuolipiirteisiin, pidetään sukupuolta silti sekä opittujen että ei-opittujen toimintojen järjestelmänä.⁴³

Perhe on keskeinen ja tärkeä instituutio, jossa käsitykset sukupuolesta ovat selkeästi tavoitettavissa.⁴⁴ Perhettä tutkimalla on mahdollista päästä käsiksi konkreettisessa muodossa oleviin käsityksiin ja kokemuksiin sukupuolesta. Samoin voidaan tutkia sitä, miten sukupuoli

---

³⁸ Levi 1992, 96–97.

³⁹ Elomaa 2001, 63–64.

⁴⁰ Rantalaiho 1994, 10–11.

⁴¹ Ollila 2001, 75–76.

⁴² Häggman 1996, 65; Markkola 1994, 40; Ollila 2001, 78.

⁴³ Koivunen & Liljeström 1996, 15; Ollila 2001, 77–78, 86.

⁴⁴ Markkola 1994, 38–40.

vaikuttaa kokemuksiin perhe-elämästä ja millaiset sukupuolten suhteet perheessä vallitsevat.⁴⁵ Sukupuolten erilaiset roolit rakentuvat perheiden arkisessa elämässä. *Arki* on inhimillisen toiminnan ja olemassaolon muoto. Arjen käsite syntyi, kun jakoa yksityisen ja julkisen välille alettiin tehdä. Koti ja perhe määrytyivät naisten alueeksi ja politiikka, työ ja talous miesten. Jakoa yksityiseen ja julkiseen elämäntilanteeseen ei pidä ottaa itsestäänselvyytenä, sillä se peittää alleen perheen sisällä olevat valtajärjestelyt.⁴⁶

Modernin yhteiskunnan syntyessä eri elämäntilanteiden suhteet muuttuivat: työn ja perheen, työn ja asumisen, työajan ja muun ajan ja työelämän ja perhe-elämän piirit irtautuivat toisistaan. Käsitteenä arkielämä pitää sisällään jokapäiväisten käytäntöjen ja vakiintuneempien rakenteiden suhteen. Arkielämä nähdään tyypillisesti uusintamisena, rutiinina, päivittäisten tapahtumien alueena ja vastakohtana juhalle. Haasteena tutkijoilla on arjen itsestäänselvyyksien havaitseminen.⁴⁷ Määrittelen arjen tutkimuksessani uusintamisen alueena. Arki tarkoittaa niitä toimia, joita yksilö tekee itsensä ylläpitämiseksi. Arkielämän ylläpitäminen tapahtuu yksilön toiminnan ja yksilöiden yhteistoiminnan välityksellä. Arjen toiminnot suuntautuvat pieneen yhteyteen eli itseen ja kaikkien lähimpiin. Arki ei murru heti, kun tapahtuu jotakin odottamatonta: sairaus, kuolema ja syntymä ovat osa arkipäivän maailmaa, koska ne ovat tavallaan tuttua ja ennakoitavaa.⁴⁸

Kolmantena olennaisena teemana tutkimuksessani on *vaivojen kokeminen*. Tutkimani aineisto on syntynyt, koska kirjoittajat ovat päättäneet kääntyä epävirallisen lääkinnän edustajan eli kansanparantajan puoleen. Terveystieteiden voidaan jaotella viralliseen ja epäviralliseen lääketieteeseen käyttäen perusteena suhdetta viralliseen yhteiskuntaan. Kansanparantaminen on epävirallinen lääketieteellinen muoto, eli se toimii yksityisesti ilman yhteiskunnan laillistamista. Yhteisö laillistaa kansanparantajan käyttämällä hänen palveluitaan. Kansanparantajalla tarkoitetaan kansanomaisia menetelmiä ja lääkkeitä käyttävää koulussa kouluttamatonta parantajaa.⁴⁹ Vaikka terveydenhuollon ja virallisen lääketieteen perusta on ollut kansanlääkinnässä, ovat ne silti olleet vähäisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Kun lääketieteen arvostus alkoi kasvaa Suomessa 1800-luvun lopussa, tuli lääkäristä lähes yhtä suuri auktoriteetti kuin papista. 1900-luvun alkuvuosina lääkärit suhtautuivat

---

⁴⁵ Häggman 1996, 64–65.

⁴⁶ Häggman 1996, 64–65; Jokinen 2005, 7–14; Ollila 2001, 76.

⁴⁷ Heller 1984, 4–8; Salmi 2004, 11–16.

⁴⁸ Salmi 2004, 17.

⁴⁹ Hernesniemi 1992, 1, 10, 38–39, 46.

kansanparantajiin kielteisesti ja pitivät heidän parantamiskeinojansa huvittavina. Lääkärit kokivat oman asiantuntemuksensa parempana ja asemansa terveydenhuoltajina yksinoikeutettuna. Lääkäreiden kielteistä asennoitumista 1900-luvun alussa selittää se, että kunnanlääkärien asema ei ollut vielä syrjäisimmillä seuduilla vakiintunut ja kansanparantajien apuun turvauduttiin lähes yhtä usein kuin lääkäreidenkin.⁵⁰

Sairaus on jotain ihmisruumiille vierasta ja siihen kuulumatonta. Tietoisuus sairaudesta voi muokata elinolosuhteita, arjen rutiineja ja vuorovaikutusta läheisiin. Sairaus voidaan määritellä yläkäsitteeksi taudille ja vaivalle. Arkisessa elämässä käsitys sairaudesta muodostuu toisin kuin lääketieteessä. Yleensä ihmiset ajattelevat sairautta vaivan eivätkä taudin kannalta.⁵¹ Käsitteenä *vaiva* kuvaa parhaiten potilaan ja hänen läheistensä omakohtaista kokemusta sairaudesta ja sen vaikutuksesta arkiseen elämään. Vaiva on sairaus sellaisena, kuin sairas itse ja häntä ympäröivä sosiaalinen ryhmä sen havaitsevat. Yhteisö, ihmissuhteet ja sosiaalinen asema vaikuttavat siihen, kuinka vaiva koetaan ja tulkitaan.⁵² Kansanparantajat hoitavat nimenomaan vaivaa ja kuuntelevat potilaan omia päättelyjä ja tulkintoja siitä. Taudiksi sen sijaan määritellään elinten rakenteellisia ja toiminnallisia häiriöitä. Taudilla on oltava jokin biologinen tai kausaalinen, mitattavissa oleva syy. Taudille ajatellaan myös olevan olemassa jokin hoitokeino, jolla sairaus saadaan karkotettua pois kehosta. Hoidossa huomioon ei niinkään oteta sairaan kokonaistilannetta tai esimerkiksi läheisten tulkintoja hoidon vaikutuksista.⁵³

Lääketieteen näkökulmasta sairas on usein potilastapaus, eikä lääkäreiden koulutuksessa ole juuri panostettu ihmissuhdetaitoihin. Vielä 1970-luvulla potilaat kokivat, että potilaskeskeisyys oli hoidossa vähäistä eikä esimerkiksi potilaan omia kokemuksia hoidosta ja sen vaikutuksista kuunneltu. Kansanparantajan hoidossa vaivasta kertomisen prosessi on olennainen osa hoitotapahtumaa.⁵⁴ Potilaan ja parantajan suhteelle on kaikissa kulttuureissa ollut ominaista potilaan tarve saada lievitystä avuttomuuden tunteisiinsa ja kuolemanpelkoonsa. Kansanlääketieteen teho perustuu monesti myös psykologisiin vaikutuksiin. Parantajan henkilökohtaisten ominaisuuksien ja luottamuksen parantajan

---

⁵⁰ Halmesvirta 1998, 7–8; Hernesniemi 1987, 64–65; Neuvonen 1990, 254–255.

⁵¹ Honko 1994, 16–23; Lillrank & Seppälä 2000, 105–106; Seppälä 2003, 170–172, 178–179.

⁵² Honkasalo 1994, 127; Honko 1994, 16–17, 22–23; Honko 1983, 9–10.

⁵³ Honkasalo 1994, 127; Honko 1983, 9–10.

⁵⁴ Ihanus 2009, 29–30; Salmela 1997, 55.

taitoihin on katsottu auttavan paranemista. Yleisesti ottaen potilaan arvellaan paranevan helpommin, jos hän luottaa lääkäriinsä ja hoitosuhde on myönteinen.⁵⁵

1.4 Tutkimusperinne

Tutkimuksessani yhdistyvät useiden eri tieteenalojen traditiot perheen tutkimuksesta sekä vaivojen kokemisen tutkimuksesta. Omakohtaisia tulkintoja ja kokemuksia perheen arjesta 1900-luvulla on tutkittu esimerkiksi historian, perinteentutkimuksen ja folkloristiikan sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen alalla. Perhe- ja sukupuolihistorian tutkimuskentät muodostavat oman tutkimukseni kannalta tärkeimmän viitekehyksen. Historian tutkimuksen alalla naishistoriallinen näkökulma on 1970-luvulta lähtien tuonut perheen tutkimisen lähtökohdaksi sukupuolen. Yksityistä elämää tutkimalla on haluttu ymmärtää, miten sukupuoli jäsentää ihmisten elämää ja yhteiskuntaa.⁵⁶ Perhehistorian avulla voin peilata perheen sisäisiä suhteita, ja sukupuolten historia antaa tarttumapintaa sekä sukupuolijärjestelmän että sukupuolten erilaisten roolien ja tehtävien ymmärtämiseen perheessä.

Tutkimukseni on lähellä omaelämäkerta-aineistoihin perustuvaa tutkimusta esimerkiksi perinteentutkimuksen ja yhteiskunnallisen tutkimuksen aloilla. Tutkimiani kirjeitä ja omaelämäkerta-aineistoja yhdistää kerronnallisuus. Omaelämäkerta-aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa käsitellään kirjoittajien kokemuksia perheestä, siinä vallinneesta sukupuolijärjestelmästä sekä miehuudesta ja naiseudesta. Vaikka omaelämäkerta-aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa on mahdollista päästä tutkimaan kirjoittajien omia kokemuksia ja tuntemuksia samalla tavalla kuin kirjeitä tutkimalla, on niissä silti huomattavia eroja. Omaelämäkertakilpailuihin osallistuminen on tarkoituksellista, ja kirjoittaja valitsee itse näkökulman, josta haluaa omasta elämästään kertoa. Omaelämäkertakeräyksissä esille tulevat kuvaukset perhe-elämästä ovat valikoituneempia kuin kirjeissä esiin tulevat kuvaukset.

Miestä ja miehuutta koskeva tutkimus alkoi Suomessa 1970-luvulla. Kokonaisuudessaan miehuuden tutkimus on ollut eri tieteenaloilla melko vähäistä ja se on keskittynyt

---

⁵⁵ Achte & Schakir 1983, 147–149.

⁵⁶ Häggman 1996, 22–23; Markkola 1994, 38–40; Nätkin 1997, 259–260.

enimmäkseen isyyden tutkimiseen.⁵⁷ Jouko Huttunen on tutkinut isyyden malleja (1999, 2001) ja perehtynyt isyyden muutokseen. Huttusen mukaan 1900-luvun puolivälissä vallitsi etäisen ja perinteisen isän malli, joka 1960-luvulta lähtien on muuttunut kohti hoivaavaa ja osallistuvaa isyyttä. Ilana Aalto on tutkimuksessaan *Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia* (2004) kritisoinut isyyden muutosta kuvaavaa kehitystarinaa. Aalto korostaa tutkimuksissaan, että vaikka 1940–1950-luvulla vanhemmuudesta puhuttaessa vedottiinkin vahvasti äitien rooliin, ovat menneisyyden isyydet ja äitiydet olleet moninaisia eivätkä yhden mallin mukaan muovautuneita.⁵⁸ Aalto on tutkinut 1930- ja 1960-luvulla syntyneiden miesten isyyskertomuksia ja tarkastellut, kuinka miehet kertovat itsestään isinä ja minkälaista isyyttä ja miehuutta kertomuksien kautta rakennetaan. Hän on pohtinut, minkälainen on esimerkiksi miesten suhde kodin ja työn välillä. Teoksessa käsitellään isyyteen liittyviä erilaisia teemoja kuten sukupuolijärjestelmää ja miehen roolia perheessä. Merja Korhonen on tutkinut yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta isyyden ja kotikasvatuksen muutosta. Hänen tutkimuksensa *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus* (1999) pohjautuu elämäkertahaastatteluihin. Korhonen tarkastelee, kuinka keski-ikäiset miehet puhuvat lapsuudestaan ja elämästään lapsuuskodissa sekä nykyisestä perheestä ja sen sisäisestä työn- ja vastuunjaosta. Korhonen tutkii, millaisiksi miehet kokivat isän tehtävän ja roolin lapsuudessaan ja millaiseksi he kokevat oman tehtävänsä. Hän vertailee miesten kokemuksia vanhemmuudesta yhteiskunnassa vallinneeseen sukupuolijärjestelmään.

Samalla tavoin kuin miehuuden tutkimuksessa korostuu isyyden teemojen tutkiminen, myös naiseuden tutkimuksessa on vahvana osa-alueena ollut äitiyden tutkimus. Naisten omaa kokemusta ja kerrontaa perheen arjesta käsitellään esimerkiksi Hilikka Helstin ja Satu Apon tutkimuksissa. He ovat tutkineet naiseuden ja äitiyden kokemuksia naisten omaelämäkerta-aineistoissa. Tutkimuksessaan *Kotisynnytysten aikaan* (2000) Helsti vertailee naisten omakohtaisia kokemuksia äitiydestä ja äitiysvalistajien näkemyksiä äitiysihanteista 1900-luvun alkupuolella. Naisten omakohtaisia kokemuksia Helsti tutkii kotisynnytysaiheisen muistitietokeräyksen kautta ja valistajien näkemyksiä puolestaan kättilölehtien ja kättilöiden elämäkertojen kautta. Naiset itse yhdistävät äitiyteen työkyvyn, ahkeruuden ja työnvaatimukset jopa lapsen saannin yhteydessä. Helsti pitää äitiyttä kulttuurisena konstruktiona, jota pyrittiin voimakkaasti ohjailemaan kansanvalistuksen kautta.

---

⁵⁷ Kinnunen 2001, 51; Jokinen 1999, 19–20.

⁵⁸ Aalto 2004a, 86; Aalto 2004b, 37.

Äitiysvalistajat pyrkivät esimerkiksi ohjaamaan naisia keskittymään enemmän äitiyteen ja kodin hoitamiseen. Valistuksella pyrittiin muuttamaan kansanomaisia puhtauskäsitteitä ja -tottumuksia. Helstin mukaan äitiyden merkitystä haluttiin korostaa, jotta väestöpolitiikan tavoite eli lisääntynyt syntyvyys täyttyisi.

Satu Apo on perehtynyt suomalaiseen kansankulttuuriin erilaisten aineistojen kautta. Apo käyttää aineistonaan lauluja, kertomuksia, sananparsia ja riittikuvauksia sekä omaelämäkertoja. Hän tutkii esimerkiksi sitä, miten ja millaisiksi menneisyyden agraarikulttuurissa eläneet ihmiset käsittivät miehen ja naisen, ruumiillisuuden, seksuaalisuuden ja perhesuhteet. Hänen mukaansa omaelämäkertojen kautta on mahdollista tutkia agraarinaisten omia hahmotuksia maailmasta ja arjesta ja ”antaa ääni” tavallisten ihmisten kokemuksille. Samalla voi tarkastella toimijan ja rakenteen suhdetta yksittäisen ihmisen elämänculussa. Esimerkiksi artikkelissaan *Orjatyöstä oman kodin valtiattareksi* (1995) Apo tarkastelee kuvauksia naisten asemasta agraariperheessä. Hänen mukaansa folkloreteksteissä kuten sananparissa tulee esille korostetusti naisen elämän ongelmalliset puolet, ja sama on havaittavissa myös omaelämäkerta-aineistossa. Omaelämäkerta-aineistojen kirjoittajat ovat Apon mukaan valikoituneita, ja usein esimerkiksi lapsuudessaan ja nuoruudessaan vaikeuksia kokeneet ihmiset ovat halunneet kertoa tarinansa.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta keskustelua vanhemmuudesta ja äitiydestä tutkii Ritva Nätkin. Hän on väitöskirjassaan *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä* (1997) tutkinut aineistoja, joissa käsitellään sukupuolten välisiä suhteita ja työnjakoa sekä perhettä. Nätkin tarkastelee naisten kokemuksia heidän itsensä omaelämäkertakirjoitusten kautta kertomina sekä sitä, minkälaisia tehtäviä äidille yhteiskunnallisessa keskustelussa määriteltiin. Hänen mukaansa äitiyteen pyrittiin vaikuttamaan esimerkiksi väestöpolitiikalla ja neuvonnalla. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta naiseutta ja äitiyttä tarkastelee myös Anne Ollilla (1993). Hän tutkii modernin perheenemännyyden kehitystä ja kotitalousideologian nousua agraarisessa Suomessa Marttaliiton kansalaiskasvatuksen kautta. Nätkinin ja Ollilan tutkimuksissa pohditaan sitä, miten naisia on valistettu ja ohjattu ja millaiseksi naisen rooli on haluttu yhteiskunnan taholta muovata.

Samankaltaisia teemoja tutkii Ilpo Helén teoksessaan *Äidin elämän politiikka* (1997) suomalaisen seksuaalisuuden historiaa. Yhteiskunnallisten vaatimusten ja henkilökohtaisen sukupuolisen kokemuksen välillä vallitsi Helénin mukaan jännite, joka ilmeni esimerkiksi

aborttikysymyksissä. Helén käsittelee aihetta erityisesti naiskäsityksen ja naisten sukupuolisuuden kautta ja tutkii sitä, miten kansanterveystyö ja seksuaalivalistus vaikuttivat naisten käyttäytymiseen. Äitiyteen liitettiin puhtauden ja siveellisyyden arvoja, joita haluttiin yhteiskunnan taholta vaalia.

Jan Löfström on tutkinut agraarisen sukupuolijärjestelmän, naiseuden ja miehuuden rakentumista. Löfströmin tutkimuksessa *Sukupuoliero agraarikulttuurissa* (1999) käsitellään sitä, miten jyrkkänä naisen ja miehen eroa on pidetty ja miten se on ilmennyt arkielämän käytännöissä. Löfström käsittelee aihetta homoseksuaalisuus teeman kautta, koska se mahdollistaa mieheyden ja naiseuden piirteiden hahmottamisen. Mieheyttä ja naiseutta pidetään Löfströmin mukaan usein itsestään selvänä, vaikka mieheys ja naiseus eivät ole kaikkialla ja kaikkina aikoina samalla tavoin miellettyjä. Löfström tutkii, miten mieheyden ja naiseuden erot hahmotettiin suomalaisessa agraarikulttuurissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla.

Sosiaalipolitiikan tutkija Mirja Satka on perehtynyt naisen asemaan sota-aikana ja naiskansalaisuuden ihanteisiin. Hän on tutkinut sitä, kuinka sota-aika on vaikuttanut perhekäsitykseen ja sukupuolten suhteisiin (1993, 1994a ja 1994b). Satkan mukaan naisten asemaan sota-aikana vaikuttivat paitsi konkreettisesti muuttunut tilanne, jolloin miesten puuttuessa naisia tarvittiin työvoimaksi, mutta myös väestöpolitiikan tarkoituksellinen äitiyden merkityksen korostaminen. Sillä pyrittiin tietoisesti vahvistamaan kansakunnan ”moraalista selkärankaa”. Puhe kodista, perheestä ja äidistä on Satkan mukaan lisännyt isänmaallista toimintaa sodan uhkien keskellä. Valistuksella on haluttu myös konkreettisesti lisätä väestön uusintumista ja kannustaa perheiden perustamiseen. Tutkimukseni kannalta on olennaista tuntea yhteiskunnallisessa keskustelussa vallinneet perheeseen liittyvät arvot ja normit, koska ne ovat vaikuttaneet kirjoittajien käsityksiin perhe-elämästä ja omasta toimijuudestaan perheessä.

Hoivaa koskeva tutkimus on keskittynyt enemmän hoivan ammatilliseen puoleen ja yksityinen, kodin sisällä tapahtuva hoiva on jäänyt vähemmälle huomiolle. Auttamistyöstä on vaiettu tai siitä on lähteissä kerrottu hyvin niukkasanaisesti. Silva Tedre (1999) toteaa hoivaa koskevassa tutkimuksessaan, että auttamisen arki on vaiettua historiaa.⁵⁹ Vaivojen vaikutusta

---

⁵⁹ Tedre 1999, 43.

arkiseen elämään on tarkasteltu erityisesti kulttuurin- ja perinteentutkimuksessa sekä etnografiassa. Tutkimuksessa tarkastellaan esimerkiksi sitä, miksi ja miten vaivoja kuvataan ja kerrotaan. Marja-Liisa Honkasalon, Terhi Utraisen ja Anna Lepon toimittamassa kirjassa *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä* (2004) tutkitaan sairautta yhteiskunnan ja sen muutoksen näkökulmasta. Teoksessa pohditaan perinpohjaisesti myös sairastumisen vaikutuksia arkiseen elämään. Honkasalo on tutkinut arkista toimijuutta ja sairauden kokemista laajasti useissa tutkimuksissaan. Marja-Liisa Honkasalon, Ilka Kangaksen ja Ullamaija Seppälän toimittamassa kirjassa *Sairas, potilas ja omainen* (2003) tarkastellaan esimerkiksi omaisten osuutta vaivan kokemisessa ja sairastamisessa. Kirja käsittelee suurimmaksi osaksi nykypäivän sairauden kokemista, mutta mielestäni tulokset ovat sovellettavissa myös tutkimaani aikaan. Vaivat ja vaivojen kokeminen on aina ollut osa ihmisten arkea. Ullamaija Seppälä on tutkinut vanhempia lapsen sairauden kokijoina ja kokemuksen tulkitsijoina. Seppälä pohtii erityisesti sitä, kuinka lapsen sairaus perheen elämässä ilmenee.

Anssi Halmesvirta on *Vaivojensa vangit* (1998) tutkimuksessaan tarkastellut vaivojen vaikutuksia arkiseen elämään. Halmesvirran mukaan tavallisen kansalaisen vaivojen ja sairauksien historia on jäänyt pitkälti virallisen lääketieteen historian varjoon. Tutkimuksessa on keskitytty lääkärikunnan ammatillisen nousun sekä suurten lääketieteellisten läpimurtojen historiaan. Sairaiden tai heidän läheistensä itse kuvaama oma arkipäiväinen kokemus taudista, kivusta ja niiden vaikutuksista on jäänyt vähemmälle huomiolle. Halmesvirran tutkimus pohjautuu lääkäreiden ja kansan vuoropuheluun lääkäripalstalla vuosina 1889–1916. Halmesvirta on käsitellyt tutkimuksessaan laajasti sekä tavallisten ihmisten tulkintoja vaivastaan että lääkäreiden näkemyksiä asiasta. Halmesvirralla on ollut käytössään molempien osapuolien, sekä lääkärien että sairaiden, näkemykset. Halmesvirta ei keskity tutkimuksessaan pelkästään kirjoittajien kokemuksiin ja tulkintoihin, vaan hän tarkastelee aineistoa yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja tutkii, kuinka tervehdellinen kansanvalistustyö ja hygieniaooppi näkyivät kirjoittajien ja lääkärien vuoropuhelussa. Hän esittelee myös miten tiettyihin vaivoihin suhtauduttiin ja mitä pidettiin vaarallisena yhteiskunnan näkökulmasta.

Lisäksi tärkeänä osana aineiston ymmärtämisessä on perinteentutkimukseen liittyvä kansanparannuksen ja vaivojen tutkimus. Tutkimuksessa on tarkasteltu esimerkiksi tautikäsitteitä, parannuskeinoja ja kansanparantajan asemaa verrattuna lääkäreihin ja suhdetta parantajan ja potilaan välillä. Kansanparannuksen tutkimusta on Suomessa tehty eniten

perinteentutkimuksen ja kulttuuriantropologian alalla. Merkittävin teos on Pekka Laaksosen ja Ulla Pielan toimittama Kalevalaseuran vuosikirja *Kansa parantaa* (1983). Teoksessa esitellään kansanomaisia tautikäsitteitä sekä kansanparannuksen erilaisia hoitomuotoja.

2. Hoiva arjessa

2.1 Miehet ja naiset avunpyytäjinä

Kansanparantajalle kirjoitetuissa avunpyynnöissä ilmenee puolisoitten kumppanuus, riippuvuus toisistaan ja toistensa työpanoksesta. Kirjeiden kirjoittaminen ja niiden sisältö kuvastaa hoivaa, huolenpitoa ja välittämistä. Niissä pyydetään apua ja lääkettä vaivaan tai tiedustellaan mahdollisuutta saapua paikan päälle hoidettavaksi. Toiveena kirjoittajilla on ollut vaivan paraneminen tai edes sen aiheuttaman haitan väheneminen. Vaivasta kertominen on tärkeää, koska se jäsentää vaivan kokemusta ja huolen jakaminen voi helpottaa kirjoittajan oloa.⁶⁰

Kirjoittajat tuovat kirjeissään esille sairastamisen eri ulottuvuuksia. Sairastuminen voi paljastaa sen, mikä arjessa on olennaista, mihin omat voimavarat halutaan suunnata ja mikä haluttaisiin saada ennalleen. Kirjeissä kerrotaan koetuista epämiellyttävistä tuntemuksista kuten kivusta ja ahdistuksesta. Vaivan vaikutukset tulevat esille myös sosiaalisen toiminnan, kuten työnteon, häiriintymisenä. Kirjoittaja tai hänen läheisensä ei pysty enää toimimaan yhteisössään samoin kuin aiemmin. Tämän lisäksi kirjoittajat selvittävät sairauden lääketieteellistä puolta. He kertovat, kuinka sairaus on elimistössä levinnyt ja millaisina oireina se ilmenee.⁶¹

Kirjeiden läpäisevä juonne on *hoiva*, joka tarkoittaa arkipäivän uusintamiseen liittyviä tehtäviä. Hoivaan liittyy huolehtimisen tunne ja vastuunotto jonkun toisen hyvinvoinnista.⁶²

---

⁶⁰ Honkasalo & Utriainen 2004, 39.

⁶¹ Karisto 1984, 61–62; Laitila 1994, 55.

⁶² Graham 1983, 13.

Kirjoittajat kertovat, miten ovat pyrkineet helpottamaan sairaan oloa ja vähentämään vaivan aiheuttamaa haittaa. Hoivaan liittyy aina suhde kahden tai useamman ihmisen välillä: tehtäviä ei tehdä itselle vaan toiselle ihmiselle. Kirjoittajat ovat joko toimijoita hoivaajina tai hoivan vastaanottajia. Kirjeissä kuvataan myös tuntemuksia silloin, kun oma toimijuus hoivaajana on vaivan takia estynyt. Perheestä ei pystytä huolehtimaan samalla tavalla kuin aikaisemmin. Hoivan käsitteeseen liittyy avun tarvetta, kykenemättömyyttä, voimattomuutta, riippuvaisuutta ja osaamattomuutta. Hoivaa tarvitaan silloin, kun yksilö ei syystä tai toisesta itse kykene tekemään asioita. Hoiva eroaa hoidosta, johon kytkeytyy professionaalinen asema ja ammatillinen osaaminen.⁶³

Hoivan lisäksi kirjoittajien arkeen ja kirjeiden kirjoittamiseen liittyy läheisesti *toimijuuden* ulottuvuus. Marja-Liisa Honkasalo on tutkimuksissaan tarkastellut kärsimyksen, sairauden ja toimijuuden yhteyttä. Hän on käyttänyt minimaalisen toimijuuden käsitettä kuvaamaan pientä arkista toimijuutta. Minimaalinen toimijuus tarkoittaa käytännöllistä tekemistä ja pitää sisällään itsestään selvänä pidettäviä toimintoja. Siihen kuuluu olennaisesti toisto ja säilyttäminen, ja se tapahtuu usein kotona.⁶⁴ Sovellan Honkasalon minimaalisen toimijuuden käsitettä omaan tutkimukseeni. En tarkastele yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivää toimijuutta, vaan nimenomaan Honkasalon kuvaamaa toistoon ja säilyttämiseen keskittyvään arkista toimijuutta.

Minimaalisella toimijuudella ei pyritä muuttamaan maailmaan vaan pitämään sitä yllä. Toimijuuden avulla voidaan turvata oma ja perheen ote ympäröivään maailmaan.⁶⁵ Kuvaus pätee hyvin kirjeisiin: kirjoittajien elämä ja arki on usein järkkynyt ja he kirjoittavat saadakseen siihen helpotusta ja apua. Oma tai läheisen sairastuminen rikkoo arjen normeja ja vaikuttaa kykyyn toimia.⁶⁶ Kirjeiden kirjoittamista itsessään voidaan pitää minimaalisena toimijuuteena, pyrkimyksenä pitää maailmasta kiinni ja saada tilanne hallintaan ja helpotusta oloon. Kirjeet on kirjoitettu kodin piirissä ja niissä pyydetään apua arjen rutiineja vaikeuttavaan asiaan – omaan tai läheisen sairauteen. Käsitteinä hoiva, minimaalinen toimijuus ja arki liittyvät läheisesti toisiinsa. Kaikkia yhdistää toistuvuuteen, säilyttämiseen ja elämän ylläpitämiseen tähtäävät käytännöt.

---

⁶³ Tedre 1999, 41–42.

⁶⁴ Honkasalo 2004, 77–79, 55; Honkasalo 2006, 103, 109.

⁶⁵ Honkasalo 2004, 57–58.

⁶⁶ Honkasalo & Utriainen 2004, 38–39; Honkasalo 2006, 103; Honko 1994, 22–23.

Naiset ovat kirjoittaneet kansanparantajalle huomattavasti useammin kuin miehet. Tutkin 333 naisten kirjoittamaa kirjettä ja 135 miesten kirjoittamaa kirjettä. (Katso kuvio 1.) Naisille omista tai läheisen vaivoista kirjoittaminen on ollut luontevaa, koska hoivaaminen on ollut muutenkin osa heidän toimijuuttaan. Sukupuolijärjestelmän mukaan miesten toiminta-alueena on pidetty julkista toimintaa ja naisten yksityistä kodin piirissä tapahtuvaa toimintaa.⁶⁷ Kirjeissä kuvattu hoiva kuuluu yksityisen elämänpiiriin, kotiin ja perheeseen. Hoiva ja kärsimyksen kohtaaminen on useissa kulttuureissa ollut osa naisten toimijuutta. Naisten tehtäviin on kuulunut oireiden tulkitseminen, sairauksien hoitaminen ja lääkitseminen niin ammatillisesti kuin epävirallisesti perheen sisällä. Naista ja erityisesti äitiä on pidetty 1900-luvun alusta asti perheen sisäisen työnjaon mukaan pääasiallisena perheen terveydestä huolehtijana.⁶⁸

Erityisen selkeästi ero miesten ja naisten kirjoittamien kirjeiden määrässä tulee esille omista vaivoista kirjoitetuissa kirjeissä sekä lasten puolesta kirjoitetuissa kirjeissä. Kirjoittaessaan omasta vaivastaan naiset toivat perheen esille huomattavasti miehiä useammin. Naiset kirjoittivat myös lastensa vaivoista miehiä useammin kansanparantajalle. Naisten tehtävä vaimoina ja äiteinä oli ylläpitää perhettä ja huolehtia perheenjäsenistä. Hoivaa voidaan pitää järjestävänä periaatteena, jonka varaan perheen työjako rakentuu ja jonka perusteella sukupuolet eriytyvät toisistaan. Hoivasta on muodostunut naisten minuutta ja elämäntyötä määrittelevä piirre. Myös arjen minimaalinen toimijuus liitetään osaksi naiseutta. Maskuliinisuus on muodostunut hoivasta eroavaksi eikä hoiva ole kuulunut olennaisena osana miesten toimintaan.⁶⁹

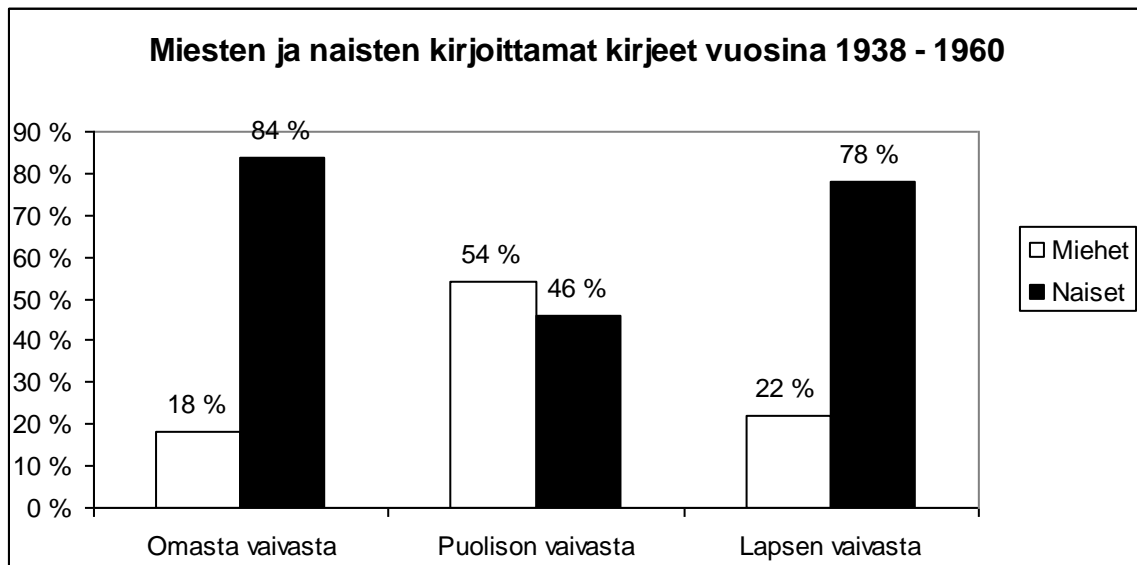
⁶⁷ Ollila 1993, 57.

⁶⁸ Henriksson 1994, 102; Henriksson 1998, 3; Honkasalo 2004, 46.

⁶⁹ Graham 1983, 14, 17–18; Honkasalo 2004, 78–80; Honkasalo 2006, 103, 109.

Kuvio 1.

Lähde: Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938–1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599–3:859 II, JPA. Tarkat numerotiedot ks. Liite 2.

Kaikista suurin ero miesten ja naisten kirjoittamien kirjeiden määrässä on omista sairauksista kirjoitetussa kirjeissä. Omista vaivoistaan kirjoittamissa kirjeissä miehet toivat vain hyvin harvoin esille perheensä. Syitä siihen, miksi miehet eivät kirjeissä kertoneet perheestään voi olla useita. Miehet saattoivat kokea oman olemisensa ja vaivansa niin tärkeänä, ettei perhettä tarvinnut tuoda kirjeissä esille. Perheestä kertomista ei todennäköisesti ole pidetty olennaisena hoidon saamisen kannalta. Miehen sairastuminen on voinut häiritä hänen toimintaansa enemmän muilla elämän osa-alueilla kuin kotona ja perheessä. Vaivan vaikutukset ovat miehillä näkyneet kodin ulkopuolisessa toimijuudessa ja toimeentulon hankinnassa, ja miehet ovat kirjeissään keskittyneet näiden elämänalueiden kuvaamiseen. Naisten toimintakenttä on sen sijaan ollut koti – perhe on kuulunut kiinteänä ja luontevana osana naisen toimijuuteen.⁷⁰ Tämän takia naiset tuovat kirjeissään vahvemmin esille vaivan vaikutukset perhe-elämään.

Sukupuolten yksiselitteinen jako yksityiseen ja julkiseen elämänpiiriin peittää alleen esimerkiksi työnjaon sukupuolten välillä perheen sisällä.⁷¹ Hoivan yhdistäminen pelkästään naissukupuoleen ei anna oikeaa kuvaa miehen roolista ja toimijuudesta perheessä. Kirjeistä

⁷⁰ Henriksson 1998, 3.

⁷¹ Rantalaiho 1994, 12.

käy ilmi, että myös miehet ovat toimineet kodissa hoivaajina ja huolenpitäjinä, vaikka harvemmin kuin naiset. Puolison sairastuessa miehet kääntyivät kansanparantajan puoleen naisia useammin. Poikkeuksellisessa tilanteessa miehet ovat ottaneet vastaan hoivaajaan roolin ja hakevat siihen kirjeitse tukea. Hoivaajaan tehtävä ei ole ehkä tuntunut yhtä ominaiselta miehelle kuin naiselle, ja tämän takia miehet ovat silloin turvautuneet herkemmin kirjeitse kansanparantajan apuun. Miesten kirjoittamat kirjeet osoittavat, että miehillä oli oma paikkansa perheen yksityisellä toimintakentällä. Miesten rooli tuli esille erityisesti silloin, kun arjen rutiinit ja itsestäänselvyys muuttuivat – kun puoliso tai lapsi on sairastunut. Sairaana ollut vaimo ei ole voinut kunnolla tai ollenkaan hoitaa hänelle kuuluvia tehtäviä ja hänen puuttumisensa arjen askareista on aiheuttanut suurta vaivaa. Naisen tervehtyminen on ollut tärkeää koko perheen hyvinvoinnin kannalta. Lasten vaivoista kirjoitetuista kirjeistä noin viidennes oli isien kirjoittamia. Kirjeiden kautta välittyy 1940–1950-lukujen miesten minimaalinen, arkinen toiminta joka ei välttämättä ole muualla päässyt esille. Miesten tekemä hoiva ja huolenpito ovat auttaneet pitämään perheen kiinni arjessa ja toiminnassa.

2.2 ”Tämä on hätähuuto vaimoni puolesta” – hoiva ja huolenpito kirjeissä

Hoiva ja huolenpito tulevat esille nimenomaan toisen puolesta kirjoitetuissa kirjeissä. Omasta vaivasta kirjoittaessaan kirjoittajat eivät juuri kuvaa sitä, miten heitä on kotona hoidettu. He kuvaavat vaivan aiheuttamia tuntemuksia yksityiskohtaisesti ja pitkästi ja monet tuovat esille sen, että esimerkiksi liikkuminen, ruokailu tai nukkuminen on hankalaa. Kirjeissä ei kuitenkaan kuvata sitä, mitä puoliso on tehnyt olon helpottamiseksi. Kirjoittaessaan kertojat kokevat ehkä saavansa hallinnan vaivastaan eivätkä halua kuvata omaa riippuvaisuuttaan ja avuttomuuttaan yksityiskohtaisesti.⁷²

Toisen puolesta kirjoitetuissa kirjeissä hoiva sen sijaan tulee vahvasti esille. Kirjoittajista on ehkä ollut luontevaa kuvata omaa toimijuuttaan toisen hyväksi. Hoiva ilmenee molempien sukupuolten kuvauksissa esimerkiksi pieninä käytännön toimina tai huolenpitona. Hoivaan liittyvät olennaisesti tunteet ja toisaalta käytännön fyysinen työn ja hoivattavan tarpeista huolehtiminen.⁷³ Hoivan fyysisyys ilmenee sekä kosketuksissa olemisena autettavan kehoon

---

⁷² Honkasalo & Utriainen 2004, 39.

⁷³ Graham 1983, 16; Ungerson 1983, 31.

että konkreettisena raskaana fyysisenä työnä.⁷⁴ Sekä miesten että naisten kirjoittamista kirjeistä voi päätellä, että arjen hoiva on vaatinut paljon fyysisiä voimavaroja: ”*Mieheni on ihan liikuntakyvytön. Nostetaan vain säntystä tuoliin ja päinvastoin.*”⁷⁵ Ruumista pidetään usein itsestään selvänä, ja terveenä se jää helposti huomioimatta. Ruumis käsitetään sairauden kautta, koska oma keho tiedostetaan usein vasta sen jälkeen, kun jokin on vialla.⁷⁶ Liikuntakyvyttömyys tulee esille useissa kymmenissä kirjeissä erilaisten kuvauksien kautta.⁷⁷ Puolison liikkumattomuus on vaatinut hoivaajana olevalta paljon, ja toisaalta se on ollut raskasta myös sairaana olleelle. Eräs mies kuvaa perheen arkea seuraavasti: ”*Tämä sairaus on vaimolleni ollut kovaa aikaa on kaksi vuotta kun hän ei ole ollut ulkona ovesta [...] vaimoni liikkuminen on kovin vaikeata [...]*”⁷⁸

Kirjeissä ei kerrota suoraan, mitä kaikkea hoivaan kuuluu. Liikkumattomuudesta kertoviin kuvauksiin voi liittyä myös muita hoivan merkityksiä, joita ei lausuta ääneen. Sairaana vieressä istuminen on voinut pitää sisällään hyvin intiimeiksi luokiteltavia asioita kuten eritteiden pyyhkimistä.⁷⁹ Jos puoliso on ollut liikuntakyvytön, on hän tarvinnut apua yksityiseksi koetuissa asioissa kuten kylvettämässä ja WC:ssä käymisessä. Kodin piirissä oleva hoivasuhde hoivaajan ja hoivattavan välillä on voinut olla hyvin intiimi ja yksityisyyden rajat ylittävä.⁸⁰ Hoivaa on saatettu pitää luonnollisena arkisena tekemisenä, eikä hoivan käytännöistä puhumista ole pidetty tarpeellisena tai sopivana. Sekä auttaja että autettava käyttäytyvät ja toimivat niin kuin luulevat heiltä odotettavan.⁸¹ Liikkumattomuudesta kertomalla kirjoittavat ovat ehkä halunneet kuvata arkielämän hankaluutta, kertomatta kuitenkaan yksityiskohtaisesti kaikkea, mitä arki konkreettisesti pitää sisällään.

Toimintakyvyn heikkeneminen lisää riippuvaisuutta läheisten avusta ja hoivasta. Hoivaan kuuluu vastavuoroisuus ja kohtaaminen: suhde apua tarvitsevan ja sitä antavan välillä. Vaivan takia liikuntakyvytön tarvitsee todennäköisesti apua tavallisissa arjen toimissa kuten peseytymisessä ja ruokailussa. Ruumiillinen tekeminen ja ruumiillisen avun vastaanottaminen ovat hoivan sisältöä.⁸² Hoivatutkimuksia on kritisoitu siitä, että ne eivät ota huomioon hoivan

---

⁷⁴ Tedre 1999, 43–44; Tedre & Pöllänen 1997, 23.

⁷⁵ JpaS 2119, JPA.

⁷⁶ Lupton 1994, 20–21.

⁷⁷ Katso esimerkiksi JpaS, 1141, 1353, 1487, 1513, 1879, 2012, 2538, 2544 ja 2321, JPA.

⁷⁸ JpaS, 1706–1707, JPA.

⁷⁹ Tedre 2004, 55.

⁸⁰ Tedre & Pöllänen 1997, 11, 19. Katso esimerkiksi JpaS 774, 879, 1513 ja 2119, JPA.

⁸¹ Tedre & Pöllänen, 1997, 7.

⁸² Graham 1983, 25; Tedre 1999, 51.

vastavuoroisuutta: hoivan vastaanottajan tuntemukset jäävät näkymättömiin.⁸³ Muutamissa kirjeissä tulevat esille ne tuntemukset, joita hoivattavana oleminen herätti. Kirjeistä tulee esille esimerkiksi avuttomuus ja riippuvaisuus hoivaajana olevasta puolisoista. Eräs nainen on sota-aikana halvaantunut ja kuvailee itseään raukaksi, koska on liikuntakyvytön. Tämän lisäksi hän kertoo, että ”mieheni on rintamalla ja olen melko avuton.”⁸⁴ Koska naisen aviopuoliso on poissa kodin arjesta, on hän ehkä sen takia päättänyt hakea apua ja helpotusta arkeen kansanparantajalta. Myös hoivaajana oleminen on voinut tuntua henkisesti raskaalta. Eräs mies pyytää lähettämään postitse lääkkeitä vaimonsa vaivaan, jotta ”väsynyt mies säästyisi matkan kivuista.”⁸⁵

Tunteet ja erityisesti rakkaus liitetään läheisesti hoivan ilmenemiseen.⁸⁶ Tunteet näkyvät kirjeissä samaistumisena toisen tuntemuksiin tai läheisen tuntemusten kuvailuna. Tunteista toivo ja toivottomuus tulevat usein esille molempien sukupuolten kirjoittamissa kirjeissä.⁸⁷ ”Elämä tuntuu niin toivottomalta kun on vielä perhettä lapset ovat pieniä ja en voi tehdä mitään[...]⁸⁸ kuvaa nivelreumatismia⁸⁹ sairastava mies tuntemuksiaan. Toivo paremmasta ja tulevaisuuteen sijoitetut tavoitteet ovat asioita, joiden varassa ihminen jaksaa ponnistella eteenpäin vaikeastakin tilanteesta.⁹⁰ Nainen kertoo miehestään, joka sairastaa pitkälle edennyttä verisyöpää:

”Mutta olemme niin kovin epätoivoisia, Mieheni sairastaa verisyöpää ja lääkärit sanovat ettei sitä voida parantaa.[...] Hän on parhaillaan sairaalassa hoidettavana. Hän on tietysti saanut parhaan mahdollisen hoidon sairaalassa, mutta ei ole silti tullut paremmaksi. Hän pyysi että minä kirjoittaisin teille hyvät rouva.[...] Ymmärrätte varmasti että suuri toivottomuus pani meidät turvautumaan teihin[...]⁹¹

Naisen kuvailemista tuntemuksista kuvastuu menettämisen pelko ja toisaalta toivon kipinä parantumisesta kansanparantajan avulla. Myös muissa vakavissa sairauksissa tuntemukset tulevat vahvasti esille.⁹² On yleistä, että sairaus koetaan esimerkiksi uhkana tai menetyksenä.

---

⁸³ Tedre 1999, 49.

⁸⁴ JpaS 18, JPA.

⁸⁵ JpaS 2138, JPA.

⁸⁶ Graham 1983, 15.

⁸⁷ Katso esimerkiksi JpaS 37, 111, 196, 781, 839, 1006 1041, 1777 ja 1955, JPA.

⁸⁸ JpaS 2274, JPA.

⁸⁹ Liite 1:ssä on yleisimpien kirjeissä olleiden vaivojen selitykset Wallquistin perheen lääkärikirjan (1948) mukaan.

⁹⁰ Hänninen & Valkonen 2003, 146.

⁹¹ JpaS 2192, JPA.

⁹² Katso esimerkiksi JpaS 37, 1967 ja 1041, JPA.

Epävarmuus tulevaisuudesta lisää pelkoa ja ahdistusta nykyisestä tilanteesta.⁹³ Eräs nainen kirjoittaa miehensä puolesta, jonka mahasyöpä on levinnyt laajalle ympäri kehoa:

*”Hän on suuremman osan päivästä ylhäällä, ettei ole vielä petipotilaana. Mutta tohtori sanoi hänen menevän aika nopeasti. Tämä on minulle hyvin raskas isku. Olemmehan olleet naimisissa vasta vajaat 2 vuotta ja olemme hyvin onnelliset. Hänen ikänsä on 58 v [...] Ja jos mahdollista niin nopeasti kuin voitte, kun tämä on sellaista nopeaa laatua. Toivon hartaasti, että se kävisi näin postitse, kun matka on niin pitkä ja en voisi potilasta jättää yksin.”*⁹⁴

Hoivaa ja hoitajan olemista ei ole liitetty osaksi miehisyyttä ja miesten toimijuutta. Miesten toimijuus yksityisessä elämänpiirissä ei ole tutkimuksissa kiinnitetty huomiota.⁹⁵ Kirjeiden kautta miesten tekemä hoiva ja arkinen huolenpito tulevat esille esimerkiksi asiantuntemuksessa. Miehet kertovat kirjeissä hyvin tarkkaan, kuinka vaiva on edennyt, miten oireet esiintyvät, millaisia hoitoja siihen on käytetty.⁹⁶ Asiantuntemus tulee esille myös siinä, että osa miehistä kyseenalaista lääkäriltä saadut hoito-ohjeet.

*”Vaimoni sai noin 6 kuukauden aikana benisilliiniä pistoksena 40 kertaa. Sitten hänelle syötettiin hyvin vahvoja lääkkeitä, joitakin myenenejä Nyt syyspuoleen ei vaimoni uskaltanut niin vahvoja lääkkeitä ottaa. Haavasta tulee märkää, mutta nilkat ovat ajetuksissa eli tulehtunut ja särkee kovasti. Hänen on hyvin vaikea liikkua. Ulkona käy vain talon ja saunan väliin ei voi kulkea pitemmältä eikä matkustaa. Yöt ovat melkein unettomia, kun särkee kovasti. Jalkakylvyt, sauna ja istumakylvyt ovat hyvä. Saunan jälkeen on olo parempi.”*⁹⁷

Mies tuntee vaimonsa vaivat niin hyvin, että hänen on täytynyt osallistua vaivan hoitamiseen. Miehen tekemässä hoivassa yhdistyvät henkinen auttaminen ja fyysinen tekeminen ja oleminen kuten kylvettäminen.⁹⁸ Koska vaimon liikkuminen on vaikeaa, tarvitsee hän paljon miehensä apua ja tukea pystyäkseen toimimaan. Kirjeen loppuosassa mies tuo esille oman toimijuutensa vaimonsa hoivaajana:

”Kun hänen on vaikea matkustaa, niin ei voi sinne uudelleen tulla. Voisiko olla mitenkään mahdollista saada jotain neuvoja teiltä, miten tätä sairautta olisi

---

⁹³ Achte 1994, 149–150.

⁹⁴ JSP 3:550–551, JPA.

⁹⁵ Graham 1983, 17–18.

⁹⁶ Katso esimerkiksi JpaS 159, 879, 1014, 1211, 1568, 1657, 1706–1707, 1849, 2012, 2225 ja 2538, JPA ja JSP 3:54, JPA.

⁹⁷ JpaS 2544, JPA.

⁹⁸ Tedre 1999, 43–44.

hoidettava. Olisimme hyvin kiitollisia jos saisimme neuvoja kirjeessä, kun ei potilas voi matkustaa. Jos voisitte minulle kirjoittaa mitä olisi tehtävä. [...] Apua olisi saatava, ennen kuin annetaan kirurgin alkaa leikella jalkojen luuta.”⁹⁹

1900-luvun puolivälissä lääkäreiden käyttämiä menetelmiä, esimerkiksi raajan amputoimista, saatettiin pitää liian radikaaleina ja turhina toimenpiteitä.¹⁰⁰ Kirjoittaja on eri mieltä lääkärin määräämästä toimenpiteestä ja kokee tietävänsä paremmin, mikä olisi parhaaksi hänen vaimolleen.

Miesten tekemä hoiva näkyy pienissä arjen kuvauksissa. Itsestään selvänä ja luontevana pidetty hoiva pitää sisällään näkymätöntä osaamista, joka kuitenkin on jostain opittua ja harjoiteltua.¹⁰¹ Miehet kuvailevat vaivan konkreettista hoitoa ja tuntevat hyvin vaivan vaatiman hoidon vaikutukset. Eräs mies toivoo kirjeessään kansanparantajalta lääkkeitä, jotta saisi vaimonsa vaivan hoidettua: *”[...]jos olisitte hyvä ja lähettäisitte sitä hyvää salvaa ja jos on muutakin jotta saisin parantaa Hilkan kotona ollessa kuta pikemmin saisin kun taitaa säärestä etupuolelta viijä rikki nahan [...]”*¹⁰² Mies korostaa haluavansa hoitaa vaimonsa vaivan itse kodin piirissä. Hän uskoo antamansa hoivan tehoavan paremmin kuin lääkäreiltä saatavan.

Kodin sisäpuolella tapahtuvan toimijuuden lisäksi miesten toimijuus tulee kirjeissä esille erityisesti julkisessa, kodin ulkopuolisessa elämänpiirissä. Kodin ulkopuolinenkin toimijuus on liittynyt läheisesti hoivaamiseen. Kymmenet naiset kertovat kirjeissään, että heidän miehensä ovat jo käyneet hakemassa lääkkeitä kansanparantajalta tai tulevat hakemaan niitä, jos lääkkeitä ei ole mahdollista postin välityksellä lähettää.

*”Eiköhän sopisi mitenkään sillä tavoin että mieheni tulisi teidän luokse ja kertoisi tämän minun sairauteni hyvin tarkkaan ja jos te antaisitte hänen matkaansa lääkkeet Minussa ei ole nyt mihinkään lähtijää ennen kuin vähän paranen.”*¹⁰³

Miehet ovat valmiita matkustamaan pitkienkin matkojen takaa hakemaan apua puolisolleen.¹⁰⁴ Hoiva on jatkuvasti osa yksilön arkea ja elämää. Eräs mies kuvailee yksityiskohtaisesti ja asiantuntevasti vaimonsa nivelreumatismin etenemistä ja sen

---

⁹⁹ JpaS, 2544, JPA.

¹⁰⁰ Piela 2006, 301.

¹⁰¹ Tedre 1999, 43–44.

¹⁰² JpaS 66, JPA.

¹⁰³ JpaS 491, JPA.

¹⁰⁴ Katso esimerkiksi JpaS 285, 355, 519, 618, 587, 756 ja 1155, JPA.

aiheuttamia haittoja. Kirjeen lopussa hän kertoo: *”Käydessäni pääsiäispyhinä Lauritsalassa, siellä kuulin, että eräs mies oli vaikeasti sairas, oli saanut Teiltä avun. Kun sain Teidän osoitteenne, niin päätin heti kääntyä puoleenne.”*¹⁰⁵ Hoivalla ja arkipäiväisellä auttamisella ei ole alkua tai loppua, vaan se toistuu hetkestä ja viikosta toiseen.¹⁰⁶ Kirjoittaja on ollut valmiina ottamaan uusia neuvoja ja ohjeita vastaan.

Samalla tavoin kuin miesten kirjoittamissa kirjeissä myös naisten avunpyynnöissä näkyy asiantuntijuus vaivan kulusta ja aiempien hoitojen vaikutuksesta.¹⁰⁷ Hoivan sukupuolittuneisuus ja sen määrittely kulttuurisesti naisille kuuluvaksi ilmenee joissakin kirjeissä.¹⁰⁸ Eräs nainen kirjoittaa miehensä sokeudesta ja kertoo itse kärsineensä huimauksesta. Nainen toteaa: *”[...]kun ei minulla ole mahdollisuutta saada apua ja pitäisi jaksaa tehdä työtä ja hoitaa mieheni eikä lääkärit voi auttaa minua[...]*”¹⁰⁹ Nainen toivoo kuntoutuvansa ensisijaisesti sen takia, että pystyisi hoitamaan miestään. Todennäköisesti kirjoittajan lähipiirissä ei ole muita naisia, esimerkiksi miehen äitiä tai sisaria, jotka pystyisivät ottamaan vastuuta miehen hoitamisesta. Eräässä toisessakin kirjeessä sokeritautia sairastavan miehen vaimo kuvailee vastaavaa tilannetta: *”mieheni sairastaa vaikeaa sokeritautia ja ei hällä ole muuta joka vähääkään hoivais kun minä[...]*”¹¹⁰ Hoivatehtävät pyrittiin tieteellistämisen avulla tekemään keskiluokkaisten naisten tehtäväksi, sillä teollisuuden houkutellessa köyhiä naisia tehtaisiin töihin, ei palvelijoita ollut enää tarpeeksi saatavilla. Jos kirjoittajien perheet ovat olleet vähävaraisia, ei mahdollisuutta perheen ulkopuolisen apuvoiman käyttöön ollut.¹¹¹

Miesten ja naisten kirjoittamia hoivan kuvauksia voisi pitää arjen käytäntöinä. Käytännöt ovat tavallisia asioita, joita ihmiset tekevät päivittäisissä toimissaan. Arjen käytännöt ovat erilaisten toimintojen ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen virtaa, jossa arkinen elämä järjestyy. Käytännöt ovat sukupuolistuneita, ne sisältävät oletuksia sekä naisille ja miehille ominaisesta ja sopivasta että naisten ja miesten eroista. Joissakin naisten kirjoittamissa kirjeissä näkyy oletus, että hoiva kuuluu nimenomaan naissukupuolen vastualueeseen. Samalla käytännöt tuottavat sukupuolta. Ne pitävät sukupuoleen liittyviä oletuksia ja eroja

---

¹⁰⁵ JpaS 1211, JPA.

¹⁰⁶ Tedre 1999, 47.

¹⁰⁷ JpaS 257, 1141, 1146, 1367, 1380, 1487, 1513 ja 1806, JPA ja JSP 3:441–442, JPA.

¹⁰⁸ Katso esimerkiksi JpaS 2321, JPA.

¹⁰⁹ JpaS 2096, JPA.

¹¹⁰ JpaS 1942, JPA.

¹¹¹ Tedre 1999, 49–54.

yllä.¹¹² Läheisen sairastuessa käytännöt saattavat muuttua ja kyseenalaistua ja esimerkiksi vastuu hoivasta siirtyä toiselle sukupuolelle. Kirjeissä kirjoittajien arjen käytännöt tulevat näkyviksi ja kerrotuiksi, koska niitä ei pysty vaivan takia tavalliseen tapaan tekemään.

Hoiva ja sen käytännöt paikallistuvat kirjeissä nimenomaan yksityiseen kodin piiriin, erilliseksi kokonaisuudeksi sairaalassa saadusta hoidosta. Hoivaan liittyvät hellyys ja huolenpito ovat osa perheen sisäisiä intiimejä suhteita.¹¹³ Kirjeissä kuvataan toistuvasti sairaalassa saatua hoitoa, josta ei usein ole ollut apua. Pettymykset ja turhautumiset viralliseen terveydenhoitoon ovat lisänneet halua hakea apua muualta. *”Ihmettelette kait kuinka täältä kaukaa pohjolassa tietämme että olette hyvä sellaisten tautien parantaja joita ei kaikki koulunkäyneet lääkärit voi tehtä mitään parannusta, niin pyydän että voitteko antaa mitään neuvoa minulle[...]*”¹¹⁴ Kansanparantajan on ehkä toivottu vastaavan sairaan ja hänen läheistensä odotuksiin ja käsityksiin paremmin kuin kulttuurisesti etäiseltä tuntunut lääkäri. Kansanparantajan auktoriteetti oli lähtöisin saman kulttuuriin sisältä toisin kuin lääkärin, joka koettiin ulkopuoliseksi ja vieraaseen yhteisöön kuuluvaksi. Kirjeistä on nähtävissä, että parantajan koettiin olevan lähempänä potilasta kuin virallisen lääketieteen edustajan ja ymmärtävän tämän takia paremmin elämäntilanteen merkityksen vaivan kokemiseen. Parantaja huomioi yleensä sairauteen liittyvän elämäkokonaisuuden kuten taloudelliset, uskonnolliset ja yhteisölliset ulottuvuudet.¹¹⁵

Kirjoittajat tekevät eroa ammatillisen hoidon ja kotona tapahtuvan hoivan välille: he kertovat ensin, miten sairasta on sairaalassa hoidettu ja tämän jälkeen kertovat, miten kotona on vielä yritetty vaivaa hoitaa. Nainen kuvailee miehensä jalkavaivan hoitoa: *”Lääkäri esitti lämpöleikkausta, verenkiertoon. hänet leikattiin marraskuussa [...] on koitettu monenlaiset voiteet salvat pulverit tabletit ja kylvyt ja kääreet eikä apua ole tullut.*”¹¹⁶ Monilla lääkäreillä oli vielä 1950-luvulla kommunikaatio-ongelmia potilaidensa kanssa ja lääkäreiden käyttämä kieli erosi kansan käyttämistä tautinimityksistä. Vieras lääketieteellinen kieli saattoi lisätä epäluuloja lääkäreitä kohtaan. Eräs nainen kertoo miehestään, jonka käden lihakset ovat surkastuneet. Kirjeessä nainen kuvailee kohtaamista lääkärin kanssa: *”Läkärit ilmoittavat vian aiheutuvan keskushermostosta. Heidän ilmoituksensa mukaan ei lääketiede tunne*

---

¹¹² Salmi 2004, 25–27.

¹¹³ Graham 1983, 16; Tedre 1999, 53–54.

¹¹⁴ JpaS 272, JPA.

¹¹⁵ Halmesvirta 1998, 93; Honko 1994, 14, 23–25; Laitila 1994, 58.

¹¹⁶ JpaS 2093, JPA.

parannuskeinoja”¹¹⁷ Nainen kuitenkin uskoo, että kansanparantajalta olisi vielä mahdollista löytää apua tilanteeseen. Kansanparantaja saattoi käyttää kirjoittajille entuudestaan tuttuja luonnonkasveja parannuksessa. Tämän lisäksi hoitosuhteessa oli tärkeää kotoisa ja yhteinen kieli eli arkipuhe, jolla omaa tilannettaan pystyi ymmärrettävästi esimerkiksi kirjeessä selittämään.¹¹⁸

Lääketiede saattoi tarkastella sairasta pelkkänä taudinkantajana irrallisena sosiaalisesta ympäristöstään. Kirjeistä käy ilmi, että sairaalle läheisten ihmisten tulkintoja ja arvioita vaivasta ja hoidon vaikutuksista ei välttämättä huomioitu. Nainen kirjoittaa halvaantuneesta miehestään, jota lääkärit eivät ole osanneet auttaa:

*”mieheni halvaantui jouluaamua vasten yöllä ja lääkäri ei voi muuta kun on käsenyt olla vuoteessa hiljaa.[...] Nyt on alkanut olla samanlaisia oireita oikeassa puolessa silmää koskee jo päähän oikealla puolelle ja suun oikeassa puolessa käyt ajoittain sellaista turvotusta. siis kävi vasemmaskin puolella ennen halvausta, niin pelätään että jos se meinaa nyt viedä oikean puolenkin. Verenpaine on yli 100 ja sydänme laajentumia on myöskin jos olitten niin hyvä ja auttaisitten jos vaan voitte. Olen hoitanut häntä kotona. [...] Olkaa hyvä ja toimittakaa pian sillä hän on huono”*¹¹⁹

Nainen kertoo kirjeessä sekä lääkäreiltä kuulemiaan tietoja miehen tilasta että omia tulkintojaan. Lääketieteen ensisijainen tehtävä oli poistaa sairaus kehosta, eikä hoitaa sairaan kokonaistilannetta.¹²⁰ Nainen kokee jääneensä yksin miehensä hoitajaksi ja toivoo vielä saavansa apua muualta.

Useissa kirjeissä kuvataan sairaan jäämistä terveydenhuollon turvaverkon ulkopuolelle.¹²¹ Nainen kuvailee nivelreumatismia sairastavan miehensä tilannetta: *”Hänet ovat lääkärit laittaneet kotia koska he eivät saa häntä paranemaan.”*¹²² Kun sairas läheinen on lähetetty kotiin ilman toivoa parantavasta hoitokeinosta, ovat läheiset päättäneet kääntyä kansanparantajan puoleen. Yksilön oikeudet ja tasa-arvo alettiin nähdä terveystalouden lähtökohtana vasta 1960-luvulla. Silloin omaksuttiin näkemys, jonka mukaan jokainen

---

¹¹⁷ JpaS 2599, JPA.

¹¹⁸ Piela 2006, 300.

¹¹⁹ JpaS 230, JPA.

¹²⁰ Honko 1994, 16.

¹²¹ Katso esimerkiksi Jpas 18, 110, 231, 737, 1049, 1735, 1806, 1879, 2123, 2257 ja 2061, JPA.

¹²² Jpas 774, JPA.

kansalainen on oikeutettu sairaanhoitoon ja terveyteen.¹²³ Varsinkin vakavasti sairaiden tilanne on ollut tutkimani aikana vaikea, sillä erikoissairaanhoito ja vakavien sairauksien lääkitseminen oli vielä kehittymätöntä. Lääkkeillä pystyttiin korkeintaan lievittämään oireita.¹²⁴ Kirjoittajat ovat tarvinneet kotona tekemäänsä hoivaan tukea ja neuvoja ja ovat sen takia päättäneet kääntyä kansanparantajan puoleen. Vaikka vaiva on ollut vakava eikä toivoa parantumisesta ole juuri ollut, eivät kirjoittajat ole halunneet antaa vielä periksi.

3. Työ ja sukupuoli

3.1 Naisten ja miesten työt

Työ on yksi toiminnan ja toimijuuden muodoista. Työkykyä pidetään naiseuden ja mieheyden sekä terveyden tunnusmerkkinä ja parantavana voimana.¹²⁵ Toimeliaisuus ja erityisesti työnteko tai siihen kykenemättömyys nousevat kirjeissä yhdeksi merkittävimmistä teemoista. Sairastuminen on muuttanut arjen kokemista ja yksilön toimintakykyä.¹²⁶ Omasta vaivastaan kirjoittajat tuovat työnteen vaikeudet useammin esille kuin puolisonsa puolesta kirjoittavat. Naisista noin 30 % ja miehistä noin 40 % kertoi vaivan aiheuttamasta työn teon vaikeuksista. Puolison työnteen vaikeudet tulivat esille noin 10 % naisten kirjoittamista kirjeistä ja noin 15 % miesten kirjoittamista kirjeistä. Työnteolla on voinut olla suuri merkitys itsetunnolle ja minuudelle ja sen takia sitä korostetaan kirjeissä. Työ mahdollisti merkityksellisen olemisen ja laajemman sosiaalisen verkoston sekä yhteyden ulkomaailmaan. Työhön pystyvät olivat yhteisön silmissä kunnollisia kansalaisia, jotka täyttivät velvollisuutensa.¹²⁷ Toimintakykyisyys ja nimenomaan työkykyisyys määritteli vahvasti sekä mieheyttä että naiseutta – niin tärkeänä se nousee esille varsinkin omista vaivoista kirjoitetuissa

---

¹²³ Helén & Jauho 2003, 28.

¹²⁴ Helén & Jauho 2003, 24–28; Piela 2006, 300; Urponen 1994, 212.

¹²⁵ Helsti 2000, 141; Löfström 1999, 10.

¹²⁶ Laitila 1994, 55.

¹²⁷ DelVecchio Good 1992, 50–53.

avunpyynnöissä. Sairausvakuutus ja työeläke toteutuivat Suomessa vasta 1960-luvulla, joten huoli perheen toimeentulosta on ollut tuntuva.¹²⁸

Kirjoittajat kuuluvat asemaltaan erilaisiin ryhmiin. Suurin osa kirjoittajista on taustaltaan maatalousyhteiskunnasta: useat naisista kertovat kirjeissään olevansa emäntiä.¹²⁹ Myös miehistä useat mainitsevat kirjeissä peltotöistä tai metsätöistä, jotka viittaavat pienviljelijätaustaan. Suomi oli vielä 1940-luvulla agraarinen yhteiskunta ja enemmistö (59 %) väestöstä sai elantonsa maataloudesta. Teollistuminen tapahtui myöhään ja uudet yhteiskuntaluokat nousivat myöhemmin kuin muualla. 1950-luvulla 41 % väestöstä sai toimeentulonsa maataloudesta, mutta teollisuuden lisääntyessä 1960-luvulla määrä oli vähentynyt 32 %:iin.¹³⁰

Nyky aikaistuvan yhteiskunnan on sanottu rakentuneen kaksijakoiselle kansalaisuudelle: nainen määriteltiin yksityisen elämän, kodin ja äitiyden kautta ja miehen toimintakentäksi määriteltiin julkinen elämänpiiri ja ansiotyöt. Julkinen elämänpiiri tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi agraarikulttuurissa liikkuminen ja työnteko tilan ulkopuolella olivat usein miesten vastuulla.¹³¹ Suomalaiseen kulttuuriin käsitykset yksityisestä ja julkisesta elämänpiiristä tulivat myöhään eikä yksityistä aluetta pidetty täysin eriytyneenä saati pelkästään naisille osoitettuna.¹³² Martta-Yhdistyksen¹³³ kaltaiset naisjärjestöt kannattivat ydinperhemallia ja kotikulttuuria eli kodin pitämistä yksityisenä perhe-elämälle pyhitettynä alueena. Agraarisessa kulttuurissa työtä ja kotia ei kuitenkaan ollut käytännössä mahdollista erottaa toisistaan. Kaikkien oli osallistuttava tuottavaan työhön ja perhetalouksissa työntekijät olivat oman perheen jäseniä. Perhe oli sekä tuotannon että kulutuksen yksikkö, ja asuintalo oli samalla työpaikka.¹³⁴ Molempien puolisoitten täytyi osallistua perheen elatukseen, sillä miesten ansioilla ei ollut mahdollista elättää koko perhettä kuten Keski-Euroopassa oli tapana. Maatalouden ohella miehet ja naiset työskentelivät yhdessä myös teollisuudessa.¹³⁵

---

¹²⁸ Urponen 1994, 197–199.

¹²⁹ Katso esimerkiksi JpaS 216, 434, 1267 ja 2416, JPA.

¹³⁰ Talve 1990, 388.

¹³¹ Julkunen 1994, 184; Östman 2004, 60–61.

¹³² Pylkkänen 1999, 26.

¹³³ Martta-Yhdistyksen perustivat helsinkiläiset sivistyneistöön kuuluvat naiset vuonna 1899. Sen tarkoituksena oli kansanvalistustyön kautta ohjata erityisesti maalaisemäntiä ja työläisnaisia erilaisissa kotitalouksissa ja lasten hoidossa. Perimmäisenä tarkoituksena oli korostaa naisten tehtävää kansakunnan rakentamisessa ja kodin merkitystä yhteiskunnan perusyksikkönä. Lähde: Ollila 1993, 9–23.

¹³⁴ Ollila 1993, 57, 62.

¹³⁵ Haavio-Mannila 1984, 10; Östman 2004, 66.

Useat naiset tuovat kirjeen allekirjoituksessa esille olevansa emäntiä. Emännyyden korostaminen on kirjoittajista voinut tuntua luontevalta, sillä varsinkin talvi- ja jatkosodan aikana tähdennettiin emäntien tärkeää roolia maatalojen tuotannon ylläpitämisessä. Maatalojen naisille kuuluivat sota-aikana kaikki talon työt. Maatalojen tuotannon piti sota-aikana jatkua ja emäntien töiden tärkeyttä korostettiin kansakunnan turvallisuuden ja toimeentulon kannalta.¹³⁶

Kirjeissä tulevat esille sukupuolten erilaiset työtehtävät maaseudulla. Työtehtävät jakautuivat naisten ja miesten töihin sekä yhteisiin sukupuolisesti neutraaleihin töihin. Molemmat sukupuolet osallistuivat varsinaisiin maataloustöihin kuten viljan korjuuseen ja muihin peltotöihin. Kotitalous ja karjanhoito sen sijaan olivat naisväen tehtäviä ja metsätyöt ja hevosten hoito kuuluivat miehille.¹³⁷ Naiset viittaavat useissa kirjeissä lehmien hoitamiseen.¹³⁸ Lypsäminen, ruokinta ja maidon käsittely olivat tärkeitä tehtäviä, ja niillä mitattiin ja arvioitiin emännän kykyjä ja taitoja.¹³⁹ Eräs emäntä kertoo vaikeasta ihottumastaan ja korostaa kirjeen lopussa, että: ” [...]mitä pikemmin saisi niinsen parempi kun poikii toinen lehmäkin että saisi nuo kädet terveeksi.”¹⁴⁰ Koska maitotalouden hoitaminen oli naisille kunnia-asia, kuvattiin sitä kirjeissä paljon. Yhdessäkään kirjeessä ei tule esille miesten karjanhoito. Miehet auttoivat vain harvoin naisia karjanhoidossa tai lypsämisessä. Navettatöihin osallistuvaa miestä pidettiin epämiehekkäänä ja samalla kyseenalaistui myös naisen osaaminen emäntänä, jos hän ei pystynyt hoitamaan tehtäviään taloudessa. Tiukka töiden jako naisten ja miesten välillä oli ominaisinta keski-ikäisten kohdalla. Naisten oli helpompaa joustaa työnjaon rajojen yli, mutta miehet osallistuivat lähinnä pelkästään sellaisiin töihin, joiden katsottiin kuuluvan heille. Miehet alkoivat osallistua lehmien hoitoon ja lypsämiseen vasta maitotalouden koneellistumisen ja lypsykoneiden yleistymisen myötä.¹⁴¹

Maatiloilla asuneiden naisten työmäärä on vaihdellut paljon riippuen siitä, millainen tila heillä on ollut. Vain varakkaimmilla tiloilla oli palvelusväkeä helpottamassa emännän työtaakkaa, jolloin emäntä pystyi valitsemaan tehtäviään ja johtamaan talon muiden naisten töitä.¹⁴² Pienten tilojen emännät joutuivat selviytymään ilman aputyövoimaa tilan raskaista töistä ja

---

¹³⁶ Leino & Viitanen 2003, 186–187; Satka 1994b, 75–79.

¹³⁷ Östman 2004, 59–61.

¹³⁸ Katso esimerkiksi JpaS 175, 272, 620 ja 889, JPA.

¹³⁹ Östman 2004, 66.

¹⁴⁰ JpaS 2438, JPA.

¹⁴¹ Helsti 2000, 102–103; Östman 2004, 59–61.

¹⁴² Helsti 2000, 99; Markkola 1989, 42–55.

lasten hoidosta.¹⁴³ Eräs emäntä kuvailee työntäyteistä arkeaan kirjeessään: ”[...]täytyy ulkona liikkua usein hoitan karjansa ikää minulla on 54 vuotta, olen kahteksan lasta tehnyt on kait johtunna olen liian aikaseen lähtenyt liikkeelle lapsivuoteesta kun sitä köyhän ihmisen täytyy nousta aikaseen [...]”¹⁴⁴ Nainen kuvailee työtehtäväkseen karjanhoitamisen, jonka takia hän ei ole voinut levätä synnytysten jälkeen. Karjan hoitaminen on ollut tärkeää elannon saamiseksi perheelle. Tehtävä on todennäköisesti ollut yksin naisen vastuulla, sillä hän kuvailee kirjeessä karjaa omakseen.

Käsitöiden tekeminen tulee esille muutamassa naisten kirjoittamissa kirjeissä. Talvella naisten tehtäviin kuului vaatteiden ja muiden tekstiilien valmistus ja miehet puolestaan tekivät esimerkiksi puutöitä.¹⁴⁵ Eräs nainen kuvailee työskentelyään: ”[...]Töitä en taho jaksaa paljon tehdä paitsi käsitöitä, hengästyn jos kannan vesi ämpäriä.”¹⁴⁶ Toinen nainen kuvaa tilannettaan seuraavasti: ”Käsitöistä tulee tehdyksi vain aivan välttämättömät sillä kun luen tai ompelen niin päätäni alkaa enemmän särkeä vaikka pistän silmälasitkin.”¹⁴⁷ Naisten oloa ikään kuin helpottaisi, jos he pystyisivät olemaan edes jotenkin hyödyksi perheelleen. Vaatteita ei useimmilla ollut vara ostaa, joten käsitöiden tekeminen oli tärkeää vaatehuollon kannalta. Pientilojen yritteliäisyys, esimerkiksi puutarhanhoito ja käsitöiden tekeminen, oli nimenomaan naisen, emännän yritteliäisyyttä.¹⁴⁸

Työt jakautuivat tilan mukaan eri sukupuolille. Liikkuminen ja työnteko kotitalouden ulkopuolella olivat miesten vastuulla ja päivittäinen kotona tehtävä työ kuului naisten toiminta-alueeseen. Eräs nainen kertoo saaneensa veritulpan ja kuvailee työntäyteistä toipumisaikaansa sairaalasta kotiutumisen jälkeen: ”Olin sitten kaksi viikkoa kotona, jouduin heti melkein tekemään työni, paitsi kolme päivää oli kotisisar. Eläimiä meillä ei ole, vaan onhan sitä tekemistä keittiössäkin.”¹⁴⁹ Nainen korostaa, että vaikka karjanhoitoa ei ole tarvinnutkaan tehdä, tuntuvat työtehtävät ja erityisesti ruokahuoltoon liittyvät tehtävät kodin sisällä raskailta ja vaativilta. Perheen ruokataloudesta huolehtiminen on kuulunut naisen vastuulle.

---

¹⁴³ Satka 1994b, 64–65; Östman 2004, 66.

¹⁴⁴ JpaS 272, JPA.

¹⁴⁵ Östman 2004, 59–60.

¹⁴⁶ JpaS 1654, JPA.

¹⁴⁷ JpaS 2161, JPA.

¹⁴⁸ Ollila 1993, 62–63.

¹⁴⁹ JSP 3:406, JPA.

Myös miehistä useat saivat elantonsa maataloudesta, vaikka isännyyttä ei esimerkiksi kirjeiden allekirjoituksessa tuoda yhtä usein esille kuin emännyyttä. Maataloudesta elantonsa saavat miehet kertovat esimerkiksi syksyn viljankorjuusta ja peltotöistä kirjeissään.¹⁵⁰ Miesten tekemät metsätyöt nousevat useissa sekä miesten että naisten kirjeissä esille.¹⁵¹ Eräs mies kertoo reumatismistaan ja epäilee vaivan johtuvan työnteosta: ”[...]näin talvisaikaan kun joutuu tekemään raskaita metsäajoja, niin vaiva on suurempi.”¹⁵² Metsätyöt olivat talvisaikaan yleinen lisätulonlähde esimerkiksi monille pienviljelijöille. Raskas työ aiheutti kylmässä ja märässä metsässä monenlaisia vaivoja, joihin kirjoittajat pyytävät apua. Jos alueen elinkeinorakenne oli monipuolinen, oli mies usein tilan ulkopuolella ansiotöissä ja naisella oli tällöin suuri vastuu tilan hoidosta.¹⁵³

Miehet eivät kirjeissä kuvaile kotitalouden hoitamista, mutta heillä oli kuitenkin tehtävänsä perheen asioista huolehtimisessa. Miehen rooliin perheessä kuului esimerkiksi asioiden hoitaminen kodin ulkopuolisessa maailmassa.¹⁵⁴ Kirjeissä on enemmän kuvauksia miesten käynneistä kansanparantajan luona kuin naisten. Naisten oli luontevampaa tehdä miehille kuuluvia töitä miehen lääkkehakumatkan aikana, sillä miehet olivat usein muutenkin töiden takia poissa kodin piiristä. Naisten oli huomattavasti helpompaa ylittää työnjaon rajat.¹⁵⁵ Sopivana vuodenaikana nainen pystyi hoitamaan kaikki talon työt miehen ollessa poissa pari päivää. Miehille kuuluivat edustamiseen ja perheen asioidenhoitoon liittyvät tehtävät, joten liikkuminen kodin ulkopuolella on miehille ollut todennäköisesti luontevaa.¹⁵⁶ Käynnit kansanparantajan luokse saatettiin tehdä pitkien matkojen takaa. Eräs mies kirjoittaa matkaa tulevan junalla 739 kilometriä, mutta toteaa myös, että ”mitäpä sitä ei uhraisi terveyden hyväksi.”¹⁵⁷

Eräessä naisen kirjoittamassa kirjeessä ilmenee selvästi sukupuolten työnjako kodissa. Naiselle kuului hoiva ja huolenpito kodista, miehelle työnteko pihapiirissä:

”[...]pyytäisin jälleen apuanne. Teen sen näin kirjeellä kun lupasitte lähettä [...] onhan siitä kyllä paljon lisää työtä, vaan en itsekään pääse sinne käymään

¹⁵⁰ Katso esimerkiksi JpaS, 730, JPA.

¹⁵¹ Katso esimerkiksi JpaS 43–44, 1128, 1862, 2217, 2398 ja 2403, JPA ja JSP 3:201–202, JPA.

¹⁵² JpaS 2217, JPA.

¹⁵³ Östman 2004, 59–62.

¹⁵⁴ Leino & Viitanen 2003, 189.

¹⁵⁵ Löfström 1999, 181–183; Östman 2004, 61.

¹⁵⁶ Siiskonen 1990, 23. Katso esimerkiksi JpaS 92 ja 65, JPA.

¹⁵⁷ JpaS 127, JPA

sairaani lapseni ja vanhan äitini y.m. muiden töiden parista. Ja miehellenikin on syystyöt pellolla, joten hänkän ei voisi lähteä sinne.”¹⁵⁸

Kirjeissä kerrotaan erilaisia syitä, miksi lääkkeidenhakumatkalle ei voida lähteä. Miesten lääkkeidenhakumatkan esteenä oli useiden kirjeiden perusteella työnteko. Miesten perustelut kirjoittamiselleen eroavat naisten perusteluista. Naiset perustelevat lähdön vaikeutta enimmäkseen lasten ja kodin hoidolla, mutta miehet vetoavat usein omiin töihinsä sekä matkan vaikeuteen ja pituuteen.¹⁵⁹

Maaseudulta kotoisin olleille on voinut olla luontevaa kääntyä kansanparantajan puoleen läheisen luontosuhteen, kansanlääkintäperinteen ja lääkäreiden vaikean tavoitettavuuden takia. Suomen lääkäritiheys oli 1960-luvulle asti alhaisin kaikista Pohjoismaista. Alueelliset erot olivat suuria, ja varsinkin maaseudulla lääkäreitä oli vähän. Kansanparantajalle kirjoittaminen on monelle ollut helpompaa kuin pitkän ja vaivalloisen matkan kulkeminen lääkärin luo. Tilanne alkoi muuttua vasta 1970-luvulla, jolloin lääkäreitä alettiin kouluttaa uusissa yliopistoissa lisää.¹⁶⁰ Maaseudulla kansanlääkinnällä on ollut pitkät perinteet: vaivoja on hoidettu omin keinoin ja lähiluonnosta löydetty aineksin. Maaseudulla eläneiden ihmisten suhde luontoon oli suora ja läheinen toimeentulon kautta, joten kansanparantajan käyttämiä menetelmiä ei ole vierastettu.¹⁶¹

Vaikka suurin osa taustastaan kertovista oli kotoisin maaseudulta, oli kirjoittajien joukossa useita muusta sosiaalisesta taustasta tulevia kirjoittajia. Maataloudesta elantonsa saavien jälkeen toiseksi suurin ryhmä kirjoittajien joukossa olivat erilaiset työläiset. Töiden teko kodin ulkopuolella tulee esille useammin miesten kuin naisten vaivoista kirjoitetuissa kirjeissä. Useat miehistä ovat töissä esimerkiksi rautateillä erilaisissa tehtävissä kuten asemapäällikkönä ja asemamiehenä. Muita kirjeissä mainittuja ammatteja oli esimerkiksi työmies, rajavartija, kauppias, maalari, tehdastyöläinen, kuorma-autonkuljettaja, porttivahti, valokuvaaja ja kanttori. Miehet mainitsevat kirjeissään yhteensä 22 erilaista ammattinimikettä. Töissä tapahtuneet tapaturmat aiheuttivat vammoja ja loukkaantumisia miehille, jotka vaikeuttivat miesten ja samalla koko perheen arkea. Eräs nainen kertoo kirjeessä miehensä saaneen säärihaavaan työmaalla syntyneestä naarmusta¹⁶² ja toinen nainen

---

¹⁵⁸ JpaS 730, JPA.

¹⁵⁹ Katso esimerkiksi JpaS 1408 ja 1213, JPA.

¹⁶⁰ Piela 2006, 299.

¹⁶¹ Piela 2006, 278–279, 291.

¹⁶² JpaS 1141, JPA.

kertoo miehensä joutuneen auto-onnettomuuteen töissä ollessaan.¹⁶³ Vaimot olivat huolissaan miestensä työskentelyolosuhteista ja pitivät niitä syinä erilaisiin vaikeuksiin.

Naisten ansiotöiden yleistyminen sotien jälkeen näkyy kirjeissä kodin ulkopuolisten työpaikkojen kuvauksissa. Naiset kirjoittavat olevansa töissä esimerkiksi leipomoissa, meijereissä ja myymälöissä.¹⁶⁴ Kirjeissä naiset kuvailevat, miten vaiva vaikeuttaa töiden tekemistä. Meijerissä töissä oleva nainen kuvailee kipuja kädessään seuraavasti: ”[...]olen meijerin työssä ja joutun niin paljon nostamaan ja pesemään ja väliin ne sattuu niin, et ei harja tahdo kädessä pysyä. [---]Kun saisi särky pois käsistä että voisi olla työssä olisin Teille suuresti kiitollinen”¹⁶⁵ Useat naiset kertovat olevansa esimerkiksi ”toisen työssä”¹⁶⁶ ja tämä oli esteenä henkilökohtaiselle käynnille kansanparantajan luona. Naiset toteavat, että töistä on vaikea saada lomaa tai että he pääsisivät hakemaan lääkkeitä vasta kesälomalla. Vaikka kotikulttuuri ja kodin ihailu oli vahvaa 1940-luvun puolivälissä, ei Suomeen syntynyt samanlaista laajaa kotiäitikulttuuria kuin moniin Euroopan maihin. Harvaanasuttuna maana Suomeen ei muotoutunut erityisiä miesten ja naisten reviierejä, eikä kotikultti saanut täällä suurta kannatusta. Varsinkin 1950-luvulla naiset menivät yleisesti töihin, kun lapsi alkoi lähestyä kouluikää.¹⁶⁷ Yhtenä syynä naisten kodin ulkopuolisen työssäkäynnin yleistymiselle voidaan pitää sotaa. Sota-aikana miehet puuttuivat työvoimasta, mikä kyseenalaisti aiemmin vallinneen sukupuolten välisen työn- ja vastuunjaon. Naisten työvoimaa tarvittiin maataloudessa, teollisuudessa ja palveluammateissa, joten naisten toiminnan rajaaminen pelkästään kodin piiriin ei ollut käytännössä mahdollista. Ideologia molempien sukupuolten vastuusta perheen elättämiseksi jäi elämään.¹⁶⁸

3.2 Arjen raskailta tuntuvat velvollisuudet

Suomalainen maatalous perustui pienille perheviljelmille, jossa miehet ja naiset tarvitsivat toistensa työpanosta arjessa selviytyäkseen. Voidaankin sanoa, että köyhyys tasa-arvoisti miehen ja naisen suhteen. Erityisesti pienillä ja köyhillä maatiloilla sukupuolten kumppanuus

---

¹⁶³ JpaS 1353, JPA.

¹⁶⁴ JpaS 24, 111, 762 ja 1653, JPA.

¹⁶⁵ JpaS 762, JPA.

¹⁶⁶ Katso esimerkiksi JpaS 656, 1013, 1329, 1353, 1574, 1735, 1741 ja 1997, JPA.

¹⁶⁷ Jallinoja 1984, 82; Julkunen 1994, 182–184; Satka 1994a, 301; Satka 1994b, 77–78.

¹⁶⁸ Satka 1993, 57, 73–77; Satka 1994a, 289–301; Nätkin 1997, 80.

tarkoitti yhdessä raatamista yhteisen päämäärän, perheen elättämisen hyväksi.¹⁶⁹ Molemmat sukupuolet ovat olleet perheelle ja kodille tärkeitä, jopa korvaamattomia. Sekä miehet että naiset korostavat kirjeissään parantumisen tärkeyttä, koska he olivat ”talon ainoa mies”¹⁷⁰ tai ”talon ainoa nainen”¹⁷¹. Kotitalouteen kuului tehtäviä, jonka vain miehen tai naisen uskottiin pystyvän hoitamaan. Kirjeissä ei aina tarkemmin kerrota, mitkä tehtävät olivat sellaisia, jotka vaativat miehen tai naisen läsnäoloa kotona. Velvollisuuksien jakautumista pidettiin itsestään selvänä, eikä sitä pidetty tarpeellisena kirjeessä erikseen selittää. Eräs nainen pyytää kirjeessään lähettämään lääkkeitä postitse ja perustelee pyyntöä seuraavasti: ”*Sillä en joutais matkustaman kun on taloutessani vähän työssä naisia*”¹⁷² Hän olettaa kansanparantajan ymmärtävän, miten hankalaa hänen on naisena lähteä pitkälle lääkkeidenhakumatkalle ja olla pois kodin askareista.

Kansanparantajalle kirjoitetuissa kirjeissä on paljon kuvauksia siitä, minkälaisia merkityksiä työntekoon liittyi. Naisten kirjoittamissa kuvastuu väsyminen työntekoon, töiden raskaus ja toisaalta myös työnteon arvostus. Työssä näytetty ahkeruus ja taito muodostivat naisen itsetunnon perustan, ja työnteolla sai mainetta ja arvostusta kyläyhteisössä.¹⁷³ 50-vuotiaan maatilan emännän kirjeessä näkyy työnteon merkitys naisen itsetunnolle: ”*[...]Minulla on reumatismi ollut jo 18 vuotiaasta lähtien mutta teen työtä ja olen tehnyt koko ikäni[...]*”¹⁷⁴ Nainen kuvailee vaivaansa hyvin kivuliaaksi ja kertoo sen vaikuttavan erityisesti käsien toimintaan. Silti kirjoittaja korostaa pystyneensä aina hoitamaan tehtävänsä. Maataloudessa työskentelevien naisten oikeus ja velvollisuus on ollut osallistua tuottavaan työhön.¹⁷⁵ Naiset kuvailevat työnteon merkitystä ja arvostusta ja haluavat kuntoutua mahdollisimman pian takaisin työelämään. Meijerissä töissä oleva nainen korostaa työkykyisyyden tärkeyttä kirjeessään: ”*ett en tulisi työkyvyttömäksi vielä, kun olen vasta 52 vuotias.*”¹⁷⁶

Kirjeissä on paljon naisten kirjoittamia kuvauksia työnteon vaikeuksista ja naisten uupumisesta arjen tehtävien takia. Satu Apon elämäkerta-aineistoon pohjautuvan tutkimuksen mukaan monet naiset kokivat elämänsä agraarinaisena ja -tyttärenä olleen jatkuvaa

---

¹⁶⁹ Rantalaiho 1994, 16–19.

¹⁷⁰ JpaS 1715 ja 1049 JPA.

¹⁷¹ JpaS 1357 ja 2438, JPA.

¹⁷² JSP 3:247, JPA.

¹⁷³ Apo 1999, 16.

¹⁷⁴ JpaS 889, JPA.

¹⁷⁵ Helsti 2000, 99.

¹⁷⁶ JpaS 762, JPA.

raatamista.¹⁷⁷ Useissa naisten kirjoittamissa kirjeissä tulee esille väsyminen työntekoon, kun oma toimintakyky on sairauden takia heikentynyt. Arki tuntuu entistä raskaammalta, jos nainen on jäänyt yksin velvollisuuksien ja työtehtävien kanssa:

*”[...]parantaisitte minun käsistäni jaloissa on pakottaa en pääse kylälleen ruokaa hommaa en lehmän lypsyyn yöllä olen kipeempi iltasilla pakottaa on niin ikävee kun joutuin sairastamaan parastyä aika on 2 lasta on ja on orvoksi jääneet ei ole isää nyt tuli tämä reuman tismi toista kuuka alko kiputtanna.”*¹⁷⁸

Nainen kuvailee vaikeaa ja raskasta tilannettaan ja kokee siinä olevan tarpeeksi kestettävää ilman sairastumistakin. Pienet viljelykset ja karja eivät elättäneet perhettä, vaan lisäansiot olivat välttämättömiä. Köyhien kotien naisilla ei ollut mahdollisuutta jäädä pelkästään kodinhuoltajiksi, vaan tuloja oli hankittava muualta. Naisten työssäkäyntiin vaikuttivat perhesuhteissa tapahtuneet muutokset.¹⁷⁹ Leskenä nainen joutui ottamaan yksin vastuun lasten, kodin ja karjan huolehtimisesta, mutta myös lisätulojen hankkimisesta kodin ulkopuolella. Suomalaisesta maalaisnaisesta puhuttaessa korostetaan usein hänen vahvuuttaan, työteliäisyyttään ja tasa-arvoa lähenevää asemaa suhteessa mieheen. Vähemmälle huomiolle jää naisten uupuminen työkuultuurissa. Emännän vuotuinen työtaakka oli perinteisessä maataloudessa hyvin suuri.¹⁸⁰

Monet naiset ovat huolissaan siitä, millaisen kuvan he antavat ulkopuolisille, jos he eivät pysty täyspainoiseen työntekoon. Naiseutta rakennettiin työn kautta. Jos emäntä ei pystynyt hoitamaan tehtäviään, näyttäytyi hän yhteisönsä silmissä epäonnistuneena työhmissenä.¹⁸¹ Eräs nainen kuvaa raskaita tuntemuksiaan, kun hän ei pysty täyttämään emännän velvollisuuksia: *”[...]eikä mitään saisi kantaa eikä tehtä ja kun olen pikku paikan ainoa nainen niin pakostakin työnsä tehtä jonka johtosta olenkin aivan onneton elämässäni kun pitäisi tehtä eikä jaksaisi.”*¹⁸² Jokapäiväisen elämän perustana olevat työtehtävät kuuluivat sukupuolen mukaisessa työnjaossa naiselle. Naisten tekemää työtä on luonnehdittu hoivaavaksi ja perheen muiden jäsenten toiminnan mahdollistavaksi ja sille perustan luovaksi työksi. Naisten työt liittyvät usein esimerkiksi jokapäiväiseen ruoka- ja vaatehuoltoon sekä asumisen huoltamiseen.¹⁸³ Kirjoittajasta väsyminen on voinut tuntua erityisen raskaalta ja

---

¹⁷⁷ Apo 1995, 213.

¹⁷⁸ JpaS 620, JPA.

¹⁷⁹ Ollila 1993, 62; Vainio-Korhonen 2002, 68.

¹⁸⁰ Apo 1999, 16–17.

¹⁸¹ Östman 2004, 72.

¹⁸² JpaS 1357, JPA.

¹⁸³ Siiskonen 1990, 23.

huolestuttavalta, koska hänelle kuuluneet työtehtävät ovat suoraan vaikuttaneet monen muun elämään. Niiden tekemättä jättämisen vaikutukset olisivat näkyneet perheessä heti. Nainen korostaa olevansa ”pikku paikan ainoa nainen”, eli hänen vastuulleen on perheen työnjaossa kuulunut useita välttämättömiä tehtäviä.

Useista naisten kirjoittamista kirjeistä välittyy uupumus. Velvollisuudet ovat tuntuneet niin raskailta, että naisten voimavarat eivät ole meinanneet riittää. Edessä olevat tehtävät ovat kirjoittajista tuntuneet ylivoimaisilta ja jopa hermoja raastavilta. Nainen toteaa kirjeessään, että: *”Hermoni meinaavat romahtaa työt ympärillä odottavat tekijäänsä[...]*”¹⁸⁴ Mahdollisuutta lepäämiselle ei esimerkiksi maaseudulla juuri ollut. Työnteolle ei ollut valinnanvaraa, vaan tehtävät piti tehdä, oli tilanne mikä hyvänsä.¹⁸⁵ Arjen raskauden tunnetta ovat voineet lisätä maatilojen alkeelliset työskentelyolosuhteet. Perheillä ei usein ollut varoja niiden kohentamiseen.¹⁸⁶

Naisen velvollisuudet kodin hoitajana tulevat esille erään viimeisillään raskaana olevan naisen kirjoittamassa kirjeessä:

”minun on neljä vuotta vaivanna hermo tauti oikeen kurja lääkärit sanoovat että on myrkytyksestä jäänyt, en jaksa tehdä työtä kun heikottaa niin kamalastin ja sydän toimii liian paljon ja aina tuskaa milloinkin mitäkin kohtaa eniten hartijoita[...] minä olen niin kurja ihminen [...] koittakaa rakas hoitaja kääntyä minun raukan puoleen minä olen niin onneton ihminen ei toista kurjempaa ole, kun on neljä pientä lasta hoitettava lisänä huutamassa, ettei pääsekkään minnekään lähettäkääpä pian jos voitten minun raukan asian ottaa hoitaaksenne[...]”¹⁸⁷

Vaikka nainen on raskaana ja väsynyt, kokee hän velvollisuudekseen töiden teon. Nainen tuntee itsensä huonoksi vaimoksi ja emännäksi, koska ei pysty työskentelemään täyspainoisesti sairauden takia. Miehet eivät aina auttaneet raskaina olevia vaimojaan tilan töissä. Hilikka Helstin kotisynnytysaineistosta tekemässä tutkimuksessa työ ja synnytys kuuluivat naisten kokemusmaailmassa monin tavoin yhteen. Työ on ollut olennainen osa naisen arkista toimijuutta, eikä raskaana olemisen muuttanut tilannetta. Äitiysvalistajat pitivät naisten työteliäisyyttä hyvänä, eikä raskaan työn katsottu vaikuttavan äitien terveyteen merkittävästi. Raskaana olevat naiset osallistuivat töiden tekoon kuten aikaisemminkin, ja

---

¹⁸⁴ JpaS 2161, JPA. Katso myös JpaS 1981, JPA.

¹⁸⁵ Helsti 2000, 125.

¹⁸⁶ Apo 1995, 213.

¹⁸⁷ JpaS 447, JPA.

yleinen uskomus oli, että kova työnteko helpottaisi synnytystä.¹⁸⁸ Miesten on sanottu vain poikkeusolosuhteissa osallistuneen naisten töihin. Jos maatilan emäntä sairastui, tuli apuun yleensä naapurin emäntä eikä välttämättä talon isäntä.¹⁸⁹

Kirjeistä on huomattavissa, että avun saannin lisäksi naisilla on ollut tarve saada vapaasti kertoa tilanteestaan ja tuntemuksistaan jollekin. Kirjeissä naiset pystyivät luottamuksellisesti kertomaan väsymisestä ja uupumisesta: ” [...]ja silmissä säteilee ihan kun kipunat ja kovastin vaikia on olla kädet hikoo vat ja tuntuu ettei jaksa huokua ajattelin teillen tästä puhua että jos saisi parannuksen vaivalleni[...]”¹⁹⁰ Monella ei ehkä ole ollut lähipiirissä ketään, kenelle tuntemuksia olisi voinut jakaa. Arjen rutiinitehtävät ovat sairaana ollessa tuntuneet monesta kirjoittajasta hyvin raskailta ja vaativilta. Paineita ovat voineet kasvattaa yhteiskunnan taholta emännyydelle laaditut normit, jotka olivat tiukemmat kuin miesten isännyyteen liitetyt mielikuvat. Naisen tuli olla ahkera, työtätekevä perheenemäntä ja kodinhoitaja. Esimerkiksi Martta-yhdistys antoi naisille yksityiskohtaisia ohjeita siitä, millaista ”oikean” perhe-elämän tulisi olla ja mikä on naisen rooli kotona.¹⁹¹

Miehet eivät kirjoita yhtä avoimesti tunteistaan kuin naiset. Miehet kuvailevat työntekoa ja sen merkitystä, mutta eivät kirjoita esimerkiksi uupumuksesta ja väsymyksestä. Miehillä on voinut olla hyvin korkea kynnys myöntää väsyminen ja epätoivon tunteet varsinkin, kun kirjeen vastaanottaja oli nainen. Naisten on ollut helpompaa purkaa tuntemuksiaan sanoiksi naiselle, joka on ollut emäntä itsekin. Miesten kirjoittamissa kirjeissä nousee esille työnteon merkitys perheen elättämisen ja huoltamisen kannalta. Eräs mies kirjoittaa tukkitöissä kipeytyneistä jaloistaan ja toteaa: ”Olen ollut sellaisissa tukkitöissä tehtaan järviosastolla jossa joutuu jalat ja kädet kastumaan ja pitämään kumikenkää ja rukkasta. Ehkä tällaisista seikoista olen saanut niveliini tulehduksen reumatismiin[...]tällainen on tilanne ja tulevaisuus tuntuu synkälle perhehuoltajan sairasteessa[...]”¹⁹² Useissa kirjeissä miehet kertovat samalla tavoin ensin tekemästään työstä, vaivan vaikutuksista ja viimeisenä perheestään. Mies pelkää, että ei saa apua mistään, eikä näin ollen pystyisi huolehtimaan perheestään täysivoimaisesti. Kirjeistä korostuu, että miehet kokivat perheen elättämisen tehtäväkseen ja velvollisuudekseen. Miesten perheenelättäjän rooli tulee esille nimityksissä, joita miehet

---

¹⁸⁸ Helsti 2000, 74, 95–98, 133–134.

¹⁸⁹ Östman 2004, 61.

¹⁹⁰ JpaS 447, JPA.

¹⁹¹ Ollila 1993, 49; Satka 1994b, 57, 75.

¹⁹² JSP 3:201–202, JPA.

itsestään käyttivät. Miehet kertoivat esimerkiksi olevansa rautatieläisiä, sotilasmestareita, talonmiehiä ja autonkuljettajia.¹⁹³ Ammatin korostaminen tuo esille nimenomaan miesten tehtävän elannonhankkijana.

Miesten kirjoittamissa kirjeissä näkyy kodin ulkopuolisen työnteon tärkeys nimenomaan perheen hyvinvoinnin, ei pelkästään miesten oman toimijuuden kannalta. Eräs mies kirjoittaa sairastaneensa keuhkotautia kahdeksan vuotta ja olevansa tällä hetkellä parantolassa. Kirjeensä lopussa mies kertoo: ”*Lääkärin mielestä on tilanne toivoton. Olen ammatiltani kanttori urkuri ja suuren perheen huoltaja*”¹⁹⁴ Työkykyisyys tulee kirjeiden kuvauksissa yleensä esille aiemmin kuin perheen huoltajuus tai isyys. Useissa miesten kirjoittamissa kirjeissä kuvataan aluksi tarkkaan vaivoja ja niiden vaikutuksia työkykyyn. Miesten on sanottu saavuttavan maskuliinisuuden tekemällä jotain. Miehuus määritellään suhteessa työntekoon, ja se täytyy ansaita päivittäin. Miesten arvokkuutta ja asemaa yhteisössä mitattiin myös esimerkiksi voiman ja sitkeyden perusteella.¹⁹⁵ Vaikka nämä puolet tulevatkin miesten kirjoittamissa kirjeissä ensimmäisenä esille, miesten kirjeiden lopussa tulee esille perimmäinen syy tarpeelle parantua – perhe ja siitä huolehtiminen.

Eräs mies toteaa kirjeensä lopuksi: ”*olen 55 vuotias ja on vielä 2 alaikäistä lasta*”¹⁹⁶ Vaikka kirjoittaja ei tarkemmin perustele, miksi kertoo lapsistaan kirjeen lopussa, on syy ilmeinen. Hyvän terveyden takaisin saaminen oli tärkeää perheen ja lasten huolehtimisen kannalta. Mies kertoo lasten olevan vielä alaikäisiä, eli he ovat riippuvaisia isänsä terveydestä ja isän työllä hankkimasta toimeentulosta. Tilipussin kotiin tuomisella mies varmisti perheen taloudellisen turvallisuuden.¹⁹⁷ Vuosina 1925–1940 syntynyttä sukupolvea on nimitetty sodanjälkeisen nousun ja jälleenrakennuksen sukupolveksi, jolle on pidetty luonteenomaisena piirteenä ankaraa ja taloudelliseen menestykseen johtavaa työntekoa.¹⁹⁸ Kirjoittajista varsinkin alaikäisten lasten isät ovat ainakin osittain kuuluneet tähän ikäluokkaan, ja se näkyy myös heidän kirjoittamissaan kirjeissä. Kirjoittajat kokivat olevansa ennen kaikkea työntekijöitä. Työtä tekemällä he pystyivät huolehtimaan vaimosta ja lapsista.¹⁹⁹

---

¹⁹³ Katso esimerkiksi JpaS 227, 257, 1062, 1141, 1408, 2057 ja 2272, JPA.

¹⁹⁴ JpaS 2568, JPA.

¹⁹⁵ Graham 1983, 19; Löfström 1999, 160.

¹⁹⁶ JpaS 2277, JPA.

¹⁹⁷ Ollila 1993, 56.

¹⁹⁸ Roos 1987, 54–55.

¹⁹⁹ Katso esimerkiksi JpaS 2101 ja 2277, JPA.

4. Vaikeudet puolisoiden suhteissa

4.1 Uhkaava läheinen

Kansanparantajan puoleen käännettiin silloin, kun perheen arjessa oli huolia ja ongelmia. Hoivan ja välittämisen lisäksi osassa kirjeistä tuodaan esille joko suoraan tai sivuhuomautuksena perhe-elämän ja puolisoiden väliset vaikeudet. Sairaudet vaikeuttivat perheen arkea, eikä elämä ollut muutenkaan aina onnellista, vaan täynnä huolta ja ahdistusta esimerkiksi puolison alkoholinkäytöstä ja väkivaltaisuudesta, mielenterveysongelmista ja köyhyydestä.

Seitsemässä kirjeessä tulee esille väkivalta perheessä tai pelko siitä. Väkivaltana voidaan pitää sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa ja siihen liittyvät auktoriteetti, valta ja voima.²⁰⁰ Yhtä kirjoittajaa lukuun ottamatta väkivallasta kertovat ovat naisia. Vain yksi mies kirjoittaa perheväkivallasta ja tässäkin kirjeessä mies pelkää omaa käytöstään ja on huolissaan siitä, että tekee omalle perheelleen jotain.²⁰¹ Miehet olivat yleensä fyysisesti kookkaampia, heillä saattoi olla korkeampi asema ja he ansaitsivat enemmän tuloja kuin vaimonsa. Tämä loi asetelman, jossa miehen ei tarvinnut olla huolissaan väkivallan seurauksista.²⁰² Kirjeissä väkivalta kohdistuu puolisoon eikä lasten pahoinpitelyä mainita yhdessäkään kirjeessä. Lasten ruumiillinen ojentaminen ja kurittaminen olivat yleinen tapa vielä 1900-luvun puolivälissä, ja lapsen lievä ruumiillinen kuritus oli sallittua vuoteen 1969 saakka.²⁰³ Lasten kurittamista on voitu pitää sallittuna, tai siitä ei ole haluttu kansanparantajalle kertoa. Vaikka väkivalta ei olisi kohdistunut lapsiin, ovat he välillisesti voineet kärsiä fyysisestä ja henkisestä väkivallasta kodin uhkaavan ilmapiirin takia.²⁰⁴

---

²⁰⁰ Gelles 1987a, 25; Grönfors 1994, 72.

²⁰¹ Katso JpaS 2272, JPA.

²⁰² Gelles 1987b, 17.

²⁰³ Ruckenstein 2004, 116–117.

²⁰⁴ Partanen ja Holma 2002, 192.

Perheeseen yhdistetään ristiriitaisia puolia: toisaalta perheeseen liitetään rakkaus ja hellyys, toisaalta esimerkiksi lasten kurittaminen oli pitkään sallittua ja hyväksyttyä. Miehen on katsottu saavaan hallita perheettään haluamallaan tavalla.²⁰⁵ Kulttuurisesti ruumiillinen väkivalta liitetään miessukupuoleen, ja suurin osa perheissä tapahtuvista väkivallan teoista on miesten tekemiä. Väkivallan seurausten hoitaminen on nähty osaksi naisten roolia.²⁰⁶ Väkivaltaan liittyvät valtasuhteet ja parisuhdeväkivallassa on usein kyse naisten alistuksesta ja miesten ylivallasta. Parisuhdeväkivallassa tekijänä on oma kumppani ja tapahtumapaikkana on useimmiten oma koti.²⁰⁷ Julkisessa keskustelussa kodin seinien sisäpuolella tapahtuva väkivalta nousi esille vasta 1970-luvun alussa. Perheen sisäistä väkivaltaa oli vaikea hyväksyä, ja tämän takia sitä pyrittiin julkisuudessa vähättelemään tai kieltämään sen olemassaolo kokonaan.²⁰⁸

Kirjeissä esiin tulevista väkivaltaan liittyvistä kuvauksista vakavin on pahoinpidellyn naisen kirjoittama kirje, jossa hän pyytää lääkettä halvaantumiseen. Nainen kertoo tapauksesta selkeästi ja pelkistetysti, tunteisiin vetoamatta:

*”Siispä kerron näin kirjeessä asiani ja sairauteni jospa te voisitte auttaa. Olen sellainen 32v. nainen ja v. 1951 minun mieheni pahoinpiteli minua, eli toisin sanoen löi minua puukolla 25 kertaa selkään ja hartioihin. Ja siitä oli seurauksena täysi halvaus koko alaruumiiseen.”*²⁰⁹

Nainen mainitsee miehensä kirjeessään vain yhden kerran tässä kohdin. Muuten hän kertoo hoidosta ja kuntoutuksesta, jolla hänen liikkuvuuttaan on halvaantumisen jälkeen yritetty parantaa. Nainen ei kuulosta katkeralta, ja hän kuvaa tilaansa todennäköisesti lähes sellaisena kuin se on. Hän ei kerro syytä miehen käytökseen, eikä sitä, onko mies ollut aiemmin avioliiton aikana väkivaltainen. Kirjeessä nainen ei mainitse kertaakaan omia tuntemuksiaan tapahtuneesta. Hänellä on suorastaan etäinen suhtautuminen omaan menneisyyteensä. Oman miehen tekemä väkivalta on voinut tuntua hänestä niin raskaalta, ettei hän ole halunnut enää palata siihen. Väkivalta on tapahtunut yksityisessä kodin piirissä, joten kynnys siitä kertomiseen on korkea.²¹⁰

---

²⁰⁵ Gelles 1987, 27.

²⁰⁶ Grönfors 1994, 65; Partanen & Holma 2002, 194; Ruckenstein 2004, 109–110.

²⁰⁷ Husso 1997, 91; Partanen & Holma 2002, 195.

²⁰⁸ Gelles 1987b, 17; Partanen & Holma 2002, 188–189.

²⁰⁹ JpaS 1375, JPA.

²¹⁰ Gelles 1987b, 17.

Nainen on selvästi suuntautunut tulevaisuuteen tavoitteenaan itsensä kuntoon saaminen ja jalkojen parantuminen. Hän toteaa:

*”Keppien avulla kävelen jo ulkonakin jonkun verran, mutta se on vielä vaikeaa. Ja oikealta puolelta puuttuu kokonaan tunto. Mutta sehän ei kävelyyn kai mitään vaikuta kun vaan jalat tulisivat kevyemmiksi ja voima palaisi. Olen kaiken kertonut teille siinä toivossa, että jos olisi mahdollista saada mitään parantavaa lääkettä.”*²¹¹

Naisen tavoitteena on parantuminen ja elämän jatkaminen samanlaisena kuin se oli ennen halvaantumista. Vaikka väkivallalla voi olla psyykkisiä seurauksia, ei se tarkoita kohteesta tulisi pelkkä uhri ja hänen toimijuutensa katoaisi.²¹² Nainen pyrkii kaikin keinoin kohentamaan kuntoaan ja oloaan. Nainen on ikään kuin jättänyt kaiken menneen taakseen ja keskittyy vain tulevaan ja paranemiseen. Kirjoittaminen voi myös helpottaa oloa, jäsentää tapahtunutta ja lisätä hallinnan tunteen saamista vaikeasta asiasta. Kirjoittaminen voi auttaa mielenterveyttä tasapainoon ja vähentää masentuneisuutta ja ahdistusta.²¹³

Halvaantuneen naisen kirje on poikkeuksellinen verrattuna muihin väkivallasta kirjoitettuihin kirjeisiin. Muissa kirjeissä naiset kuvaavat enemmän tuntemuksiaan ja kokemuksiaan. Useissa kirjeissä naiset kertovat pelkäävänsä aviomiehiään ja heidän uhkaavaa käytöstään. 30-vuotias nainen ja kolmen lapsen äiti kertoo tunteistaan miestänsä kohtaan:

*”Mieheni petti minua 3 vuotta jällelle päin ja raivos ja oli ilkeä minulle. Ja minä tulin sitten tälläiseksi epäuskoiseksi ja araksi. Mieheni haukkuu minua luulotautiseksi. Olen saanut sellaisen koulun ja pelkään kauheesti kun mieheni kotiintulo aika alkaa lähestyä minä ihan vapisen ja olen onneton[...]”*²¹⁴

Kirjeessä ei suoraan kerrota fyysisestä väkivallasta, mutta naisen kokema henkinen väkivalta on saanut hänet pelkäämään miestänsä. Nainen kertoo myös hänen äitinsä olevan huolissaan ja suruissaan tilanteen takia. Miehen käytös ja suhtautuminen vaimoonsa on muuttanut naisen käytöstä ja luottamusta elämään: *”[minusta] on tullut tällainen nahjus vaikka olin ennen reipas ja iloinen[...]”*²¹⁵ Väkivallalla voi ohjata ja alistaa muiden, yleensä hierarkkisesti alemmaksi miellettyjen, kuten naisten ja lasten käyttäytymistä.²¹⁶ Väkiälyä kokeneiden

---

²¹¹ JpaS 1375, JPA.

²¹² Ronkainen 2002, 214.

²¹³ Lindquist 2009, 73.

²¹⁴ JpaS 2073, JPA.

²¹⁵ JpaS 2073, JPA.

²¹⁶ Ruckenstein 2004, 114.

naisten tuntemuksiin liittyy usein heikkous ja epäonnistumisen kokemukset sekä tuntemus elämänhallinnan menettämisestä.²¹⁷

Nainen kertoo, että ei pysty asioimaan kaupassa ilman fyysisiä pelkotiloja, vapinaa ja huimausta. On yleistä, että väkivallan kokeminen hajottaa ja lamaannuttaa ja se saattaa aiheuttaa myös mielenterveysongelmia.²¹⁸ Nainen ei kerro kirjeessä, että haluaisi erota miehestään. Hän pyytää lääkettä, että kestäisi edelleen kotona: ”*Minun pitäis saadas sellaista lääkettä joka ottaa luulot pois ja antaa tarmoa ja rohkeutta taistella täällä elämän myrskyssä*”²¹⁹ Hän pitää omia tuntemuksiaan ja pelkojaan luuloina, jotka vaikeuttavat arjessa jaksamista. Nainen on omaksunut miehen käsityksen itsestään ja uskoo kuvittelevansa oman ahdistuksensa. Henkinen väkivalta voi olla erityisen loukkaavaa ja painostavaa, koska se kohdistuu suoraan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai vikoihin. Sanallisesti voi osoittaa toisen heikkoudet selkeästi ja vaikuttaa toisen itsetuntoon.²²⁰ Nainen kuvailee tuntemuksiaan kirjeessä pitkästi ja perusteellisesti.

Alkoholi oli yleinen syy, joka sai naiset pelkäämään miehensä käytöstä. Eräässä kirjeessä nainen ei kerro tarkalleen, kuinka mies kotona käyttäytyy, mutta käytöksen syyksi hän määrittelevät alkoholin:

”*Minä kerta kaikkiaan olen pakoitettu mieheni puolesta kääntymään teidän puoleenne, hän on niin kova juoppo joten toivon hartain mielin saavani teiltä rakas rouva apua suureen suruuni olen koittanut kaikki lääkkeetä mitä lääkärit ovat antaneet ja olen rukoillut Jumalan puoleen ilman avun saantia kaikki on ollut tuskaa, mutta teihin luota koko sydäimestäni avun saantiin.*”²²¹

Naiset pelkäävät miehiään ja heidän käytöstään, mutta silti haluavat pysyä heidän kanssaan. Alkoholismi koetaan kirjeessä ikään kuin vaivaksi, johon naiset saavansa parantavan lääkkeen kansanparantajalta. Alkoholin käyttö ja väkivalta liittyvät toisiinsa, koska alkoholin vaikutuksen alaisena ilmaistaan sekä kielteisiä että myönteisiä tunteita, joita ei muuten uskalleta tai haluta tuoda esille.²²² ”*Meillä on pieni torikauppa ja olen aina niin peloissani kun joudun olemaan kotona, että milloin mies tulee humalassa kotio, hän on vielä niin hermostunu*

---

²¹⁷ Husso 1997, 87–88.

²¹⁸ Husso 1997, 88–89.

²¹⁹ JpaS 2073, JPA.

²²⁰ Ruckenstein 2004, 115; Partanen & Holma 2002, 192.

²²¹ JSP 3:602, JPA.

²²² Ruckenstein 2000, 115.

*sillä viina vie hermot [...]''*²²³ Pelko miehen käytöksestä ja toisaalta huoli hänen puolestaan ovat saaneet naiset kirjoittamaan avunpyyntönsä. Julkisessa keskustelussa naista saatettiin syyllistää miehen alkoholinkäytöstä. Naisten kontrolloivaa, mutta toisaalta myös kärsivää alistumista pidettiin syynä miehen juomiselle.²²⁴ Alkoholinkäyttö lisääntyi Suomessa valtavasti toisen maailmansodan jälkeen. Sen katsottiin liittyvän lamaannuksen tuntemuksiin ja toisaalta sodan päättymisen juhlintaan.²²⁵

Naisilla saattoi olla miestä heikompi asema avioliitossa, ja tämä on voinut vaikuttaa aviopuolisoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Aviopuolisot saattoivat vieraantua toisistaan, tai heidän välinsä saattoivat kiristyä erilaisista syistä. Naisella ei ollut aina uskallusta, tilaisuutta tai lupaa tuoda oma mielipidettään esille esimerkiksi miehen alkoholinkäytöstä.²²⁶ Jos naiset eivät ole itse pystyneet suoraan vaikuttamaan miehen käytökseen, ovat he ehkä sen takia päättäneet kirjoittaa kansanparantajalle ja yrittivät näin kiertoteitse saada apua miehelleen ja rauhaa takaisin perheen arkeen. Miehet eivät ole välttämättä olleet tietoisia naisten omatoimisesta avunhankinnasta.

Nainen kirjoittaa miehensä ihovaivasta ja kertoo, ettei mies saa kutinalta hetkenkään rauhaa. Nainen kommentoi alkoholin käyttöä seuraavasti: *”Etenkin silloin jos hän ottaa alkoholia, se on ihan kauheata, ja siksi hän ottaa sitä joskus liian kanssa, ettei hän tuntisi sitä tuskaa, niin kuin hän sanoo, että ihan kuin tulessa[...]*”²²⁷ Lisäksi nainen kertoo ihottuman vaivaavan miestä muutenkin:

”Ja hänellä on nyt aikuisena ollut joskus niinkova päänsärkykin, että se ihan on vienyt häneltä osittain näönkin silloin. Hän on nyt 36v. ja hän toisinaan on niin loppuun hermostunut ja väsynyt, että hän tulee ihan sellaiseksi mysteeriseksi. Tietysti kun yöt jatkuvasti valvoo ja raappii - raappii ihan tuntikaupalla”²²⁸

Nainen ei varsinaisesti kerro, kuinka mies käyttäytyy mutta kirjeestä voi päätellä, että miehen käytös on uhkaava ja naista pelottavaa. Nainen kuitenkin suhtautuu ymmärtäväisesti miehen tilanteeseen ja toivoo saavansa helpotusta oloon, joka auttaisi heitä molempia: *”Odotan kärsimättömänä tohtorilta tietoa ja lääkkeitä sillä mieheni tuska on minunkin tuska*”²²⁹

---

²²³ JSP 3:603, JPA.

²²⁴ Nätkin 1997, 131.

²²⁵ Peltonen 1994, 197–198.

²²⁶ Halmesvirta 1998, 205.

²²⁷ JSP 3:749, JPA.

²²⁸ JSP 3:750–751, JPA.

²²⁹ JSP 3:751, JPA.

Miehen sairaus ja käytös vaikuttaa molempien elämään ja arkeen. Miesten liiallinen alkoholinkäyttö kasasi vastuuta ja työtä enemmän naisten harteille.²³⁰

Eräs nainen kirjoittaa mustasukkaisesta miehestään ja tämän sekavasta käytöksestä: ”[...]hermovika tai miksi sanoisin miehelläni on sellaine tauti että ensin hän luule tai pelkä toisi miesi vaikka ei ole aihetta”²³¹ Nainen kertoo miehen olevan hermostunut, käyttäytyvän omituisesti ja näkevän näkyjä. Pariskunnalla on yksi lapsi, josta mies ei kuitenkaan huolehdi. Nainen kertoo, että ”[...]mies on 37 vuotta vanha ja 6 vuotta vihinnästä ja puoli aika on täytynä olla erossa”²³² Lisäksi hän kertoo miehen olevan ”julma on sitte ja uhkaile kauheta joten täyty olla erossa eikä saa elatusta miulle eikä lapselle”²³³ Nainen pelkää miehen käytöstä, mutta haluaisi kuitenkin jatkaa perhe-elämää yhdessä miehen kanssa. Yhteisenä teemana väkivallasta kertovissa kirjeissä on, että perhe-elämää halutaan jatkaa, vaikka puolison käytös pelottaisikin. Naiset kertovat avoimesti peloistaan kansanparantajalle, mutta yhteisössä he ovat ehkä halunneet pitää perheen julkisivun kunnossa ja salata miehen käytöksen. Eroamista ei todennäköisesti pidetty varteenotettavana vaihtoehtona, vaan ennemminkin toivottiin lääkettä, joka palauttaisi tilanteen ennalleen.

4.2 Intiimit ja vaietut vaivat

Perheen ulkopuolelle näkymättömiä ja vaiettuja puolia perheen arjesta tuodaan esille kansanparantajalle kirjoitetussa kirjeissä. Kirjeiden kautta on mahdollista päästä kurkistamaan aviosuhteen intiimiä puolta. Intiimielämällä tarkoitan tutkimuksessani seksuaalisuuteen ja sukupuolielämään liittyviä aiheita. Intiimi voidaan ajatella erityisen yksityiseksi ja henkilökohtaiseksi, vain harvojen jos kenenkään kanssa jaetuksi. Intiimiä voivat olla yhtä hyvin ajatukset, teot, puheet, katseet kuin kosketuskin. Ruumiissa intiimeimmäksi vyöhykkeeksi on nimetty genitaalialue. Kulttuureiden kirjoittamattoman säännön mukaan on olemassa asioita, joista ei voi puhua. Vaiettu asia on kuitenkin läsnä ihmisten kohtaamisessa. Se on läsnä hiljaisuudessa, katseessa, ilmeissä ja kosketuksessa. Monet kulttuurisesti arat asiat liittyvät yksityiseksi ja intiimiksi miellettyyn alueeseen. Esimerkiksi seksuaalisuus on yksi

---

²³⁰ Rantalaiho 1994, 16–19.

²³¹ JpaS 294, JPA.

²³² JpaS 294, JPA.

²³³ JpaS 294, JPA.

vaietuista elämän puolista.²³⁴ Tarkastelen luvun lopussa tarkemmin naisen kirjoittamaa kirjettä, jossa hän pyytää aborttia. Kirjeessä tulee vahvasti esille vaikeneminen ja naisen elämän vaikeudet. Intiimistä elämästä ei välttämättä puhuttu edes perheen sisällä esimerkiksi puolisoiden kesken. Toisen sukupuolen fysiologiset ominaisuudet ja biologia saattoivat olla puolisolalle hyvinkin vieraita. Miehet eivät välttämättä esimerkiksi tienneet, millainen tapahtuma synnytys oli, vaikka kotisynnytykset olivat yleisiä vielä 1950-luvulle saakka.²³⁵

Vain hyvin harvassa kirjeessä kerrotaan intiimiin elämämpiiriin kuuluvista asioista. Aineistossa oli yhteensä noin 10 intiimielämään liittyvää kirjettä, joista puolet oli naisen kirjoittamia ja puolet miehen. Naisten kirjoittamat kirjeet intiimeistä vaivoista olivat huomattavasti pidempiä kuin miesten. Naisista on ehkä tuntunut helpommalta kirjoittaa samaa sukupuolta olevalle auttajalle kuin miehistä. Naiset ovat ehkä ajatelleet kansanparantajan ymmärtävän ja tietävän omakohtaisesti esimerkiksi erilaisista naisten vaivoista. Miehillä kynnys omien vaivojen tunnustamiseen naiselle on voinut olla korkea ja vaivasta kerrotaan vain muutamalla sanalla.

Aineistossa on muutamia seksuaalisuuteen liittyviä kirjeitä, mutta ylipäänsä seksuaalisuus on kirjeissä vain vähän esillä. Seksuaalisuus on kuitenkin yksi elämän perusasioista ja liikuttaa inhimillistä elämää ja yksilöiden elämänpyrkimyksiä.²³⁶ Seksuaalisuuden ilmenemismuodot ja mahdollisuudet riippuvat ajasta ja paikasta, ja sukupuolinen käyttäytyminen on yhteydessä vallitsevaan kulttuuriin.²³⁷ Yhteiskunnallinen säätely voi muokata, rajoittaa ja kanavoida seksuaalisuuden ilmenemistä. Esimerkiksi kirkko ja valtio ovat säädelleet ihmisten seksuaalisuutta ja sen kautta myös ihmisten toimintaa.²³⁸ Kirjeissä seksuaalisuus tulee esille lähinnä ongelmien ja huolien kautta.

Seksuaalisuus käsitellään neljässä miesten kirjoittamassa kirjeessä. Kahdessa kirjeessä miehet kertovat omista ongelmistaan ja kahdessa seksuaalisuus liittyy puolisoon. Ylipäänsä seksuaalisuudesta kirjoitetut kirjeet ovat hyvin lyhyitä eikä vaivan etenemisestä kerrota muutamaa sanaa enempää. Eräs mies pyytää apua vaivaansa: "[...]sukuvietin auttamista

---

²³⁴ Tedre & Pöllänen 1997, 13.

²³⁵ Helsti 2000, 157–158.

²³⁶ Helén 1997, 25.

²³⁷ Ronkainen 1990, 32.

²³⁸ Grönfors 1999, 223

varten, halut on hävinneet ei ole vuotoa.”²³⁹ Mies ei määrittele sen tarkemmin vaivan oireita eikä pohdi sitä, mistä vaiva voisi johtua. Perinteisesti seksuaalisuus on liitetty ihmisen biologiaan ja fysiologiaan. Seksuaalisuudella tarkoitetaan kehon eroottista potentiaalia ja ihmisen fysiologiaa on pidetty pohjana seksuaalisuudelle.²⁴⁰ Mies ei kuitenkaan tunnu pitävän vaivaa fyysisenä, sillä hän ilmoittaa, ettei vuotoa ole. Mies pitää syynä halujen häviämistä. Mies vaikuttaa ajattelevan, että luonnollisena pidetyt vietit ja halut ovat hävinneet ja sen takia yhdyntä ei onnistu. Eräässä toisessa kirjeessä toinenkin mies vaikuttaa uskovan, että kansanparantajan lääkkeillä voisi vaikuttaa seksuaaliseen aktiivisuuteen. Mies pyytää lääkettä ”kun vaimoni juoksee toisten miesten kanssa”²⁴¹. Hän tuntuu uskovan, että lääkkeillä naisen haluja olisi mahdollista hillitä ja niiden avulla nainen pysyisi uskollisena aviomiehelleen.

Muissakin kirjeissä tulee esille se, että seksuaalisuutta on pidetty sisäsyntyisenä toimintana, johon liittyvät vietit ja vaistot. ”Olen 47 vuotias mies mutta olen menettänyt miehellisen kykyni vaimoni tyydyttämisessä joka tuottaa ikävyyttä kodin onnelle”²⁴² kuvailee eräs mies kirjeessä vaivaansa. Hän pitää seksuaalisuutta olennaisena osana arkea ja ajattelee sen puuttumisen pilaavan kodin ilmapiirin. Mies ajattelee asiaa vaimonsa näkökulmasta eikä pelkästään ole huolissaan omasta tyydytyksestään. Mies tuo esille ikänsä ja ehkä haluaa sitä kautta osoittaa olevansa vielä sen ikäinen, että hänen tulisi olla seksuaalisesti aktiivinen. Kirjoittaja puhuu ”miehellisestä kyvystä”²⁴³ eli hän liittää seksuaalisuuden miehuuteen ja kyseenalaistaa oman maskuliinisuutensa, koska ei pysty enää täyttämään velvollisuuttaan ja tyydyttämään naistaan. Mies saattaa pitää sukupuoliaktia suorituksena, jonka onnistumisesta hänen miehenä tulee olla vastuussa. Seksuaalisuus ja siihen liittyvät arvot ovat osa miehisyyden ja naiseuden määrittelyä.²⁴⁴ Vaikka kirje on kirjoitettu 1900-luvun puolivälissä, on kirjoittajan ajatusmaailma samankaltainen kuin 1900-luvun alun avioliitto-oppaissa. Niissä painotettiin, että avioliitossa naisella on yhtäläillä oikeus seksuaalisuuteen kuin miehellä ja vaimon sukupuoliin tyydytys ovat tärkeitä terveelle ja onnelliselle aviolliselle sukuelämälle. Kirjoissa korostettiin miehen velvollisuutta ottaa vaimo huomioon ja samoin hänen seksuaalisuutensa.²⁴⁵ Vaikka kirjoittaja ei vaikuta uskovan, että asiasta olisi haittaa vaimon terveydelle, pitää hän sitä kuitenkin vakavana uhkana kodin onnelliselle ilmapiirille.

---

²³⁹ JpaS 965, JPA.

²⁴⁰ Ronkainen 1990, 31, 39.

²⁴¹ JpaS 1623, JPA.

²⁴² JSP 3:761, JPA.

²⁴³ JSP 3:761, JPA.

²⁴⁴ Grönfors 1999, 223.

²⁴⁵ Helén 1997, 196–197.

Eräs mies ottaa kantaa myös vaimonsa seksuaalisuuteen ja pyytää parantajalta ”[...] lääkeettä aviovaimon halujen lisäämiseksi”²⁴⁶ Kirjeestä ei käy ilmi, ovatko sekä mies että nainen molemmat toiveen takana, vai onko toive pelkästään miehen esittämä. Tässäkään kirjeessä ei tuoda esille vaivan fyysisiä puolia, vaan yksiselitteisesti ”halut”. Mies ei erittele tai pohdi, mikä voisi olla syynä naisen haluttomuuteen. Yleinen syy naisten seksuaalisuuteen haluttomuuteen oli raskauden pelko. Kansanomaisina ehkäisymenetelminä käytettiin vielä 1940- ja 1950-luvuilla keskeytettyä yhdyntää ja jo syntynyttä lasta pyrittiin imettämään mahdollisimman pitkään ehkäisytehon takaamiseksi. Yleinen uskomus myös oli, että hedelmöittymiseen tarvittiin molempien sukupuolien halukkuus ja tämän takia naiset saattoivat pystytellä yhdynnässä passiivisina ja haluttomina.²⁴⁷ Kirjeessä tätä asiaa ei tuoda esille, mutta se on voinut olla syynä naisen haluttomuuteen.

Erään naisen kirjoittamassa kirjeessä seksuaaliset halut ja raskaaksi tuleminen sen sijaan liitetään yhteen. Kyseessä ei ole pelko raskaudesta, vaan toive siitä. Nainen kertoo, että he eivät ole miehensä kanssa saaneet lasta, vaikka ovat jo yhdeksän vuoden ajan sitä yrittäneet ja hakeneet apua eri lääkäreiltä. Nainen kertoo oman näkemyksensä siitä, mikä on syynä lapsettomuuteen: ”Olen itse sitä mieltä, että olen liian himoton, viime talvena lääkärin lääkkeellä tuntui hiukan virkeämmältä”²⁴⁸ Nainen uskoo, että lääkkeillä seksuaaliset halut voisivat lisääntyä ja raskaus olisi samalla mahdollinen. Hedelmöittymisen edellytyksenä pidettiin yleisesti pariskunnan yhtäaikaista ja molemminpuolista tyydytystä.²⁴⁹

Seksuaalisuus tulee muutoin esille kahdessa muun naisen kirjoittamassa kirjeessä. Eräs nainen kuvailee, kuinka miehen mielenterveysongelmien takia puolisoiden seksuaalinen elämä on hankaloitunut: ”[...]lihakset on veltot usein parittelussa usein ei maha mitä sillä se on veltto sitte suttu ja julmistu että mie hälle jotai taika teen että ei toimi ja muita hyväksyn julma on sitte ja uhkaile kauheta joten täyty olla erossa[...]”²⁵⁰ Kirjoittajan mukaan aviomies syyttää seksuaalisista ongelmista vaimoaan. Mustasukkaisuus on myös yksi asian puoli, sillä naisen kertoman mukaan mies epäilee naisen ”hyväksyvän muita” ja tekevän ”taikoja” miehelleen. Vaikka seksielämän vaikeudet ovat vain yksi puoli miehen ongelmista, on se yksi syy joka

---

²⁴⁶ JpaS 2376, JPA.

²⁴⁷ Helsti 2000, 224–226; Löfström 1999, 186.

²⁴⁸ JSP 3:343, JPA.

²⁴⁹ Helsti 2000, 225.

²⁵⁰ JpaS 294, JPA.

saa miehen menettämään malttinsa. Hän myös pitää kyvyttömyyttään yksiselitteisesti naisen syynä. Seksuaalinen kyvyttömyys on voinut olla vaikea asia parisuhteessa eikä puolisoiden ole ollut helppoa keskustella siitä. Puolisot ovat saattaneet vain hiljaa sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen.²⁵¹

Eräässä naisen kirjoittamassa kirjeessä seksuaalisuus tulee esille vaivan kautta. Nainen on sairastanut jo useita vuosia vaikeaa syyhyä peräsuoleessa ja sukupuolielimissä. Vaiva on naisen mukaan todella tuskallinen ja nainen kuvailee sen koskevan ”sydämeen asti”²⁵² Nainen kuvailee perheen tilannetta:

*”Minun ikäni on 35 vuotta, olen naimisissa ja kahden lapsen äiti. Nuorin lapsista on 5 vuotta. Mieheni tästä tietysti kärsii myös, sillä kutkan tuntueissa sukupuoli elimissäkin niin on pakko hangata tästä ne tulevat araksi, joten ei yhdyntää jaksa silloin ajatella. Ja kun tätä kutkaa on ollut niin kauan niin hermot ovat tietysti tästä kiusaantuneet, että sukupuoli halut ovat sammuneet, miehellä ne ovat kun hän on terve niin luonnollisesti hän joutuu pidättäytymään joskus pidemmänkin ajan, ja se ei ole tietysti vaikuttamatta häneen. Koska sellanen on luonnollista naimisissa oleville terveille ihmisille. Anteeksi, että kirjoitin näin avoimesti näistä asioista, mutta toivon että ymmärrätten minua.”*²⁵³

Kirje on pisin seksuaalisuuteen liittyvä kuvaus tutkimassani aineistossa. Nainen on sairastanut kutinaa yli kaksi vuotta ja hakenut apua eri lääkäreiltä, mutta ei ole sitä saanut. Koska nainen on sairastanut vaivaa pitkään, hän on ehkä tullut jo sinuiksi sen aiheuttamien arkisten ongelmien kanssa. Tämän takia hän voi kertoa niistä avoimemmin ja suorasanaistemmin kuin monet muut kirjoittajat. Halujen hän epäilee hävinneen, koska vaivalla on ollut vaikutusta naisen hermoihin. Nainen on huolissaan miehestään ja hän ajattelee, että aviolliseen elämään kuuluu olennaisena osana myös seksuaalisuus. Nainen kokee, että hän ei pysty täyttämään velvollisuuksia, jotka aviovaimolle on asetettu. Kirjoittaja ei tarkemmin kerro kirjeessään, kuinka mies suhtautuu tilanteeseen. Hän antaa ymmärtää, että mies joutuu kärsimään ja naisen vaiva vaikuttaa myös mieheen. Aviopuolisoiden suhteessa kodista huolehtiminen ei riittänyt, vaan vaimon velvollisuus oli myös siveellisen aviorakkauden ja miehen seksuaalisen kontrollin kautta luoda onnellinen avioliitto.²⁵⁴

---

²⁵¹ Ronkainen 1990, 95.

²⁵² JpaS 237, JPA.

²⁵³ JpaS 237, JPA.

²⁵⁴ Rantalaiho 1994, 22.

Koska seksuaalisuuden vaikeuksien kuvaukset ovat hyvin lyhyitä ja pelkistettyjä, vaikuttaa siltä, että vaivasta ei ole puolisoitten kesken juurikaan keskusteltu. Monissa muissa kirjeissä kerrotaan tarkalleen, miten oireet esiintyvät ja miten vaiva on edennyt. Muiden vaivojen yhteydessä kirjoittajat esittävät usein myös omia arvioitaan sille, mistä vaiva on saanut alkunsa. Samalla tavoin lääkärikäynnit tulevat esille muiden vaivojen yhteydessä, mutta seksuaalisuudesta kirjoittaessaan yksikään kirjoittaja ei kerro käyneensä lääkärissä tai hakeneensa apua muualta. Apua ei ole haluttu, kehdattu tai uskallettu hakea muilta tahoilta. Intiimeistä vaivoista vaiettiin, eikä niistä haluttu puhua. Lisäksi kirjoittajat tuntuvat pitävät seksuaalisuutta vahvasti haluihin ja vietteihin liittyvänä, eikä fysiologisia oireita juurikaan tuoda esille. Näiden muutamien kirjeiden perusteella seksuaalisuutta on kuitenkin pidetty luonnollisena osana avioelämää ja seksin puuttumista on pidetty poikkeuksellisenä tilana, joka on pitänyt korjata.

Millaiset miesten ja naisten väliset suhteet ja roolit intiimielämän puolelle liittyvistä kirjeistä välittyvät? Kirjeistä paljastuu sekä luottamusta että epäluottamusta puolisoitten välillä. Toiset puhuvat intiimeistä asioista keskenään, toisilta asioita salataan. Eräs nainen on nähtävästi saanut sukupuolitaudin mieheltään ja pyytää apua runsaaseen valkovuotoon ja ”kipeisiin paikkoihin”²⁵⁵ ja toteaa, että ”sain sen miehestäni koska en tietänyt hänen olevan sairaan.”²⁵⁶ Tauti on todennäköisesti tullut naiseen seksuaalisessa kanssakäymisessä eikä mies ole kertonut vaimolleen vaivastaan etukäteen. Nainen pitää itseään eräällä tapaa syyllisenä tai toimijana tapauksessa. Nainen ei kirjoita, että *mies ei kertonut hänelle taudista*, vaan toteaa, että hän ei itse tiennyt sitä. Nainen ottaa siis vastuun itselleen asiassa – hän ei ollut selvittänyt, onko mies sairas vai ei.

Sukupuolitautiin lääkettä pyytävän naisen kirjeestä ei käy ilmi, mikä miehen ja naisen suhde nyt. Nainen pyytää lääkettä vain itselleen, ei miehelleen. Nainen on todennäköisesti kääntynyt kansanparantajan puoleen mieheltä salaa. Nainen pyytää kansanparantajalta ”*vaiteliaisuutta teidän ja myös itseni puolella että saatte varmasti luottaa minuun*”²⁵⁷, joten voi olettaa, ettei nainen halua miehensä tietävän kansanparantajalta haetusta avusta. Toisaalta hän myös itse ilmaisee olevansa hiljaa asiasta. Hän haluaa ehkä ilmaista kansanparantajalle, että tämän ei tarvitse olla huolissaan siitä, että nainen kertoisi eteenpäin hänen parantavan myös

---

²⁵⁵ JpaS 7, JPA.

²⁵⁶ JpaS 7, JPA.

²⁵⁷ JpaS 7, JPA.

sukupuolitauteja. Molemmipuoliseen luottamukseen vetoaminen tulee esille muissakin intiimeistä vaivoista kirjoitetuissa kirjeissä. Kirjoittajat haluavat olla varmoja, että heidän asioitaan ei kerrota eteenpäin, ja toisaalta he haluavat varmistaa, että parantajalla on rauha työskennellä ja luottamus heitä kohtaan. Monet ovat myös pitäneet intiimielämäänsä kuuluvia asioita häpeällisinä. Mieheensä sekavaan käytökseen ja seksuaalisiin vaikeuksiin apua pyytänyt nainen toteaa lopuksi: *”näin avomielisesti tuon asian ilmi siinä mielessä että saan tietä onko mahdollista tällaisen parantumisesta”*²⁵⁸ Hän siis perustelee tarpeensa kirjoittaa vaikeasta asiasta, joista ei yleensä ääneen puhuta. Vaivoista vaiettiin ja samaa vaikenemista toivottiin myös kansanparantajalta.

Puolisoiden kesken käytiin myös avointa keskustelua intiimeistä vaivoista. Miehet pyysivät kansanparantajalta apua vaimojensa puolesta esimerkiksi kuukautisvaivoihin ja raskauden aiheuttamiin vaivoihin.²⁵⁹ Eräs nainen kertoo kirjeessään vaikeasta tulehduksesta emättimessä ja munasarjoissa sekä kuukautisvaivoistaan. Myös aviomies on tietoinen puolisonsa vaivoista ja valmis häntä auttamaan: *”Voisitteko auttaa minua ja jos on mahdollista niin antaisitteko mieheni mukaan lääkettä minulle ja miehelleni neuvot miten sitä hoitaa[...]*”²⁶⁰ Nainen ei ole kärsinyt vaivastaan yksin, vaan mies on myös tietoinen naisen tilasta ja lähtenyt hakemaan hänelle apua.

Kynnys kertoa intiimistä vaivasta kirjeitse kansanparantajalle on voinut olla matalampi kuin puhua samoista asioista lääkärin vastaanotolla kasvotusten. Aiheet ovat voineet tuntua niin arkaluontoisilta, ettei niitä ole kehdattu muille kertoa. Kirjoittajat ovat myös saattaneet pelätä virallisen lääketieteen suhtautumista heidän asiaansa. Tämä näkyy esimerkiksi eräässä kirjeessä, jossa kirjoittaja kertoo syyhystä sukupuolielimissä ja toteaa, että: *”[...]/lääkärissä en ole ilennä käydä[...]*”²⁶¹ Kansanparantaja on sen sijaan ollut heille entuudestaan tuntematon, eikä häntä ole tarvinnut tavata kasvotusten, joten asiasta kirjoittaminen on ehkä tuntunut helpoimmalta ratkaisulta. Kirjeiden pieni määrä kuitenkin kuvastaa sitä, että aiheesta ei ole haluttu muille puhua.

Ehkä kaikista suurinta luottamusta ja vaikenemista kansanparantajalta odottaa aborttia pyytävä nainen. Kirjeessä tulee vahvasti esille naisen kokema arkisen elämän vaikeus:

---

²⁵⁸ JpaS 294, JPA.

²⁵⁹ Katso esimerkiksi JSP 3:511, JPA ja JpaS 1568 ja 2420, JPA.

²⁶⁰ JpaS 587, JPA.

²⁶¹ JSP 3:430, JPA.

*”olen raskaana ja en millään tahtoisi, että se menisi perille kun asia on niin harmillinen, kun on jo kolme lasta entistä ja mieheni jätti meidät juoppouden takia jo puolitoista vuotta sitten, hän rupesi juopottelemaan, eikä ole huoltanut meitä vaan karkailee, niin toimeentulomme on hankalaa, kun minun täytyy elättää lapsia.”*²⁶²

Kirje on ainoa perheellisen naisen kirjoittama pyyntö raskauden keskeytyksestä. Nainen on kirjoittanut kansanparantajalle vuonna 1951. Hän on todennäköisesti kääntynyt kansanparantajan puoleen, koska hänellä ei ole ollut muuta mahdollisuutta saada aborttia. Vuoden 1950 aborttilain mukaan abortti oli laillista, jos äidin henki tai terveys oli vaarassa. Myös sosiaaliset perusteet kirjattiin lakiin, mutta käytännössä abortin perusteeksi hyväksyttiin vain lääketieteelliset syyt. Terveellä naisella ei ollut juuri ollenkaan mahdollisuuksia lailliseen ja lääkäriin tekemään raskauden keskeytykseen ennen vuotta 1970.²⁶³ Aineistossa on toinen abortista kertova kirje, jossa kerrotaan terveydellisestä syystä tehdystä raskauden keskeytyksestä. Nainen on saanut veritulpan ja kertoo joutuneensa alun perin sen takia sairaalaan. *”Ja neljäntenä päivänä minulle tehtiin abortti. Siis raskaudenkeskeytys. Raskaus oli vasta kaksi kuukautta. Tämä keskeytys tehtiin siksi, kun tohtorit epäilivät sen veritulpan uusiutuvan, että vaikeaa olisi ollut sekin makaamisen.”*²⁶⁴ Abortista päättänyt lääkäri oli usein mies ja edusti naiselle moraalista auktoriteettia. Naisilla saattoi olla tunne, etteivät he itse saaneet päättää omasta ruumistaan.²⁶⁵

Raskauden keskeytystä pyytävän naisen kirjeessä tulevat selvästi esille ne arkisen elämän ulottuvuudet, jolla raskauden keskeytystä haettiin. Nainen kertoo kirjeessään, että hänen on hankalaa saada elantoa jo nyt olemassa oleville lapsille. Köyhyys oli yksi yleisimmistä syistä lapsenmurhiin ja raskaudenkeskeytyksiin 1900-luvun puolivälissä. Varsinkin arjesta uupuneet monilapsisen perheen äidit saattoivat päätyä aborttiin turvatakseen itselleen ja vanhemmille lapsilleen paremmat elinolosuhteet. Lapsen kuolema saattoi olla toivottu, jos äiti oli synnyttänyt jo useita lapsia, rasittunut raskaasta työstä ja jäänyt leskeksi yksin huolehtimaan lapsesta.²⁶⁶

---

²⁶² JSP 3:128, JPA.

²⁶³ Helsti 2000, 237; Helén 1997, 32; Nätkin 1997, 116, 127.

²⁶⁴ JSP 3:407, JPA.

²⁶⁵ Nätkin 1993, 170.

²⁶⁶ Helsti 2000, 199–200, 204.

Muita syitä raskauden keskeytyksiin 1900-luvun puolivälissä olivat esimerkiksi ongelmalliset rakkaus- ja aviosuhteet, vastuuntunnottomat miehet ja epäonnistuminen ehkäisyssä.²⁶⁷ Aborttia pyytävä nainen kertoo miehen jättäneen perheensä ”*juoppouden takia*”²⁶⁸. 1950-luvulla neuvolatyöntekijät huomasivat, että tavallisin sosiaalisesti syyksi esitetty peruste abortin hakemiselle oli miehen liiallinen alkoholinkäyttö. Peruste ei kuitenkaan ollut riittävä syy abortin saamiseen, vaikka alkoholistimies saattoi tehdä perheen arjen hyvin hankalaksi elää.²⁶⁹ Nainen pitää kirjeessään alkoholin käyttöä syynä siihen, miksi mies ei kanna vastuuta perheestään. Alkoholit on syrjäyttänyt perheen paikan ja mies ”karkailee” pois perheen luota. Kirjeessä näkyy ajan sukupuoliroolit, sillä nainen näkee miehen tehtäväksi ja vastuuksi perheenelättämisen ja nyt tässä poikkeuksellisessa tilanteessa nainen on itse joutunut huolehtimaan perheen toimeentulosta. 1950-luvulla ei ollut tilaa naisten väsymykselle vaan abortti edellytti aina todellista sairautta.²⁷⁰

Nainen on varsin turhautunut miehen käytökseen ja toteaa kirjeessään: ”*Sen verran vaan kävi, että teki tuon tekonsa varmaankin uhallaan, saan hänestä kyllä talvella eron jos hän löytyy kärkejiin.*”²⁷¹ Nainen ei olisi halunnut tulla raskaaksi ja hän saattoi miettiä myös ympäristön suhtautumista asiaan. Monilapsisiin perheisiin ei kyläyhteisössä suhtauduttu myönteisesti varsinkaan, jos kyseessä oli köyhä perhe. Naisia saatettiin syyllistää useiden lapsien synnyttämisestä ja raskautta pidettiin ainoastaan naisen vikana. Kirjeessä nainen tuo selvästi esille, että ajattelee raskauden olevan miehen syy. Lähiyhteisö tarkkaili erityisesti naimattomia naisia, mutta myös naimisissa oleviin naisiin ja heidän tilaansa kiinnitettiin huomiota. Yhteiskunnan puolelta suuria perheitä ihannoitiin ja niihin kannustettiin erilaisin väestöpoliittisin keinoin, mutta esimerkiksi köyhälle maalaisperheelle suuri lapsiluku tiesi vaikeita aikoja ja tämän myös lähiympäristö ymmärsi.²⁷²

Nainen epäilee, että mies on tehnyt tekonsa *uhallaan*. Ehkäisykeinot olivat ajanjaksona vielä epäluotettavia eikä köyhillä ihmisillä välttämättä ollut varaa ostaa esimerkiksi kondomeja. Niiden hankkiminen oli vaikeaa, eikä niitä aina kehdattu ostaa. Ehkäisymenetelmistä ei juuri kerrottu julkisuudessa, ja lääkärit ja kätilöt saattoivat pimittää tietoja ehkäisystä

---

²⁶⁷ Helsti 2000, 199–200.

²⁶⁸ JSP 3:128, JPA.

²⁶⁹ Nätkin 1997, 130–131; Nätkin 1994, 142.

²⁷⁰ Nätkin 1994, 142.

²⁷¹ JSP 3:128, JPA.

²⁷² Helsti 2000, 203, 227–230.

väestöpoliittisista syistä. Yhteiskunnan kannalta suuri lapsiluku oli toivottu asia.²⁷³ Avioliitossa olevien naisten ei odotettu rajoittavan syntyvyyttä, eikä aborttia haluttu käyttää ehkäisykeinona.²⁷⁴ Yleisin ehkäisykeino kansan keskuudessa oli keskeytetty yhdyntä, eli ehkäisystä huolehtiminen oli täysin miehen vastuulla.²⁷⁵ Nainen saattoikin ajatella, että mies ei kantanut vastuutaan, vaan teki naisen raskaaksi tarkoituksenaan aiheuttaa hänelle lisää harmia.

Kirjoittaja ei varsinaisesti kysy minkään tietyn menetelmän²⁷⁶ käyttämistä raskauden keskeyttämiseen. ”Jos olisitte hyvä ja ilmoittaisitte, että tulisinko sinne vai lähetättekö lääkkeit, jos käy päinsä niin voitte lähtettää postissa perittäväksi [...] Mutta jos järjestyisi niinkin että tulisin sinne teidän luo.”²⁷⁷ Nainen ajattelee tilansa olevan sairaus, joka voidaan hoitaa ja parantaa entiselleen tietyllä menetelmällä. Kirjeen alussakin hän kirjoittaa: ”Olen kuullu, että oletta sellainen ihme tohtori ja olette saanu paranemaan vaikeita sairaita, Niin rohkenen minäkin kääntyä Teidän puoleenne jos olisitte hyvä ja auttaisitte tällaisessa asiassa[...]”²⁷⁸ Hän ajattelee, että hänen tilansa on korjattavissa ja hoidettavissa kuntoon. Nainen on valmis kokeilemaan jotakin kansanparantajan lähettämää lääkettä ”parantuakseen”, mutta toisaalta hän on myös valmis matkustamaan parantajan luokse, jos toimenpide vaatii paikallaoloa. Aborttimenetelmät olivat usein äidille vaarallisia, ja noin puolet sai itseoppineen sikiönlähdettäjän tekemästä keskeytyksestä kuumeilevan tulehduksen. Keskenmenosta seurannut verenmyrkytys aiheutti noin tuhannen naisen kuoleman vuosina 1937–1948. Sotien jälkeen arvioitiin joka kolmannen tai neljännen raskauden päättyvän aborttiin, vuodessa abortteja tehtiin noin 20 000.²⁷⁹

Luottamussuhteen rakentaminen parantajaan on ollut kirjoittajalle tärkeää. Kirjeen lopussa nainen ohjeistaa, kuinka hänen kirjeeseensä tulisi vastata: ”niin älkee mainitko mitään siitä että olen raskaana, vaan jos parannatte niin voin parantaa, mutta ei sairauden laadusta etteivät täällä kotijoukot vain saisi tietää mitään tai jos lääkkeitä laitatte niin vain ohjeet.”²⁸⁰

---

²⁷³ Halmesvirta 1998, 202–203; Helsti 2000, 231.

²⁷⁴ Nätkin 1994, 141.

²⁷⁵ Helsti 2000, 224–226.

²⁷⁶ Abortteja yritettiin tehdä itse esimerkiksi verenohennustipoilla, ottamalla kuumia kylpyjä, lyömällä vatsaa, heittäytymällä kiven päälle ja voimakkaalla hieronnalla. Lisäksi emättimeen saatettiin työntää neulapuikkoja tai ruiskuttaa erilaisia rohtoja. Kiniinin nauttiminen saattoi aiheuttaa raskaana olevalla naiselle ennen aikaisen synnytyksen. Lähde: Nätkin 1994, 130, 143; Nätkin 1997, 73.

²⁷⁷ JSP 3:129, JPA.

²⁷⁸ JSP 3:129, JPA.

²⁷⁹ Nätkin 1994, 130, 143; Nätkin 1997, 73.

²⁸⁰ JSP 3:129, JPA.

Luottamus oli tärkeä sen takia, että abortti oli rangaistava teko ja siitä saattoi saada usean vuoden vankeusrangaistuksen.²⁸¹ Abortin katsottiin kuuluvan lääkärin harkinta- ja toimivallan piiriin.²⁸² Lääkärit kuitenkin suhtautuivat epäillen esimerkiksi naisten kertomuksiin hankalista aviomiehistä, eivätkä suostuneet sen perusteella myöntämään aborttia.²⁸³ Nainen on selvästi huolissaan, että joku muu hänen kotonaan saisi asiasta tietää.

5. Vanhemmuuden kuvaukset

5.1 Lasten vaivat ja vanhempien tuntemukset

Vanhemmuuden käsite yleistyi suomalaisten arkipäiväiseen sanastoon vasta 1960- ja 1970-luvuilla sukupuolineutraalimpana käsitteenä kuin äitiys tai isyys. Vanhemmuudella tarkoitetaan erilaisia kokemuksia kasvattajana selviytymisestä ja vanhemmuus pitää sisällään huolenpitoa, vastuuta ja vastavuoroisuutta. Käsitteenä vanhemmuus viittaa molempien vanhempien merkitykseen häivyttäen samalla sen tosiasian, että kulttuurisesti äideillä ja isillä on erilaiset roolit. Äitiys ja isyys ovat luonteeltaan kulttuurisesti konstruoituja. Niitä tuotetaan sukupuolten välisissä suhteissa ja käytännöissä.²⁸⁴

Vanhemmat ovat kääntyneet kansanparantaja Anni Pölösen puoleen kirjeitse toiveenaan lapsen parantuminen tai edes hänen olonsa helpottuminen. Kaikista säilyneistä kirjeistä vanhempien kirjoittamia kirjeitä lapsensa vaivasta oli 250 kappaletta. Lapsen vaivasta kirjoitettiin kansanparantajalle useammin kuin esimerkiksi oman puolison vaivasta. Lasten hoitaminen on kirjeiden perusteella ollut sukupuolen mukaan jakautunutta, sillä naiset kirjoittivat lastensa sairaudesta 195 kertaa ja miehet 55 kertaa. (Katso taulukko 1.) Naisen ja erityisesti äidin rooliin kuuluvana on pidetty lasten ja vanhusten huolehtimisesta ja hoivaamista sekä oireiden tulkitsemista.²⁸⁵ Lapsen sairastuminen on todennäköisesti vaikuttanut enemmän

---

²⁸¹ Helsti 2000, 251.

²⁸² Helén 1997, 35.

²⁸³ Nätkin 1997, 130–131.

²⁸⁴ Aalto & Kolehmainen 2004, 13–15; Jokinen 2005, 123,129; Korhonen 2004, 264; Nätkin 1997, 153.

²⁸⁵ Honkasalo 2004, 46.

naisten kuin miesten arkeen. Päivähoito ja päiväkodit alkoivat yleistyä vasta 1950-luvulla ja siihen asti lasta hoiti enimmäkseen äiti ja hänen lisäksi lapsen vanhemmat sisarukset ja lapsen isoäiti.²⁸⁶

Taulukko 1. Vanhempien lastensa puolesta kirjoittamat kirjeet kaikista vuosilta 1938–1960 säilyneistä kirjeistä

Vuodet	1938 - 1945	1946 - 1950	1951 – 1955	1956 - 1960
Naisten kirjoittamat kirjeet lapsistaan	7 kpl (9 %)	62 kpl (8%)	78 kpl (10%)	48 kpl (9%)
Miesten kirjoittamat kirjeet lapsistaan	4 kpl (5 %)	16 kpl (2%)	24kpl (3%)	11 kpl (1%)
Kaikki kirjeet yhteensä	80 kirjettä	786 kirjettä	758 kirjettä	551 kirjettä

Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938–1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599–3:859 II, JPA.

Lapsen ikä on vaikuttanut siihen, kumpi vanhemmista on kirjoittanut vaivasta. Miehet eivät yleensä osallistuneet vauvaikäisten lasten hoitoon, vaan se oli täysin naisten vastuulla. Miesten osallistumista pienten lasten hoitoon saatettiin pitää jopa häpeällisenä ja miehen arvoa alentavana.²⁸⁷ Pienten lasten vaivoista esimerkiksi riisitaudista²⁸⁸ naiset kirjoittivat 30 kertaa ja miehet kahdeksan kertaa ja maitoruvien vaivaamista lapsista naiset kirjoittivat 40 kertaa ja miehet yhdeksän kertaa. Neuvolatyössä korostettiin nimenomaan äidin merkitystä lapselle ja ohjattiin äitejä lasten hoidossa.²⁸⁹ Naisiin keskittynyt neuvonta on voinut lisätä naiskirjoittajien määrää, koska heillä oli eniten tuntemusta lastensa vaivoista ja olost. Lasten vakaviin sairauksiin myös miehet pyysivät usein apua. Miehet kirjoittivat esimerkiksi lastensa luumädästä, tuberkuloosista, kaatumataudista ja vaikeista ihottumista. Lapsen vakava sairastuminen vaikuttaa myös perheen isän arkeen ja monet näistä lapsista olivat iältään jo vanhempia, joten miehet olivat jo luoneet heihin kiinteämmän suhteen. Useat miesten kirjoittamista avunpyynnöistä koskivat jo aikuisia lapsia.

²⁸⁶ Haavio-Mannila 1984, 119; Korhonen 2004, 255.

²⁸⁷ Helsti 2000, 104–109.

²⁸⁸ Perheen lääkärikirja vuodelta 1948 kertoo riisitaudin olevan D-vitamiinin puutos, johon enimmäkseen keinotekoisella ravinnolla eläneet lapset sairastuivat. Lapsen koko elimistö kärsi sairaudesta, mutta selvimät oireet ovat luustossa. Lähde: Wallquist 1948, 467.

²⁸⁹ Pulma 1987, 198; Wrede 2003, 79–80.

Samoin kuin puolisoiden vaivoja koskevissa kirjeissä myös lasten puolesta kirjoitetuissa kirjeissä kerrotaan, että apua on haettu ensin lääkäriltä.

”Lääkärit sanoi olevan heikon luuston ja vähä riisiä, mutta ei lääkkeistä eikä neuvoista ollut mitään apua. On käytetty 6 eri lääkärin luona mm. Helsingissä Lastenlinnassa. Toiset läkärit sanovat olevan vettä aivoontelossa toiset keskushermostohäiriön, toiset lievän verenvuoroon aivoihin jotku taas riisiä päässä. Kaikki kuitenkin [sanovat] parantumattomaksi[...]”²⁹⁰

Noin puolessa lasten vaivoista kirjoitetussa kirjeessä mainitaan lääkärissä käynti. Lastenlinnat mainitaan myös useissa kirjeissä. Ne olivat 1900-luvun puolivälin Suomessa johtavia yksiköitä lasten terveydenhuollossa. Lastentautiopin professori Arvo Ylppö kehitti Helsingin lastenlinnaa opetus- ja tutkimuslaitokseksi.²⁹¹ Eräs mies kertoo krampppikohtauksia saavasta lapsestaan, jota on käytetty Ylpön hoidossa. Mies toteaa, ettei Ylpön määräämistä hoidoista ole ollut apua ja toivoo löytävänsä helpotusta lapselleen kansanparantajalta. Hän kirjoittaa uskovansa ”kansan ihmisen”²⁹² olevan monesti lääkäreitä parempi.

Vanhemmat kääntyivät kansanparantajan puoleen hyvin erilaisissa vaivoissa. (Katso asetelma 3. ja liite 3.) Yleisimpiä lasten vaivoja olivat erilaiset ihovaivat, ja kaiken kaikkiaan kirjeissä kerrottiin noin 40 erilaisesta vaivasta. Ihovaivojen suurta määrää selittää, että moni oli käynyt Anni Pölösen luona aiemmin tai kuullut hänestä tuttavalta, joten kirjoittajat tiesivät Pölösen hoitavan erityisesti ihovaivoja. Aineistossa oli monia yksittäisiä vaivoja, jotka mainittiin vain yhdessä tai kahdessa kirjeessä. Lisäksi joissakin kirjeissä kuvattiin vain oireita, mutta ei nimetty vaivaa. Yleisimmät kirjeissä esiintyneet lasten vaivat olivat:

---

²⁹⁰ JpaS 370, JPA.

²⁹¹ Korppi-Tommola 1990, 58; Katso esimerkiksi JpaS 370, 1444, 1997, 2435 JPA.

²⁹² JpaS 556, JPA.

Ihovaivat,	112
<i>joista maitorupea</i>	49
Riisitauti	38
Yökastelu	16
Kaatumatauti	9
Luumätä	8
Tuberkuloosi	7
Struuma	7

Asetelma 3.

Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938 – 1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599 – 3:859 II, JPA.

Lapsen vaiva on voinut muuttaa perheessä elettyä arkea, mutta se ei kuitenkaan ole pysäyttänyt sitä.²⁹³ Arkisilla rutiineilla on pyritty helpottamaan lapsen oloa. Vanhemmat ovat ehkä pitäneet arkisia rutiineja itsestään selvänä ja kuvanneet niitä vain melko niukasti kirjeissään. Lasten hoitamisesta kertovat kuvaukset ovat usein lyhyitä ja konkreettisia: ”Minulla on kymmenen kuukauden ikäinen tyttö ja sen oikean korvan ympärillä on samanlaista ihottumaa, raapii kovasti, kun kovasti voitelen rasvaisella niin ei pääse leviämään mutta ei parane kokonaan.”²⁹⁴ Naiset kertovat kirjeissä, minkälaisia voiteita, lääkkeitä ja hoitoja lapsi on saanut ja onko niistä ollut apua. Arjen toimet ovat pieniä, mutta toisaalta niillä on voinut olla merkittävä vaikutus arjessa jaksamiseen. Naiset esimerkiksi kertovat laittaneensa ihottumasta kärsivän lapsensa käsiin ”tupot”²⁹⁵ ettei lapsi pystyisi raapimaan itseään verille. Kuvauksien perusteella vanhemmista on tuntunut tärkeältä, että lapsen vointia on kodin piirissä yritetty helpottaa edes jotenkin.²⁹⁶

Miehet ovat kirjeiden perusteella osallistuneet lasten hoitamiseen. Arkista toimijuuttaan miehet kuvailevat kirjeissä kuitenkin vain vähän ja vain muutamassa kirjeessä mies mainitsee tehneensä kodin arjessa jotain lapsensa hyväksi. Miesten ja naisten kirjeitä yökastelusta verratessa naisten toimijuus tulee konkreettisesti esille. Eräs nainen kertoo, kuinka on yrittänyt saada poikansa lopettamaan yökastelun:

²⁹³ Honkasalo 2006, 103.

²⁹⁴ JpaS 515, JPA.

²⁹⁵ JpaS 1505, JPA.

²⁹⁶ Katso esimerkiksi JpaS 556, JPA.

*”Viime talvena jolloin kokeilin sitä, että en herättänyt yöllä astialle toivossa, että hän itse oppisi heräämään, mutta asiat menivät vain pahemmaksi. kun rupesin taas 12 maissa herättämään astialle, niin hän siitä huolimatta vielä aamuyöstä kasteli vuoteensa.”*²⁹⁷

Tämän kirjoittajan tavoin useat naiset kertoivat, kuinka nousevat öisin herättämään lapsensa käymään tarpeilla. Miehet sen sijaan kuvasivat vain yökastelun ongelmallisuutta ja haittaa lapselle.²⁹⁸ Päivittäinen hoitovastuu lapsesta on ollut naisen harteilla. Eräs nainen kertoo yhdessä miehensä kanssa käyttäneensä lastaan lääkäreiden tutkittavana. Lapsen hoitaminen on kuitenkin ollut vain naisen tehtävä, sillä kirjeen lopussa hän toteaa, ettei lääkäreiltä saaduista salvoista ja voiteista ole ollut apua: *”[...]niin paljon olen niitä kokeillut.”*²⁹⁹

Vaikka arkisen toiminnan kuvauksia on miesten kirjoittamissa kirjeissä hyvin vähän, ovat miehet kuitenkin olleet selvillä, mitä kotona tapahtuu ja millainen lapsen vointi on. Miehet eivät ole olleet lapsista irrallaan, vaan esimerkiksi kuvaavat tarkkaan lastensa vaivoja, niiden vaikutusta ja oireiden kehittymistä.³⁰⁰ Mies kirjoittaa pitkän kuvauksen poikansa jalassa olevan luumädän etenemisvaiheista:

*”[...] ja se jalka on nyt kipeämpi märän tulo aukko on siinä mennyt kiinni se on siellä hiukan ylempänä sitä märkää aina tehnyt nyt se näyttää että se puhkaisee sen siitä vähän ylempää. Se on aina välillä ollut niin hyvänä että on näyttänyt että se paranee pitkät ajat aina että ei ole tullut mätää juuri lainkaan se oli lopuksi parikuukautta syyskesällä aivan kiini ja näytti että nyt se paranee mutta sitte se taas rupesi ajamaan puhkaisi sen uutestaan[...]*³⁰¹

Vastaavanlaisia yksityiskohtaisia kuvauksia oireista ja vaivan etenemisestä on monissa miesten kirjoittamissa kirjeissä. Miehet saattoivat olla töidensä takia paljon poissa kotoa, mutta he olivat silti osallisia arjen elämään. Osa miehistä esimerkiksi kertoo, kuinka lapsi ei saa öisin nukuttua ja minkälaista hoitoa lapsi on aikaisemmin saanut.

Miehet ovat osallistuneet lääkkeiden hakuun ja lapsen kuljettamiseen sairaalaan. Miehet paikantavat kirjeissään arkipäiväisen ja konkreettisen lapsen hoidon kuitenkin usein naisen vastuulle. Vaikeasta ihottumasta kärsivän pojan isä kertoo ensin pojan vaivasta ja kuvaa

---

²⁹⁷ JpaS 2483, JPA.

²⁹⁸ Katso esimerkiksi JpaS 175, 1725, 1936 ja 2057, JPA.

²⁹⁹ JpaS 2123, JPA.

³⁰⁰ Katso esimerkiksi JpaS 146, 349, 452, 1002, 1181, 2272 ja 2299, JPA.

³⁰¹ JpaS 43, JPA.

kirjeen lopussa perheen työnjakoa seuraavasti: ”[vaiva] häiritsee poikamme kehittymistä ja on uhkana myös äidin hyvinvoinnille liiallisen valvomisen vuoksi! Poika nukkuu tietysti hyvin huonosti.”³⁰² Miehen mukaan lapsen vaivan hoitaminen vaikuttaa äitiin univajeeseen takia. Mies tuntee poikansa vaivan, mutta öisin valvovasta pojasta huolehtiminen kuuluu äidin tehtäviin. Myös toisen miehen kirjoittamassa kirjeessä tulee esille, että lasten hoitaminen oli naiselle kuuluva tehtävä. Miehen puolisoilla on vaikea ihottuma käsissä ja hän toteaa: ”Meillä on kolme pientä lasta, eikä äidin töistä tahdo tulla mitään tämänkaltaisilla käillä.”³⁰³ Mies ei kirjeessään määrittele tarkemmin, mitä asioita hän pitää äidille kuuluvina töinä. Pyykinpesu ja pesuaineet aiheuttivat vaikeita ihottumia käsiin ja kirjoittaja on voinut pitää esimerkiksi pyykkäämistä naiselle kuuluvana tehtävänä.³⁰⁴

Miesten ja naisten erilainen toimijuus tulee ilmi tutkiessa, missä muodossa kirjeet on kirjoitettu. Monet miesten ja naisten kirjoittamista kirjeistä ovat kirjoitettu kokonaan me-muodossa. Se kertoo vanhempien yhteisestä toimijuudesta lapsen hyväksi. Eräs nainen kuvaa omaa ja miehensä yhteistä toimintaa: ”Meillä on sellainen tapaus että meidän Veli-Matti joka on 1v. 2kk vanha on ollut maitoruvessa noin 8kk olemme koettanut lääkärin, sairaalan ja kaikenlaiset muut avut mutta niistä ei tahdo olla apua [...]”³⁰⁵ Molemmat vanhemmat ovat osallistuneet lapsen sairaala- ja lääkärikäynteihin. Miehet kirjoittivat enemmän kirjeitä me-muodossa kuin pelkästään minä-muodossa. Minä-muodolla miehet kuvaavat suhdetta lapseen: ”[...]parhaat kiitokseni niistä tyttäreni lääkkeistä, jotka viime joulun aattona sain kaatuma tautisellen Pikku tyttärelleni ja ne oli niin hyvät että tauti loppu ja ei ollut toista vuoteen.”³⁰⁶ Yksikään mies ei minä-muodolla kertonut, mitä hän on yksin tehnyt lapsen auttamiseksi, vaan minä-muodolla kuvattiin suhdetta lapseen.³⁰⁷ Naiset sen sijaan kirjoittivat kirjeitä useammin minä-muodossa ja kertoivat silloin omasta toiminnastaan.

Vaivan yksityiskohtainen tuntemus kehittyi arjessa. Kirjeissä oli hyvin tarkkoja ja konkreettisia kuvauksia sairauden vaikutuksesta lapsen ja perheen elämään. Kuvauksista on nähtävissä, että vanhemmat tuntevat vaivan vaikutukset lapsen toimintaan. Miehet ja naiset kuvaavat kirjeissä esimerkiksi lapsen syömistä ja nukkumista. Varsinkin itkemistä yöllä kuvataan sekä miesten että naisten kirjoittamissa kirjeissä. Lapsen valvominen on vaikuttanut

---

³⁰² JpaS 2299, JPA.

³⁰³ JpaS 1849, JPA.

³⁰⁴ Halmesvirta 1998, 83, 137.

³⁰⁵ JpaS 1402, JPA.

³⁰⁶ JpaS 1674, JPA.

³⁰⁷ Katso esimerkiksi JpaS 34, 127, 247, 260, 465, 816, 1012 ja 1106, JPA.

molempiin vanhempiin. Myös kuvauksia lapsen ruokahalusta on monissa kirjeissä. Ruokailu on perheyhteyden symboli ja ateria kokoaa perheen yhteen. Lapsen puuttuminen ruokailuhetkestä näkyy perheen arjessa heti. Hoivaa rakennetaan usein ruokailun kautta, joten lapsen syömisen vaikeudet ovat vaikuttaneet moneen vanhempaan.³⁰⁸ Ruuan valmistaminen ja lapsen syöttäminen ovat arkista hoitamista ja toimijuutta, jota vanhemmat kirjeissä kuvaavat. Lisäksi esimerkiksi äitiyteen liittyy ravitseminen paitsi tunnmerkityksessä myös ruualla ja huolenpidolla.³⁰⁹

Vanhemmat kuvailevat kirjeissä paljon lastensa fyysisiä ominaisuuksia, ulkonäköä ja liikkumisen ongelmia. Ruumiillisia olemuksia arvostetaan ja pidetään tärkeänä. Lisäksi jos lapsi ei osaa puhua, täytyy vanhempien itse tehdä tulkintoja lapsen terveydentilasta havainnoimalla liikkumista ja kehoa. Ruumiin ja kehon merkitystä korostettiin 1900-luvun kasvatusohjeissa, joissa keskityttiin nimenomaan lapsen fyysiseen perushoittoon. Terveelle lapselle oli määritelty tarkat normit ihannepainona ja mittoina ja äitejä ohjattiin arkisella kasvatustyöllä pitämään huolta lapsen terveydestä ja vahvuudesta. Vaivasta kerrottaessa monet vanhemmat kuvaavat lapsiaan esimerkiksi heikoiksi ja vaivalloisiksi.³¹⁰ Vanhemmat kertovat lapsen esimerkiksi jääneen jälkeen ihannepainosta ja pituudesta. Alipainoisuutta pidettiin tuohon aikaan vakavana ongelmana.

Vammaiset lapset poikkeavat selkeästi kulttuurisesti asetetuista normeista. Vammaisuudesta ei kirjeissä puhuta, vaan vanhemmat kuvaavat lapsiaan kehityksestä jälkeen jääneiksi joko fyysisiltä tai henkisiltä ominaisuuksiltaan. Vammaisuutta pidettiin 1900-luvun puolivälissä vaillinaisuutena, vioittuneisuutena ja puuttuvaisuutena. Vammainen lapsi oli työ- ja ansiokyvytön, eikä täyttänyt ihannekansalaisen mallia.³¹¹ Eräs nainen kuvaa tyttärtään seuraavasti: *"[...] tyttäreemme on nyt 10,5 kk ikäinen, ei istu eikä siis liiku muutenkaan. on edistynyt ruumiillisesti hyvin, on isokokoinen ja vankka lapsi muuten, mutta hänellä on todennäköisesti päässä vikaa."*³¹² Vaikka lapsi on ikäisistään kehityksessä jäljessä, tuovat vanhemmat usein esille lapsen hyviä puolia. Lapsi ei välttämättä pysty liikkumaan ollenkaan, mutta silti fyysistä kehitystä kehutaan hyväksi. Lapsen vakava sairaus on vanhemmille

---

³⁰⁸ Aalto 2004a, 56; Kangas 2003, 84, 91.

³⁰⁹ Katvala 2001, 65; Nätkin 1997, 180.

³¹⁰ Katso esimerkiksi JpaS 92, 158 ja 349, JPA ja JSP 3:735, JPA.

³¹¹ Harjula 2003, 129–131; Tonttila 2006, 105–106.

³¹² JpaS 370, JPA.

raskasta ja puolustuskyytöntä lasta haluttiin ehkä suojella ulkopuoliselta arvostelulta tuomalla esille kehityksen hyviä puolia.³¹³

Vanhemmat kuvaavat kehityksestä jälkeen jääneiden lapsiensa henkisiä ominaisuuksia paljon. Eräs nainen kuvaa poikaansa seuraavasti: ”[...]heiveröinen pieni ja kaikin puolin älynsä puolestakin heikko ei sellainen että olisi järkeä vailla mutta kuitenkin ainakin kolme vuotta ikäistensä älystä perässä.”³¹⁴ Lapsen henkinen kehitys tuodaan kirjeessä esille puhekyvyn ja koulunkäynnin kautta, koska niiden poikkeavuus näkyy vanhemmille selvimmin. Vanhemmat arvioivat lapsia verraten heitä joko lapsen sisaruksiin tai koulutovereihin. Kehityksestä jälkeen jääneistä lapsista kirjoitetut kirjeet ovat melko pitkiä, mikä johtuu todennäköisesti lapsen suuresta poikkeavuudesta ajan vallitseviin normeihin ja arvoihin. Vaivasta kertominen myös lisää vanhempien hallinnan tunnetta ja auttaa rakentamaan maailmankuvaa uudelleen.³¹⁵

Vanhemmat kertovat lastensa koulunkäynnistä ja varsinkin sen vaikeuksista erilaisten vaivojen yhteydessä. 18 kirjoittajaa kertoi lapsen koulunkäynnin vaikeutumisesta tai loppumisesta vaivan takia. Koulussa oleminen kuuluu terveeseen lapsen arkeen ja muutos tuodaan sen takia esille. Koulunkäynnin mainitsi 16 naista ja vain kaksi miestä. Vaikka enemmän miesten kuin naisten rooliin kuului kodin ulkopuolinen toimijuus, kirjoittivat naiset silti enemmän lapsen koulunkäynnin muutoksista. Nainen oli usein kotona hoitamassa lapsia ja tunsikin ehkä sen takia koulun arjen paremmin. Koulunkäynti sekä fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet tulevat mielenkiintoisella tavalla esille yökastelutapausten yhteydessä. Lähes jokainen yökastelusta kirjoittava korostaa lapsen hyvää koulumenestystä ja fyysistä kehitystä: ”12 vuoten [ikäinen] poika pissii nukkuessaan alleen. muuten on tämä poika ihan erittäin etevä opinnoissa ja vilkas luonteinen on ja viimeisellä luokalla kansakoulussa [...]”³¹⁶ Yökastelun syynä pidettiin ennen psyykkisiä vaivoja tai ruumiin kehityksen ongelmia. Vanhemmat haluavat kumota nämä käsitykset ja vahvistaa omaa asiantuntemustaan kertomalla päinvastaista tietoa lapsen arjesta ja esimerkiksi menestyksestä koulussa.³¹⁷

Lapsen vaivat ja sairaudet vaikuttavat vahvasti vanhempien kokemuksiin ja tunteisiin. Vanhempien avunpyynnöistä välittyy erilaisten tuntemusten kirjo. Suurimmassa roolissa ovat

---

³¹³ Harjula 2003, 129–131; Tonttila 2006, 105–106.

³¹⁴ JpaS 1997, JPA.

³¹⁵ Tonttila 2006, 103; Katso esimerkiksi JpaS 1130 ja 1735, JPA.

³¹⁶ JpaS 28, JPA.

³¹⁷ Kangas 2003, 86.

huoli ja pelko, mutta myös positiiviset tuntemukset kuten toivo ja kiitollisuus tulivat esille kirjeissä. Vanhempien omat tuntemukset eivät ole kirjeissä pääroolissa, sillä tunteiden kuvaukset ovat yleensä melko niukkoja vain yhdellä sanalla tai lauseella kuvattuja. Alle puolessa kirjeistä mainitaan jokin tunne. Lapsille ei perheen arjessa 1940- ja 1950-luvuilla annettu samalla tavalla hellyyttä, huomiota ja rakkautta kuin nykyään. Vanhemmuus oli pikemminkin etäistä huolehtimista ja lasten fyysisten tarpeiden täyttämistä. Lasten hellittely ja huomioiminen eivät kuuluneet tapoihin, ja vanhemmat olivat usein poissa ja kiireisiä töissään. Vanhimmat lapset huolehtivat yleisesti nuoremmista sisaruksista. Kiireiden takia vanhemmat jäivät usein emotionaalisesti etäisiksi lapsilleen.³¹⁸ Lapsen sairastuminen muutti elettyä arkea ja lyhyistäkin kuvauksista välittyy vanhempien aito hätä ja epätoivo lapsen tilanteesta.

Toivo oli kirjeissä useimmin mainittu yksittäinen tunne. Toivo tulee esille usein vaikeissa sairauksissa, ja se sisältää mielikuvan paremmasta, vaikkakin määrittelemättömästä tulevaisuudesta. Kirjeissä toivo mainitaan esimerkiksi munuaistaudin, lapsihalvauksen, kaatumataudin ja kouristuskohatausten kohdalla.³¹⁹ Nämä kaikki vaivat vaikuttavat ja muuttavat suuresti perheen arkea ja lapsen elämää. Nainen kirjoittaa tyttärensä vaikeasta vaivasta ja kuvaa samalla omia tuntemuksiaan:

*”Vesipää lapsi, kun on meidänkin pieni tyttäremme, niin pyytäisin saada tiedustella, että oliko mitään toivoa mielen paranemisesta kuin tytärtämme on leikattu 3 kertaa ja ei näytä pienenevän, mutta ei ole kasvanutkaan, mutta se epätoivo on suuri kun koittaa hoitaa ja tulosta ei näytä olevan mitään, mutta toivossa on hyvä elää sittenkin, jos voisitte neuvoa, mitän lääkettä niin kiitoksella ottaisin vastaan.”*³²⁰

Nainen toivoo saavansa tyttärensä paranemaan kansanparantajan avulla. Monien leikkauksien jälkeen nainen toivoo yhä, että lapsi parantuisi ja apu löytyisi. Toivo ja kärsimys liittyvät vahvasti yhteen, sillä toivo auttaa pitämään kiinni rakenteista, jotka kärsimys uhkaa rikkoa. Toivo pitää loitolla vaivan aiheuttamaa epätoivoa ja epävarmuutta, ja toivon kautta on mahdollista turvautua edes johonkin.³²¹ Toivo kohdistui kirjeissä eri kohteisiin. Osa vanhemmista toivoi lapsen paranemista ja vaivan aiheuttaman haitan vähenemistä. Osalla kirjoittajista toivo kohdistui kansanparantajalta odotettavaan

³¹⁸ Leino & Viitanen 2003, 189–190; Kangas 2003, 97; Korhonen 1999, 26; Strandell 1984, 232.

³¹⁹ Katso esimerkiksi JpaS 161, 111, 1081, 281 ja 556, JPA.

³²⁰ JpaS 1140, JPA.

³²¹ Siponen 2003, 150; Soivio 2004, 182–184.

vastaukseen. *”toivon hartaasti että voisitte auttaa meitä tässä ikävässä asiassa”*³²², kuvaa eräs nainen tuntemuksiaan. Monet vanhemmista ovat kiertäneet useita lääkäreitä ja parantoloita lapsensa vaivan takia saamatta sieltä toivomaansa apua.

Toivon lisäksi positiivisista tuntemuksista kiitollisuus tuli kirjeissä usein esille, ja se kohdistui yleensä parantajalta jo saatuun apuun tai toivottuun tulevaan apuun. *”Voi kuinka olisimme iloisia ja kiitollisia jos vielä poikamme paraneis, lääkäri ei voi auttaa [...] Vastatkaa oisko mitään toivoa.”*³²³ Useissa kirjeissä vanhemmat olivat kiitollisia Jumalalle avun saannista. Täytyy myös muistaa, että kirjeiden tarkoitus on ollut saada vastaus kansanparantajalta. Monet kirjeet on saatettu tarkoituksellisesti kirjoittaa mahdollisimman vetoavaan sävyyn, jotta vastaus kansanparantajalta saataisiin. Eräs nainen toteaa: *”Tiedän teillä olevan paljon potilaita ja paljon työtä, mutta olisin hyvin kiitollinen jos ottaisitte tämän kirjeen huomioon.”*³²⁴ Kirjeiden kirjoittajat ovat mahdollisesti tienneet, että kansanparantaja saa paljon kirjeitä ja että hänen luonaan käy paljon avun hakijoita.

Negatiivisista tuntemuksista kuten hädästä, epätoivosta, surusta ja tietämättömyydestä mainitsivat lähes pelkästään vain naiset. Naiset olivat päävastuussa lapsen hoitamisessa, joten he tunsivat vaivat paremmin ja toivottomuus vaikean tapauksen kanssa tuli heille konkreettisemmin esille. Arkipäiväisen hoivan kautta varsinkin pieni lapsi oli lähempänä äitiään kuin isäänsä, jolloin naisen tuntemukset saattoivat olla myös vahvempia.³²⁵ Kipeää tai sairasta lasta voi olla raskas hoitaa, joten naiset lasten hoitajina myös kuvasivat enemmän tuntemuksistaan. Eräs nainen tosin toteaa että riisitaudin vaivaamasta lapsestaan: *”olen niin harmissani ja väsynyt sen kanssa kun olen itsekin sairas.”*³²⁶ Kirjoittaja perustelee väsymistään omalla sairaudellaan. Äidin rooliin kuului lapsesta huolehtiminen, ja väsymyksen kuvaamista ei ehkä pidetty sopivana.

Lapsen sairastuessa vanhemmat antavat sairaudelle erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Vanhempien kokemukset sairaudesta muodostuvat eletyssä arjessa. Lapsen sairastuminen vaikuttaa koko perheen arkeen ja erityisesti vanhemmat reagoivat lapsen sairastumiseen voimakkaasti. Eräs nainen pyytää apua tyttärensä vaikeaan maitorupeen ja kuvaa

---

³²² JpaS 1043, JPA.

³²³ JpaS 111, JPA.

³²⁴ JpaS 2123, JPA.

³²⁵ Tonttila 2006, 105–106.

³²⁶ JpaS 1835, JPA.

tuntemuksiaan seuraavasti: ”Usein menee yöt aamuun asti, ettei lapsi saa rauhaa missään, vaan aina on raapimassa ja hankaamassa. Kun tätä tuskaa on kestänyt jo toista vuotta niin arvaatte kuinka paljon lapsi on saanut kärsiä ja tietenkin koko perhe siinä samalla [...]”³²⁷. Lapsen vakava sairastuminen on ollut vanhemmille kriisi, jolloin erilaiset ajatukset ja tunteukset risteilevät voimakkaasti. Elämän perusedellytykset kyseenalaistuvat uudessa tilanteessa. Vanhemmat arvioivat elämäänsä sekä itseään vanhempina uudessa valossa. Tietoisuus sairaudesta voi muokata elinolosuhteita, arjen rutiineja ja vuorovaikutusta läheisiin. Perheen ja sairauden välillä vallitsee voimakas vuorovaikutussuhde, ja lapsen sairastuminen vaikuttaa aina jotenkin perheen elämäntapaan.³²⁸

5.2 ”Miten lapselle käy jos jää äitistään” – korvaamaton äitiys

Naiset tuovat kirjeissään esille äitiyden huomattavasti useammin kuin miehet isyyden. Naisia äiteinä on luonnostaan pidetty lasten ensisijaisina hoitajina, koska naiset odottavat ja synnyttävät lapsen. Ihmisruumiin fysiologisten ominaisuuksien on ajateltu määräävän ensisijaisesti ihmisten käyttäytymistä.³²⁹ Kuitenkin sukupuolten rooleja rakennetaan ja määritetään kulttuurisesti. Kasvatusvastuu ja äidinhoivatehtävät siirtyivät naisille 1800-luvun kuluessa. Sitä ennen naisen merkitys oli vaimon ja emännän velvollisuuksien hoitamisessa.³³⁰ Äitiys tulee kirjeissä esille sekä huolena lapsen hyvinvoinnista että äitiyteen liittyvien tunteusten kuvailuna.

Kirjeiden perusteella äitiys ja isyys koettiin perheissä hyvin eri tavoilla. Sekä miehet että naiset korostavat äidin merkitystä ja tärkeyttä, mutta isyyttä ei kirjeissä vastaavasti tuotu esille. Ainoastaan kolme miestä kirjoitti suoraan olevansa isä ja kun taas 28 naista korosti kirjeessä olevansa äiti. Traditionaalinen naiskulttuuri ja äitiysideologia omi lasta lähellä olevan vanhemmuuden naisille. 1940- ja 1950-lukujen vanhemmuudella on sanottu olevan kaksoisstandardi, joka tarkoittaa miesten ja naisten erilaisia tehtäviä perheessä. Vanhemmuudesta puhuttaessa painotettiin äidin merkitystä lapsen kehitykselle.³³¹

---

³²⁷ JpaS 2123, JPA.

³²⁸ Seppälä 2003, 170–172, 178–179.

³²⁹ Chodorow 1978, 14–15; Nätkin 1998, 68.

³³⁰ Häggman 1994, 134–139; Nätkin 1997, 15–24; Vuori 2004, 30–31.

³³¹ Huttunen 1999, 171–172; Nätkin 1997, 129; Nätkin 1998, 69.

Yhteiskunnassa vallinnut äitiyden arvostus on vaikuttanut naisten ajatusmaailmaan ja he ovat kirjeissä halunneet painottaa rooliaan ja tehtäväänsä äitinä. Käsitykset äitiydestä muotoutuvat paitsi yksilön omista ajatuksista ja tuntemuksista, mutta myös ympäristön käsityksistä ja äitiyteen liittyvistä uskomuksista. Äitiyden käsitykseen vaikuttavat aina vallitseva aika ja kulttuuri.³³²

Naiset tuovat äitiyden kirjeissä esille roolina, tehtävänä tai jopa ammattina. Monet naiset aloittivat kirjeen kertomalla olevansa esimerkiksi viiden lapsen tai vähävaraisen perheen äiti.³³³ Äitiys ei ole vain jotain, mikä tapahtuu naiselle, vaan jotain, missä nainen on itsekin toimijana.³³⁴ Kirjeissä äitiys tulee esille samanlaisena tehtävänä ja roolina kuin esimerkiksi emännöyys. Eräs nainen lopettaa kirjeensä yksinkertaiseen toteamukseen: ”*Olkaa hyvä ja auttakaa minun kurjaa poikaani. Äiti.*”³³⁵ Tutkimanani ajanjaksona äitiyden merkitystä korostettiin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Talvi- ja jatkosodan aikana äitiyttä pidettiin tärkeänä kodin ja koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta, ja sen uskottiin auttavan ylläpitämään voitonraitoista kansalaismoraalia. Äitiyteen liitettiin arvoja, joiden puolesta miesten haluttiin taistelevan.³³⁶

Kirjeissä on nähtävissä äitiyden arvostuksen nouseminen ja pienten lasten hoidon tehostuminen tutkimanani ajanjaksona. Äitiyden merkityksen korostaminen oli osa sodanjälkeisestä väestöpolitiikkaa. Sen perimmäisenä tarkoituksena oli luoda kokonaan uusi suhtautuminen perheeseen ja lapsiin. Väestöpolitiikan näkökulmasta naisten odotettiin saavan lapsia ja tehostavan väestön uusintamista ja ylläpitoa.³³⁷ 1940-luvun puolivälistä lähtien Suomeen perustettiin äitiys- ja lastenneuvoloita ja kunnallista kättilöjärjestelmää parannettiin. Äitien ja lasten terveys määriteltiin väestöpoliittisesti tärkeäksi kansan menestymisen kannalta. Imeväiskuolleisuus oli Suomessa 1940-luvulla muita Pohjoismaita korkeammalla tasolla ja tilannetta pyrittiin parantamaan neuvolatoiminnalla.³³⁸ Yhteiskunnassa vallinnut äitiyttä arvostava ilmapiiri on voinut lisätä kirjoittajien halua tuoda ilmi äitiys kirjeissä. Naiset todennäköisesti tunsivat äitiyden niin tärkeäksi tehtäväksi ja olennaiseksi osaksi toimijuuttaan ja minuuttaan, että se tuotiin kirjeissä esille. Äitiys oli jotain mainitsemisen arvoista.

---

³³² Ambert 1994, 538.

³³³ Katso esimerkiksi JpaS 39, 738, 747, 1671, 1967, 1910, 1995, 1001, 2390, 2073, 2091, 2039 ja 2251, JPA.

³³⁴ Katvala 2001, 10.

³³⁵ JpaS 738, JPA.

³³⁶ Satka 1993, 58; Satka 1994b, 91.

³³⁷ Chodorow 1978, 5; Harjula 2007, 66; Nätkin 1997, 80; Satka 1994a, 289–301.

³³⁸ Harjula 2007, 57, 61.

Neuvolat olivat äideille oikeus ja velvollisuus, koska äitiysavustuksen saaminen edellytti käyntiä lääkärin tai terveyshoitajan tarkastuksessa. Aluksi avustus oli tarkoitettu vähävaraisille äideille, mutta jo vuonna 1949 äitiyshuolto myönnettiin kaikille äideille kuuluvaksi. Pienten lasten vaivoista kuten maitoruvesta ja riisitaudista kirjoitetut kirjeet vähenivät 1950-luvulla. Naiset saivat todennäköisesti apua pienten lastensa vaivoihin neuvolakäyntien yhteydessä, joten tarve kansanparantajalle kirjoittamiseen väheni. Neuvolatoiminta löi itsensä nopeasti läpi, sillä vuonna 1939 vain 11 % äideistä oli käynyt neuvolassa, mutta vuonna 1950 jo 90 % äideistä oli raskausaikana käyttänyt neuvolapalveluita. Vaikka neuvolatoiminnalla oli positiivinen vaikutus naisten ja lasten terveyteen ei naisilla ollut juuri äänivaltaa neuvolakäyntien yhteydessä ja he olivat lähinnä pakollisiksi miellettyjen tutkimusten kohteina.³³⁹ Tämän takia naiset saattoivat kirjoittaa kansanparantajalle, jolloin he pystyivät paremmin kertomaan omista tuntemuksistaan ja kokemuksistaan ilman auktoriteetin arvostelua.

Naisten kirjoittamissa kirjeissä äitiyden merkitys tulee esille erityisesti silloin, kun naisen oma terveys ja jaksaminen ovat vaarassa. Kirjeissä kuvastuu huoli siitä, kuka naiselle kuuluvat tehtävät hoitaa tämän ollessa sairaana. Vakavan sairastumisen kohdatessa pelko tulevaisuudesta ja erityisesti lasten hyvinvoinnista korostuu:

”käännyn kohteliaasti puoleenne omassa vaivassani ja hädissäni pyydän apuanne, jos voisitte auttaa minuakin. Sairastan emäsyöpää se on emän suussa, olen 36 v vanha ja niin toivoton, kun minulla on vielä pieniä lapsia, tahtoisin vielä elää ja parantua. Niin pyydän sydämmestäni, että olkaa hyvä ja tehkää jotain minunkin hyväkseni”³⁴⁰

Vakavasti sairaat naiset ovat huolissaan siitä, kuka pitää huolta heidän lapsistaan. Lapset ovat yksi tärkeimmistä syistä, miksi vaivasta haluttiin parantua. Kirjeistä kuvastuu se, että lapsien ei uskota pärjäävän elämässä ilman äidin hoivaa ja huolenpitoa:

”Minä olen suuresti huolissani tästä elämästä tuon sairauden takia ja kun on perhettä, mies ja 11 kuukautta vanha poika. Kyllä te emäntä hyvä ymmärrätte naisihmisenä miten vaikeaa silloin on kun sairastan ja on lapsi hoidettava, se

---

³³⁹ Pulma 1987, 198; Turpeinen 1987, 370; Wrede 2003, 58–59, 76–80.

³⁴⁰ JpaS 196, JPA.

tuntuu ettei elämästä tule mitään ja sitten on vielä huoli siitä että miten lapselle käy jos jää äitistään ”³⁴¹

Kirjoittajat pitävät äitiyttä korvaamattomana ja jonakin, mitä ilman lapsi ei voi turvallisesti elämässä kasvaa ja menestyä. Naisia äiteinä pidettiin perheen keskipisteenä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa tähdennettiin, että äiti ei koskaan irtaudu lapsesta kokonaan.³⁴² Äidin tehtävänä pidettiin lapsen suojelemista, kasvun vaalimista ja lapsen kasvattamista yhteisön hyväksymäksi kunnon kansalaisiksi. Äitien oli oltava voimakkaita ja vaikutettava aktiivisesti lasten tulevaisuuteen.³⁴³ Ajatusmalli on voinut lisätä naisten tuntemuksia omasta tärkeydestään lapsen tulevaisuudelle. Naiset olivat huolissaan siitä, mitä lapsille tapahtuisi, jos äiti ei olisi heitä ohjaamassa.

Äitiyden kuvauksissa näkyy aikakautena vallinnut ilmapiiri ja ihanteet, joiden mukaan äidin kuului olla kotona ja hoivata lapsia.³⁴⁴ Äitiyden merkitystä kuvataan kirjeissä paitsi lapsen tarpeiden kautta, myös naisen omien tarpeiden kautta. Naisia yhdistää vahva tunneside lapsiin, ja he haluavat parantua voidakseen jatkaa äitinä olemista ja hoivaamista. Sydänsairaudesta kärsivä nainen toteaa: ”*Olisin niin onnellinen jos vielä saisin hoitaa noita rakkaita lapsiani ja uutta kotiamme.*”³⁴⁵ Lapset ovat naisen olemiselle tärkeitä ja rakkaita ja heidän takiaan hän haluaisi parantua. Toinen nainen kirjoittaa lapsensa tyrävaivasta ja kuvaa, miltä lapsen sairaalahoito hänestä tuntuu:

”Se tyrä on jo aika iso, että se ei nähtävästi parane muutoin kuin leikkaamalla. Minua on neuvotu kääntymään Teidän puoleenne ja jos suinkin luulisi minkä muun konstin auttavan niin kirjoittakaa minulle maksoi mitä tahansa. Sillä on kovasti ikävää viedä raukkaa sairaalaan itkemään ja ikävää näkemään. Sillä Te jos voisitte avun antaa niin äiti kait saisi hänet hoitaa, sillä hän jo osaa vierastaakin.”³⁴⁶

Nainen ei halua viedä lasta sairaalaan leikattavaksi. Nainen toivoo, että hän saisi hoitaa lapsen kotona, lähellä itseään. Hän kokee, että tämä olisi myös lapselle paras vaihtoehto sairaalahoidon sijaan.

---

³⁴¹ JpaS 519, JPA.

³⁴² Nätkin 1997, 154–155.

³⁴³ Nätkin 1997, 155, 183–184.

³⁴⁴ Nätkin 1997, 150–151.

³⁴⁵ JpaS 2091, JPA.

³⁴⁶ JpaS 616, JPA.

Kirjeissä kuvataan vain harvoin sitä, että lapsia hoitaisi äidin sairaana ollessa esimerkiksi isoäiti tai joku muu sukulainen. Tarvetta kansanparantajalla kirjoittamiseen on voinut lisätä se, että lähipiiristä ei ole löytynyt tukea ja apua arjen järjestämiseen. Keuhkotautia sairastava nainen kertoo kirjeessä kokemuksistaan:

”[...]ja määrättiinkin menemään parantolaan, mutta en olisi halukas sinne lähtemään, koska perheeni ja varsinkin lapsia ei ole minne sijoittaa. [...]Niin pyytäisin teitä, auttamaan minua tässä vakavassa sairaudessa, että minäkin tulisin terveeksi ja pystyisin huolehtimaan perheestäni”³⁴⁷

Äitiyttä on pidetty jakamattomana varsinkin pienten lasten hoidon kohdalla. Korkeintaan toinen nainen olisi voinut ottaa lasten hoitotehtävän vastuulleen, mutta kirjeissä korostetaan usein sitä, että apua ei ole saatavilla muualta. Naisten oli vaikea lähteä lääkkeidenhakumatkalle, koska miestä ei kirjeiden perusteella jätetty yksin vastuuseen lapsen hoidosta edes muutamaksi päiväksi.³⁴⁸ Pienten lasten hoitoa ei pidetty miehille kuuluvana työnä.³⁴⁹ Naisten kirjoittamissa kirjeissä todetaan, ettei ole mahdollista saada ketään hoitamaan kotia naisen lääkkeidenhakumatkan ajaksi. *”kun minun on vaikea päästä siellä käymään, lapsen kanssa on vaikea matkustaa näin talviaikana, eikä ole jonka luokse voisi jättää.”³⁵⁰* Naisten tehtävänä pidettiin kodin ja samalla lapsen hyvää hoitoa, jolloin mahdollisuutta matkustamiseen ei juuri ollut.³⁵¹

Perheen isäntä ei yleensä auttanut vaimoaan työtehtävissä muuta kuin poikkeustapauksissa. Naisen töihin osallistuminen saattoi merkitä miehelle arvon menettämistä sekä omissa että naapurin silmissä.³⁵² Esimerkiksi lääkkeidenhakumatkalle lähteminen oli usealla naiselle mahdotonta pienten lasten hoidon takia. Naiset kirjoittavat, että ”kotimiestä”³⁵³ on vaikeaa saada lääkkeidenhakumatkan ajaksi. Todennäköisesti tarve olisi kuitenkin ollut ”kotinaiselle”, joka olisi hoitanut naiselle kuuluneet tehtävät tämän poissa ollessa. Eräs nainen perustelee seuraavasti, miksi pyytää lähettämään lääkettä postitse: *”minulla on 3,5 vuotias tyttö joka jäisi tänne isänsä kanssa ja sitten on vielä pientä karjaa niin että olisi niin vaikea niille kotimiestä hommata tänne.”³⁵⁴* Naisen mielestä hän ei voi jättää pientä lasta ja karjanhoitoa yksin miehensä vastuulle. Vaimon tai lapsen sairastuminen ei kirjeiden perusteella useinkaan ollut

³⁴⁷ JpaS 1624, JPA.

³⁴⁸ Chodorow 1978, 3. Katso myös JpaS 515, 1645 ja 2077, JPA.

³⁴⁹ Helsti 2000, 103–106.

³⁵⁰ JpaS 505, JPA. Katso myös JpaS 877, JPA.

³⁵¹ Vuori 2004, 39–40.

³⁵² Apo 1995, 207; Östman 2004, 60–66.

³⁵³ Katso esimerkiksi JpaS 2561 ja 2313, JPA.

³⁵⁴ JpaS 175, JPA.

tarpeeksi suuri poikkeus, jotta naisten ja miesten välinen työnjako olisi muuttunut ja mies olisi tehnyt naiselle kuuluvat työt tämän ollessa esimerkiksi lääkkeidenhakumatkalla.

Imettämisen ongelmat askarruttivat muutamia naisia ja aiheuttivat paineita äitinä olemiseen. Sitä pidetään myös yhtenä äitiyteen liitetynä velvollisuutena.³⁵⁵ Imettäminen on ollut tärkeää lapsen terveyden kannalta, ja äitejä valistettiin rintaruokinnan hyvistä puolista. Imetykseen suhtauduttiin myönteisesti, koska sitä pidettiin perinteisenä ja hyvänä keinona hoivata vauvoja puutteellisen hygienian oloissa. Rintaruokinta pienensi imeväiskuolleisuutta ja tiesi lapselle pidempää ja terveempää elämää.³⁵⁶ ”*Olen nuori äiti, avun tarpeessa [...] Minulla on kolmas lapsi, nuorin on 9 vuorokautta vanha. Enkä voi imettää Häntä kauan, ellen saa rintojani paranemaan.*”³⁵⁷ Kirjoittajat ovat kokeneet, että jos he eivät pysty imettämään lastaan, eivät he täytä äitiyden vaatimuksia. Neuvolat vaikuttivat vahvasti lastenhoitotapoihin ja imettamisestä annettiin äideille tarkat ohjeet.³⁵⁸ Imettämisen vaikeudet ovat lisänneet epävarmuutta omasta osaamisesta äitinä. Imettämistä ei haluta lopettaa, vaikka se olisi esimerkiksi ihottuman takia kivuliasta. Vaiva ei ole koskettanut pelkästään naista, vaan erityisesti lasta, jonka elämä saattoi riippua juuri imettamisestä. Imettäminen kuvasti myös lapsen ja äidin läheistä suhdetta.³⁵⁹

Äitiyteen olennaisesti liittyvä raskaus ja synnytys tulevat kirjeissä esille sekä toivottuna ja odotettuna tapahtumana että vaivojen kautta. Joillakin kirjoittajilla raskaana oleminen ja synnyttämisen olivat aiheuttaneet fyysisiä komplikaatioita, kuten repeämiä ja tulehduksia. Naisiin äiteinä kohdistui ristiriitaisia odotuksia. Pelkkä lastenhoidosta huolehtiminen ei riittänyt, vaan naisten odotettiin olevan työteliäitä muillakin elämänalueilla.³⁶⁰ Naisilta odotettiin hyvää terveyttä, sujuvaa lisääntymistä ja nopeaa toipumista synnytyksen jälkeen. ”Nopea toipuminen” aiheutti kuitenkin vakavia ja tuskallisia vaivoja, jotka vaikeuttivat naisten tehtävää ja toimintaa esimerkiksi emäntinä.³⁶¹

Naiset kuvailevat synnytyksestä aiheutuneita ongelmia monipuolisesti ja pitkästi kirjeissään. Naiset itse näkivät yhteyden useiden raskauksien, vaativan työnteon ja vaivojen välillä.

---

³⁵⁵ Katso esimerkiksi JpaS 737 ja 1219 JPA.

³⁵⁶ Helsti 2000, 209; Kokkonen 1997, 169–170.

³⁵⁷ JpaS 737, JPA.

³⁵⁸ Nätkin 1993, 169–170.

³⁵⁹ Parke & Stearns 1993, 158–159.

³⁶⁰ Katvala 2001, 80; Ollila 1993, 56–57.

³⁶¹ Halmesvirta 1998, 167.

Raskauteen ja synnyttämiseen liittyvät vaivat kuvaavat äitiys- ja naisihanteen hankalaa yhdistämistä arkiseen elämään. 54-vuotias ja kahdeksan lasta synnyttänyt nainen kertoo kohtunsa olevan melkein irti, ja naisen tehdessä raskaampia töitä se uhkaa pullistua kokonaan ulos kehosta.³⁶² Kohdun laskeuma oli yleinen vaiva useita lapsia synnyttäneillä naisilla.³⁶³ Vaikka kirjoittajan edellisestä synnytyksestä on kulunut jo useita vuosia, ei vaiva ole helpottanut. Nainen liittää vaivansa emännyyden velvollisuuksiin: ”[...]on kai johtunna olen liian aikaseen lähtenyt liikkeelle lapsivuoteesta kun sitä köyhän ihmisen täytyy nousta aikaseen [...]”³⁶⁴ Oli yleinen ihanne, että synnytyksen tulisi haitata työntekoa mahdollisimman vähän. Synnytyksen jälkeen heti töihinsä palanneista naisista kerrottiin ihailevia tarinoita ja heitä arvostettiin yhteisössään ahkeruudesta.³⁶⁵ Lepäämistä pidettiin heikkouden ja haavoittuvuuden merkinä ja väsymys nähtiin yhteisössä laiskuutena.³⁶⁶

Sairaalasyynnytykset yleistivät tutkimanani ajanjaksona huomattavasti, sillä vuonna 1945 50 % kaikista synnytyksistä tapahtui sairaalassa ja vuonna 1960 vastaava luku oli 92 %. Sairaalasyynnytysten lisääntyminen tarkoitti samalla myös kasvavaa lääkärikeskeisyyttä.³⁶⁷ Kirjoittajat eivät olleet tyytyväisiä lääkäreiden toimiin ja ovat ehkä tämän takia selittäneet kokemuksiaan raskaudesta ja synnytyksestä pitkästi ja yksiselitteisesti kansanparantajalle. Keskenmenon kokenut kirjoittaja on epävarma tulisiko hänen luottaa omiin tuntemuksiinsa vai lääkäreiden lausuntoon: ”Nyt en ymmärrä mikä on oikia asianlaita. Mutta olen yhäkin kuten olisin raskaana ja olen vain tuntevinani liikettä vattasa pahoinvointi on kuten raskaana olesu ruukaa[...] Nyt olen tämän asian takia hermostunut kovasti. kun ei tule selvää mistä on kysymys.”³⁶⁸ Lääkärit suhtautuivat raskauteen lääketieteellisesti eivätkä ottaneet huomioon naisen tuntemuksia ja kokemuksia. Raskaus määriteltiin ikään kuin sairaudeksi ja synnyttävä nainen potilaaksi.³⁶⁹

Sairastaminen ja lepääminen eivät sopineet äitiyteen, ja kirjeistä on myös havaittavissa pelko toimintakyvyn menettämisestä kokonaan. Naiset kuvaavat kirjeissään, miten eivät joutaisi

---

³⁶² JpaS 272, JPA.

³⁶³ Helsti 2000, 81.

³⁶⁴ JpaS 272, JPA.

³⁶⁵ Helsti 2000, 132–136.

³⁶⁶ Helsti 2000, 142.

³⁶⁷ Nätkin 1994, 154.

³⁶⁸ JpaS 1983, JPA.

³⁶⁹ Nätkin 1997, 47.

lepäämään lasten hoidon ja töiden takia.³⁷⁰ Reumatismia sairastava ja kovista särystä kärsivä kahden alle kolmevuotiaan lapsen äiti kuvaa kokemuksiaan:

”[...]päättä särkee ihan jatkuvasti on jo särkennä monta kukautta alkaa jo ihan hermot olla lopussa antakaa minulle mummo jotain lääkettä en joutas viellä sänkyyn olis viellä niin paljon tekemistä mutta onhan siihen joutettava jos se on niin määrätty. Mutta ototan teiltä Viekin mummo viellä jotain pelastusta tähän elämäni[...]”³⁷¹

Äidit hoitivat alle kouluikäiset lapsensa vielä 1940–1950-luvulla itse. Lisäksi kodin puhtaus ja järjestys oli naisen vastuulla. Varsinkin maataloilla emännöys punoutui kiinteästi lasten hoitamiseen, sillä äidit hoitivat lapset maalla muiden töidensä ohessa. Satu Katvala (2001) käyttää tutkimuksessaan käsitettä *emännöysäitiys*. Käsite kuvaa sitä, että pelkkää läsnäoloa kotona ja lastenhoitoa ei pidetty riittävänä, vaan sen lisäksi naisten tuli tehdä ahkerasti töitä saavuttaakseen arvostusta. Äitiyden velvoitteista oli selvittävä nopeasti ja tilan työt oli saatava hoidettua.³⁷²

Äitiys ja työntekeo liittyvät kirjeissä olennaisesti yhteen. Tämä merkitsee sitä, että äitiys rakentuu olennaisesti perheenelättäjyyteen. Äidin toiminnasta riippui koko perheen hyvinvointi. Naisilla ei ollut aikaa levätä ja toipua, joten apua pyydettiin pian, että työkyntoisuus jälleen kohenisi. Jatkuvasti töitä tekevän äidin ajateltiin olevan haavoittumaton, kun lepääminen ja ”laiskana oleminen” loi mielikuvia haavoittuvuudesta ja sairaudesta.³⁷³ Elämäkerta-aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa korostuu naisten ylpeys töiden tekemisestä ja äitiyden yhdistämisestä.³⁷⁴ Kirjeissä naiset ovat ylpeitä äitiydestä, mutta väsyneitä arjen vaatimuksista. Kirjoittajat kuvaavat pettymyksen tunteitaan, koska he eivät ole sairauden takia pystyneet täyttämään heille asetettuja odotuksia. *”Minulla ja miehelläni on 6 alaikäistä lasta kyllä mielestäni tällaisen perheen äidillä pitäisi olla hyvä terveys [...]”*³⁷⁵ Kirjoittaja pyytää kansanparantajalta apua terveyden takaisin saamiseksi, jotta äitiyden velvollisuuksien toteuttaminen olisi taas mahdollista.

³⁷⁰ Katso esimerkiksi JpaS 2091 ja 2229, JPA.

³⁷¹ JpaS 1981, JPA.

³⁷² Chodorow 1978, 4; Leino & Viitanen 2003, 186–187; Satka 1994b, 75, 84.

³⁷³ Helsti 2000, 142.

³⁷⁴ Katso esimerkiksi Helsti 2000, Katvala 2001 ja Nätkin 1997.

³⁷⁵ JpaS 1840, JPA.

5.3 Isä perheestä huolehtijana

Nykyään isyyden käsitettä pidetään monimutkaisena, mutta 1900-luvun puolivälissä isyyden merkityksiä ei juuri pohdittu. Isyys voidaan jakaa kolmelle tasolle: kulttuuriseksi, yhteiskunnalliseksi ja arkipäivän isyydeksi. Kulttuurinen isyys tarkoittaa isyyteen kohdistuvia asenteita ja uskomuksia ja yhteiskunnallinen isyys merkitsee isyyteen kohdistuvaa perhepolitiikkaa. Tarkastelen tutkimuksessani isyyttä arkipäiväisen isyyden tasolta.³⁷⁶ Arkipäiväistä isyyttä tarkastellessani kiinnitän huomiota siihen, minkälaista toimintaa, uskomuksia ja kokemuksia isyys pitää sisällään kansanparantajalle kirjoitetuissa kirjeissä.

Kirjoittajat eivät korosta arkipäivän isyyttä kertomuksissaan. Vain kolme miehistä kertoi olevansa isä, ja tämä tuli esille vain hyvin lyhyinä sivumainintoina. Eräs mies tuo isyytensä esille seuraavasti: ”[...]kävin 21 vuotiaan tyttäreni kanssa siellä teillä (minä olen hänen isänsä, keski-ikäinen pitkä laihahko mies [...]).”³⁷⁷ Miehen ihanne ei ollut 1900-luvun puolivälissä samalla tavalla kiinteästi sidottu lapsiin ja perheeseen kuin naisen. Miehen asemaa ja miehuutta ei määritelty perheen kautta.³⁷⁸ Miesten roolista isänä ei myöskään julkisuudessa tai politiikassa puhuttu. Vielä 1800-luvulla isä oli ollut lasten ensisijainen vanhempi ja kasvattaja ja äidin tehtävänä oli vain huolehtia lasten perushoidosta. Miehellä oli isännän auktoriteetti suhteessa vaimoon, lapsiin ja palkollisiin. Patriarkaalinen kasvatustraditio oli kuitenkin katkennut 1900-luvun puolivälissä. Ajanjaksona vallinneen perinteisen isän mallin mukaan isän toimialue oli kodin ulkopuolella ja onnistuneen isän kuvaan kuului, että hän pystyi elättämään perheensä. Äidin ja lapsen välistä suhdetta korostettiin erityisenä tunnesuhteena ja isät marginalisoitiin vanhemmuudesta ja lastenkasvatustehtävistä.³⁷⁹

Yksi syy, miksi isyyttä ei tuoda korostetusti kirjeissä esille, on se että 1940–1950-luvuilla isyys nähtiin automaattisena asiana. Isyys kuului luonnollisena osana elämään, eikä sitä tarvinnut erikseen pohtia ja kyseenalaistaa. Vanhemmuus, niin äitiys kuin isyyskin, ei ollut valinnan asia vaan luonnollinen jatke elämälle.³⁸⁰ Miehet eivät ehkä ajatelleet isyyden

³⁷⁶ Aalto 2004b, 3–4; Huttunen 2001, 57; Kolehmainen 90–92, 2004.

³⁷⁷ JpaS 1181, JPA.

³⁷⁸ Korhonen 1999, 37; Ollila 1993, 60.

³⁷⁹ Aalto 2004b, 58; Huttunen 1999, 171–172; Parke & Stearns 1993, 151–155; Nätkin 1997, 129.

³⁸⁰ Aalto 2004a, 36; Hoikkala 1994, 89; Korhonen 1999, 26.

määrittävän heitä tai vaikuttavan heidän tekemisiinsä, joten isyyttä ei kirjeissä sen takia tuotu esille. Miehet kertovat ylipäänsä vähemmän vanhemmuudesta kirjeissään kuin naiset, sillä naiset viittaavat sekä äitiyteen että isyyteen miehiä useammin.

Miesten isyys tulee useammin esille naisten kirjoittamissa kirjeissä kuin miesten. Sana isä on mainittu 11 naisten kirjoittamassa kirjeessä. Sillä kuvataan miesten suhdetta lapseen. Naiset kertovat, mitä lapsen isä on jo tehnyt tai on luvannut tehdä sairaan lapsen hyväksi. ”[...]isänsä tulee käyttämään pojan luonanne että saatte nähdä millainen se on.”³⁸¹ Toisessa kirjeessä eräs nainen kertoo lapsen isän käyttävän tuberkuloosia sairastavaa lasta kelkalla saunassa, koska lapsi ei pysty enää itse kävelemään. Muutamissa kirjeissä naiset kertovat lapsen isän tulevan lääkkeiden hakumatkalle.³⁸² Kirjeistä käy ilmi, että miehet ovat olleet osallisia perheen arkeen ja tietoisia siitä, mitä kodissa tapahtuu, vaikka he eivät ole osallistuneet yhtä paljon lapsen hoitamiseen tai kirjeiden kirjoittamiseen.

Perinteisen isän mallin mukaan isän kuului olla tilanteita hallitseva, etäinen ja suoriutuva. Tunnepohjainen ja vuorovaikutteinen rooli suhteessa lapsiin oli varattu naisille ja naisten vastuulla oli perheen koossapysyminen. Koska miehet olivat usein kodin ulkopuolella töissä, saattoivat he olla lapsilleen etäisiä.³⁸³ Isyyteen ei liitetä kirjeissä yhtä vahvasti samanlaisia velvollisuuksia ja arvostuksia kuin äitiyteen liitettiin. Koska isyys ei ollut yhtä arvolatautunutta kuin äitiys, ei sitä ollut tarpeellista kuvata kirjeissä. Kirjoittajat kuvailevat hyvin vähän isyyteen liittyviä tuntemuksia. Naiset kuvailevat väsymystä ja uupumista äiteinä, mutta miehet eivät tuo tuntemuksiaan esille isyyden kautta. Miehet kuvailevat tuntemuksiaan nimenomaan miehinä, eivät isinä. Sama on nähtävissä Ilana Aallon isyyttä koskevassa omaelämäkertoihin perustuvassa tutkimuksessa (2004b). Vanhimpaan 1930-luvulla syntyneeseen ikäluokkaan kuuluvat miehet puhuvat vain vähän omasta isyydestään. Aallon mukaan miehillä ei ole ollut puhekeinoja ja -tapoja, joilla ilmaista omaa isyyttään. Hän arvelee puhumattomuuden johtuvan siitä, että isyyttä pidettiin itsestäänselvänä ominaisuutena. Isyys koettiin joksikin sellaiseksi, joka riitti, kun se vain oli.³⁸⁴ Koska isänä olemisesta ei todennäköisesti keskusteltu kotona, ei miehillä ollut sanoja ilmaista kokemuksiaan ja tuntemuksiaan myöskään kirjeissä.

---

³⁸¹ JpaS 173, JPA.

³⁸² JpaS 1441, JPA.

³⁸³ Helsti 2000, 104–107; Parke & Stearns 1993, 151–155.

³⁸⁴ Aalto 2004b 20–22.

Miehet kuvailivat tuntemuksiaan lapsen isänä lähinnä kiitollisuuden ja toivon kautta. Tuntemuksien kuvailun vähyyteen on voinut vaikuttaa se, että 1940- ja 1950-lukujen vanhemmille suunnatussa neuvonnassa ei puhuttu isän ja lapsen suhteesta. Neuvonnassa miestä lähestyttiin perheessä ainoastaan naisen kautta eikä suhteesta lapseen keskusteltu. Kirjeiden perusteella miehet kokivat lapsen sairastamiseen liittyvät tunteet molempien vanhempien yhteisiksi. Miehen rooliin kuului hallita kotona vallitseva tilanne. Miehen piti myös hallita tunteensa, joten todennäköisesti negatiivisten tunteiden kertomista ei pidetty sopivana.³⁸⁵ Miehet kirjoittivat negatiivisista tunteistaan usein me-muodossa tarkoittaen tuntemusten koskevan molempia vanhempia. Esimerkiksi lapsensa vaikeasti riisitaudista kirjoittava mies toteaa: ”[...]ymmärtänette täysin sen että vanhempina kärsimme lapsemme tuskien takia, mutta olemme voimattomia auttamaan häntä taudissaan”³⁸⁶ Samoin toinen mies kirjoittaa alle kahden vuoden ikäisen tyttärensä ihottumasta: ”Olemme yrittäneet kaikki mitä on voinut [...] olkaa ystävällinen ja auttakaa meitä, olemme nääntymisen partaalla vaimoni kanssa [...]”³⁸⁷ Miesten kirjoittamissa kirjeissä kärsimys ja epätoivo lapsen vaivojen takia ovat molemmille vanhemmille yhteinen tunne.

Isyys tulee kirjeissä kaikista vahvimmin esille silloin, kun se puuttui. Isyyteen liitetyt arvot ja velvollisuudet tulevat esimerkiksi esille leskien tai miestensä hylkäämien naisten kirjeissä. Ritva Nätkin on naisten omaelämäkerroista tutkinut ”urhean äitikansalaisuuden” esiintymistä. Nätkinin mukaan varsinkin yksinhuoltajaksi jääneet naiset kuvaavat 1940 ja 1950-lukuja selviytymisenä ja suurien vaikeuksien voittamisena. Äitiyteen liitetyt ylevyys, neuvokkuus ja vahva side lapseen korostuvat erityisesti omaelämäkerroissa, joissa isä puuttuu tai on etäinen. Nätkinin mukaan yksinhuoltajien piti ehkä korostaa urheuttaan äiteinä. Ehjässä ydinperheessä eläneellä äidillä ei ollut tähän tarvetta.³⁸⁸ Autenttisessa tilanteessa yksin jääneiden naisten rooli on tuntunut raskaalta ja miehen ja isän puuttuminen arjesta tuodaan vahvasti esille.³⁸⁹ Yksin jääneet naiset kuvailevat tarkasti vaikeaa tilannettaan. Tilanteen poikkeuksellisuus ja raskaus tuodaan kirjeissä hyvin vahvasti esille:

”jos olisit hyvä ja parantaisitte minun käsistäni jaloissa on pakottaa en pääse kylällä ruokaa hommaa en lehmän lypsyyn yöllä olen kipeempi ja iltasilla

---

³⁸⁵ Leino & Viitanen 2003, 188–189; Nätkin 1997, 164.

³⁸⁶ JpaS 2272, JPA.

³⁸⁷ JpaS 1569, JPA.

³⁸⁸ Nätkin 1994, 139–140.

³⁸⁹ Katso esimerkiksi JpaS 333, 420, 1013 ja 2414, JPA.

pakottaa on niin ikävee kun joutuin sairastamaan parastyä aika on 2 lasta on ja on orvoksi jäänneet ei ole isää nyt tuli tämä reuman tismi”³⁹⁰

Nainen luettelee, mitä kaikkea hän joutuu yksin tekemään huolehtiakseen perheestään. Miehen kuoleman lisäksi hän kokee saaneensa vielä reumatismin vaivakseen. Kirjeestä välittyy tunnelma, että nainen kokee elämän olevan tarpeeksi raskasta ja vaativaa ilman sairauttakin.

Yhdessä naisen kirjoittamissa kirjeessä isyys tulee esille erittäin kielteisessä sävyssä. Nainen kertoo perheestään ja kehityksestä jäljessä olevassa lapsestaan seuraavasti:

”olemme sellainen isän hylkäämä perhe minulla on kaksi poikaa toinen on 8san toinen 9 ikäinen jotka itse huollan kokonaan isän millään tavalla avustamalla [...] olen sydämestäni kiitollinen jos saan lapselleni avun jota toiset pilkkaavat ja huutelevat koulussa ja muuallakin vaikka isänsä hylkäämillä lapsilla on jo itsestäänkin tarpeeksi suruja”³⁹¹

Nainen tähdentää, että isä on jättänyt hoitamatta vastuunsa perheen elämässä. Miehen tehtävänä on ollut suojella perhettä ja vastata elatuksesta.³⁹² Nainen joutuu kuitenkin yksin huolehtimaan perheestään ilman miehen osallistumista perheen arkeen. Tämän lisäksi lapset joutuvat kärsimään poikkeavasta tilanteesta. Nainen toteaa kirjeessä: *”[...] päätin kääntyä puoleenne kysyäkseni neuvoa lapseni suhteen äidin rakkauteni velvoittaa minua näin tekemään ja nöyryimmästi pyydän teitä auttamaan minua.”³⁹³* Tämä on ainut kirje, jossa suoraan mainitaan sana rakkaus. Kirjeessä tulee esille Nätkinin mainitsema äitiyden ylevöityminen ja vahva side lapseen isän olleessa poissa. Kirjoittaja kokee voimakkaasti tehtäväkseen pitää huolta lapsistaan ja järjestää perheen elämä jälleen mahdollisimman normaaliksi. Miehen jätettyä perheensä on naisen tunne äitiyden ylevyydestä ja arvokkuudesta voimistunut entisestään.

Jos miehen sairaus on vakava, tuovat naiset silloinkin isyyden usein esille, tosin eivät negatiivisesti kuten kirjeissä, joissa mies on jättänyt perheensä. Miehen vakava sairastuminen voi kuitenkin johtaa samankaltaiseen lopputulokseen – nainen jäisi yksin vastuuseen perheen huoltamisesta. Näissä tapauksissa myös miesten merkitykseen isinä on kiinnitetty enemmän huomiota. Isän merkitys nähtiin 1900-luvun puolivälissä roolimallina, jolla ajateltiin olevan

---

³⁹⁰ JpaS 2438, JPA.

³⁹¹ JpaS 1997, JPA.

³⁹² Nätkin 1997, 161; Nätkin 1998, 70.

³⁹³ JpaS 1997, JPA.

vaikutus lasten ja erityisesti poikien kehitykseen.³⁹⁴ Naiset ovat huolissaan miehensä hyvinvoinnista ja tuovat esille tämän tärkeyden erityisesti lasten kannalta. Nainen pyytää apua verisyöpää sairastavalle miehelleen ja kuvaa tilannetta: *”Meillä on 2 lasta. He kaipaavat suuresti isää. Ymmärrätte varmasti että suuri toivottomuus pani meidät turvautumaan teihin rouva Pölönen. Olemme lukeneet ja kuulleet teidän saavutuksistanne, kuinka hyviin tuloksiin olette päässeet hoidollanne. Uskomme että voisitte auttaa lasteni isää. [...]”*³⁹⁵ Kun mies sairastui vakavasti, oli uhka miehen puuttumisesta perheen arjesta olemassa.³⁹⁶ Erään naisen mies sairastaa munuaistautia, ja nainen toteaa kirjeessään: *”Olen kolmen lapsen äiti ja kirjoitan tämän suuressa hädässäni mieheni ja lasteni isän puolesta.”*³⁹⁷ Vaikka miesten rooli ei välttämättä korostunutkaan arjen hoivasta kerrottaessa, heidän puuttumisensa perheen elämästä tuodaan kirjeissä vahvasti esille.³⁹⁸

Miesten kirjoittamissa kirjeissä on vain yksi vastaavanlainen kuvaus miehen jäämisestä yksin lasten kanssa. Miehet ehkä saivat vastaavassa tilanteessa enemmän apua muualta esimerkiksi lasten ja kodinhoitoon, eikä kansanparantajalle silloin ollut tarvetta kirjoittaa. Eräässä kirjeessä tulee esille miehen tuntemukset yksin jääneenä vanhempana.

*”Pyytäisin kääntyä puoleenne Tämän raskaan elämäni seikkailuiden keskeltä sillä vaimoni sairastui keuhkotautiin ja jäin kolmen pienen lapsen kanssa taistelemaan puuttellisen elämän keskelle ja itse sairastan vielä astma sairautta [...] Pyytäisin siis nöyrimmin teitä valmistamaan lääkkeit näihin yllä kertomiin sairauksiimme joten pääsisimme näistä raskaista vaivoista eroon.”*³⁹⁹

Mies kertoo jääneensä yksin vaimon sairastuttua. Kirjeestä käy ilmi, että vaimo ei ole kuollut, vaan todennäköisesti joutunut eristetyksi parantolaan keuhkotaudin takia. Mies kirjoittaa vaimonsa olleen vuodelevossa koko kesän ajan, joten miehen on täytynyt ottaa enemmän vastuuta lasten hoidosta. Mies kokee arjen raskaaksi ja toivoo siihen helpotusta parantajalta. Vaikka miehet ovat kirjoittaneet kansanparantajalle naisia useammin silloin kun puoliso on sairastunut, ei kirjeissä ole kuvauksia yksin jäämisestä tai sen pelosta samalla tavoin kuin naisten kirjeissä. Miehet eivät ole ehkä kuvailleet yhtä syvällisesti tuntemuksiaan kansanparantajalle, vaan ovat keskittyneet vaivan ja sen vaikutusten kuvailuun.

---

³⁹⁴ Huttunen 1995, 49–50; Parke & Stearns 1993 154–155.

³⁹⁵ JpaS 2192, JPA.

³⁹⁶ Katso esimerkiksi JpaS 436, JPA.

³⁹⁷ Jpas 1967, JPA.

³⁹⁸ Katso esimerkiksi JpaS 333 ja 1013, JPA.

³⁹⁹ JpaS 373, JPA.

6. Johtopäätökset

Tutkimukseni tärkein anti on kirjoittajien omakohtaisten ja itse kerrottujen perheen arkiseen elämään liittyvien kokemuksien ja tuntemuksien tutkiminen. Kirjeissä kerrotut kokemukset ovat valikoimattomia ja sattumanvaraisia, koska ne eivät ole esimerkiksi keräykseen tietoisesti kirjoitettuja kuvauksia. Kirjoittajilla on ollut tarve kertoa paitsi itse vaivasta ja sen oireista, myös vaivan vaikutuksista arkiseen elämään. Osa kirjoittajista on kuvannut hyvin avoimesti kokemuksiaan ja tunteitaan kansanparantajalle. Kansanparantaja on ehkä ollut ainut henkilö, jolle kokemukset on voinut luottamuksellisesti kertoa. Osa kuvauksista oli hyvin riipaisevia ja koskettavia, osa puolestaan hyvin lyhyitä ja pelkistettyjä. Mielenkiintoisinta ja toisaalta haastavinta oli aineiston kerronnallisuus. Tutkin hyvin hajanaisesta aineistosta yhteisiä ja toistuvia teemoja ja tulkitsin kirjoittajien kokemuksia. Kukin kirjoittaja kertoi kokemuksista omalla tyylillään ja kerrotuksi ovat tulleet ne asiat, joita kirjoittaja on itse oma-aloitteisesti halunnut jakaa.

Tutkin perheiden arkea eri teemojen kautta. Vaivojen vaikutukset näkyivät hoivaamisessa, työnteossa, puolisoiden suhteissa ja vanhemmuudessa. Läheisen sairastuttua hoiva ja huolenpito nousivat merkittäväksi osaksi perheiden elämää. Määrittelin hoivaksi erilaisia kirjeissä kerrottuja asioita; hoiva ilmeni huolena ja huolehtimisena, erilaisina arjen käytäntöinä sairaan olon helpottamiseksi, asiantuntemuksena vaivan oireista ja etenemisestä, kirjeiden kirjoittamisena kansanparantajalle, lääkkeidenhakumatkoina ja sairaalassa käyttämisenä. Kirjeissä tulee esille yksityinen hoivan muoto. Useat kirjoittajat kääntyivät kansanparantajan puoleen, koska apua ei ollut saatu virallisen terveydenhuollon puolelta. Kirjoittajat tarvitsivat tukea ja neuvoja yksityiseen hoivaan. Monet olivat turhautuneita ja pettyneitä lääkäreiltä saamaansa hoitoon, mutta eivät silti halunneet antaa periksi.

Perheissä vallitsevan sukupuolijärjestelmän mukaan hoivaaminen kuului osaksi naisten toimijuutta. Naiset kirjoittivat kansanparantajalle 333 kertaa ja miehet 135 kertaa. Tutkimistani kirjeistä 71 % oli naisten kirjoittamia. Tutkimukseni perusteella hoivan voi jakaa kahteen osaan: kodin sisäiseen ja kodin ulkopuoliseen hoivaan. Hoiva ja huolenpito jakautuvat näihin piireihin sukupuolen mukaan. Kodin sisäpuolinen hoiva eli vaivan konkreettinen hoitaminen ja sairaasta huolehtiminen olivat suurimmaksi osaksi naisten vastuulla. Miehillä kuului kodin ulkopuolinen hoiva, joka ei ole ollut vähempiarvoista verrattuna kodin sisällä tapahtuvaan hoivaan. Miehet lähtivät esimerkiksi pitkille

lääkkeidenhakumatkoille naisia useammin ja veivät lapsia sairaalahoitoon tai lääkärinvastaanotolle.

Hoivaa ja kodin sisällä toimimista ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti liittää vain naissukupuoleen ja kodin ulkopuolella toimimista miessukupuoleen. Vaikka hoiva ja huolenpito ovat selvästi liittyneet vahvemmin osaksi naisten toimijuutta, on miehillä tarpeen vaatiessa ollut tärkeä rooli hoivasta huolehtijana. Kirjeiden perusteella miehet tunsivat hyvin läheisten vaivojen etenemisen ja sen, miten aiemmat hoidot olivat niihin tehonneet. Mielestäni jo avunpyynnön kirjoittaminen läheisen puolesta on ollut hoivaamista ja huolenpitoa. Puolison sairastuessa miehet kirjoittivat kansanparantajalle naisia useammin. Tulkitsen tämän tarkoittavan sitä, että miehet pyrkivät aktiivisesti toimimaan ja kantamaan vastuun puolison ja koko perheen hyvinvoinnista, vaikka hoivaajan rooli ei ollut ehkä miehille luontainen. Naisen sairastuessa sukupuolijärjestelmän mukainen perheen sisäinen työnjako hoivan suhteen muuttui.

Suuri osa kirjeiden kirjoittajista sai elantonsa maataloudesta. Sukupuolijärjestelmän mukaisesti perheen työtehtävät jakautuivat miehille ja naisille eri tavoin. Töiden takia naiset olivat erityisesti maaseudulla sidotumpia kodin piiriin kuin miehet, ja heillä oli vastuu lasten hoidosta. Miesten kirjoittamissa kirjeissä kodin ulkopuolisten työpaikkojen kuvauksia on enemmän kuin naisten kirjoittamissa kirjeissä. Naisille kuulunut lastenhoitovastuu näkyy esimerkiksi naisten kertomissa perusteluissa, miksi he eivät voineet lähteä lääkkeidenhakumatkalle kansanparantajan luo. Useat naiset kertoivat, että kotiin ei ollut saatavilla apulaista, joka olisi huolehtinut lapsista ja muista naisille kuuluvista askareista. Erityisesti pienistä lapsista huolehtiminen oli naisten tehtävä eikä lapsia jätetty miesten hoidettavaksi kotiin. Sukupuolten välinen työnjako jousti kuitenkin naisten kohdalla. Kirjeistä ilmenee, että naiset saattoivat hoitaa kodin piirissä miehille kuuluvat työtehtävät silloin, kun mies oli esimerkiksi metsätöissä tai lääkkeidenhakumatkalla kansanparantajan luo.

Miehille lääkkeidenhakumatkan esteenä olivat useimmiten työt eikä esimerkiksi lasten ja kodinhoito kuten naisilla. Yksikään mies ei vedonnut kirjeessä pienten lasten hoitamiseen kertoessaan, miksi ei voi saapua paikan päälle. Naiset tuntuivat olevan kiinteämmin sidoksissa perheeseen ja koko perheen hyvinvointi riippui naisen toimeliaisuudesta. Tätä kuvastaa se, että ollessaan itse sairaana naiset kertoivat kirjeissä myös perheestään. Kun nainen on sairastunut, ei hän ole pystynyt hoitamaan perheen ylläpitoon vaikuttavia tehtäviään

kuten aiemmin ja huoli ja vastuu tulevaisuudesta on ollut raskas. Naisen sairastuminen vaikutti nopeasti koko perheen arkeen.

Työnteon kuvauksista on myös mahdollista saada tietoa puolisoitten keskinäisistä suhteista. Kirjeiden perusteella sekä miehet että naiset kokivat toimijuutensa korvaamattomaksi perheen arjen kannalta. Toisaalta kirjeistä käy ilmi, että sukupuolet olivat riippuvaisia toisistaan ja perheen hyvinvointi oli molempien vastuulla. Molemmat sukupuolet ovat huolissaan siitä, mitä perheelle tapahtuu, jos oma työkykyisyys ei palaudu ennalleen. Työnteon kuvauksissa on nähtävissä rakkautta, välittämistä ja perheestä huolenpitämistä. Työnteko oli kirjoittajille tärkeää paitsi oman itsetunnon ja minuuden kannalta, myös koko perheen hyvinvoinnin kannalta. Kirjoittajat pitivät työntekoa arvokkaana ja työkyvyttömyys koettiin kirjeissä merkinä heikkoudesta ja laiskuudesta.

Naisten ja miesten kirjoittamat kirjeet ja arjen kuvaukset eroavat toisistaan. Miehet eivät sairastuessaan kertoneet perheestään yhtä usein kuin naiset. Miehet eivät ehkä pitäneet perheen arjesta kertomista olennaisena parantumisen kannalta. Perheen sijasta miehet kuvasivat enemmän työntekoa, joka elannonhankkimisen kautta vaikutti perheen hyvinvointiin. Vaikka miesten kirjoittamissa kirjeissä on vain vähän kuvauksia perheen arjesta, näkyi niissä perheen merkitys miehen elämässä. Miesten kuvauksissa näkyivät koetut paineet perheen elättämisestä ja huoli siihen kykenemättömyydestä. Miehisuus määritteli kykyä pitää huolta perheestä.

Molemmat sukupuolet kuvailevat vaivan vaikutuksia ja oireita, mutta omista tuntemuksistaan miehet kertovat huomattavasti vähemmän kuin naiset. Naisten kuvauksissa korostuu uupuminen, väsyminen ja arjen raskaus. Työt, kodin hoitaminen ja äitiyden vaatimukset limittyvät toisiinsa ja tuntuivat useista naisista hyvin vaativilta. Miesten kirjoittamissa kirjeissä väsymisen kuvauksia ja omien tuntemuksien kertomista on huomattavasti vähemmän, ja miesten kirjoittamat kirjeet olivat usein lyhyempiä ja pelkistetympiä kuin naisten. Naiseudelle ja emännyydelle asetettiin tiukat normit sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että erilaisten järjestöjen valistuksessa. Naiset ovat ehkä kokeneet, että eivät pysty täyttämään ulkopäin asetettuja vaatimuksia, ja tämän takia kuvailevat enemmän tuntemuksiaan. Miehillä uupumisen tunnustaminen on voinut tuntua sukupuolijärjestelmän mukaan sopimattomammalta kuin naisille. Miehuuteen tai isyyteen ei ole kuulunut tunteista puhuminen. Miesten on voinut olla vaikeaa kuvata tuntemuksiaan, koska yhteiskunnallisessa

keskustelussa ei miehuuteen tai isyyteen kiinnitetty juuri huomiota. Koska isyydestä ei julkisesti juuri puhuttu, eivät miehet ole välttämättä osanneet kertoa siitä kirjeissäkään. Aina täytyy ottaa myös huomioon kirjeiden vastaanottajan vaikutus kirjeiden sisältöön: naisista on voinut tuntua helpolta kertoa omista tuntemuksistaan saman sukupuolen edustajalle.

Puolisoiden välillä on kirjeiden perusteella ollut sekä välittävät ja luottavaiset välit, mutta toisaalta puolisoiden välillä on vallinnut myös epäluottamusta ja pelkoa. Puolisoiden keskinäisistä suhteista on mahdollista saada tietoa intiimeiksi koettujen ja vaiettujen vaivojen kautta. Nämä vaivat olivat todennäköisesti sellaisia, joista ei haluttu tai kehdattu puhua lääkäreille. Puolisoiden läheisyydestä kertovat seksuaalisuudesta kirjoitetut kirjeet. Seksuaalisuus koettiin kuuluvaksi olennaisena osana puolisoiden avioliittoon ja aviolliseen elämään. Sekä miehet että naiset hakivat apua ja halusivat esimerkiksi lisätä seksuaalista aktiivisuutta. Seksuaalisuutta pidettiin kirjeissä tärkeänä osana miehuutta. Vaikka seksuaalisuuden kuvaukset kertovat puolisoiden läheisyydestä, on niissä nähtävissä myös vaikenemista. Seksuaalisuuteen liittyvistä vaivoista kerrottiin hyvin lyhyesti. Niistä ei ole todennäköisesti keskusteltu puolison kanssa suoraan, vaan apua pyydettiin ehkä puolison tietämättä kansanparantajalta.

Vaietuiksi vaivoiksi voisi luokitella myös puolison väkivaltaisuudesta kertovat kirjeet. Naiset kääntyivät kansanparantajan puoleen kokiessaan puolison käytöksen uhkaavaksi ja pelottavaksi. Yhdessäkään kirjeessä ei tullut esille naisen väkivaltaisuus. Perheen sisällä tapahtuvasta väkivallasta ei yleisesti ottaen puhuttu ja naisten väkivaltaisuus oli todennäköisesti vielä vaietumpaa kuin miesten. Naisten hoivarooli perheessä tulee esille väkivallasta kirjoitetuissa kirjeissä. Vaikka miehet ovat olleet väkivaltaisia, ovat naiset yrittäneet hakea heille apua ja korjata perheen arjen uhkaava ilmapiiri. Puolisoiden välisissä suhteissa perheen arjen tasapainottaminen kuului kirjeiden perusteella naiselle. Vain yksi mies tuo esille oman väkivaltaisuutensa ja huolensa siitä, mitä hän saattaa tehdä perheelleen. Alkoholi liittyi useissa tapauksissa väkivaltaisten perheiden arkeen. Alkoholin käyttö muutti puolison käytöstä ja sai naiset pelkäämään omaa puolisoaan. Miesten uhkaava käytös vaikutti naisten itsetuntoon ja kokemukseen itsestä. Yhteistä elämää haluttiin kuitenkin jatkaa puolison kanssa, ja naiset toivoivat kansanparantajalta saatujen lääkkeiden korjaavaan tilanteen. Kansanparantajalle kirjoitetut kuvaukset väkivaltaisesta miehestä saattavat kertoa myös siitä, ettei apua perheen arkeen ollut muualta saatavilla. Miesten väkivaltainen käytös hallitsi perheen arkea ja puolisoiden suhteita.

Vanhemmuudella on ollut tärkeä rooli kirjoittajien elämässä. Vanhemmuutta ja suhdetta lapsein kuvaillaan kirjeissä hyvin monipuolisesti. Kirjoittajat kuvailevat esimerkiksi lapsen sairastumisen herättämiä tuntemuksia. Osa lapsista ei ole vielä osannut itse kuvata oloaan, joten vanhemmat tekivät tulkintoja lapsen puolesta. Toivo ja luottamus tulevaan välittyvät kirjeistä. Vaikeimpienkin vaivojen kohdalla vanhemmat edelleen toivovat, että parannuskeino löytyisi jostain. Lasten vaivojen hoidosta ja oireista kirjoitettiin tarkasti kirjeissä. Kirjeitä kirjoittaessaan vanhemmat ehkä tunsivat saavansa oman äänensä ja asiantuntijuutensa lapsen vaivasta kuuluville. Neuvolakäynneillä ja lääkärintähtäanotoilla vanhempien tulkintoja ei välttämättä huomioitu. Kirjoittaessaan kansanparantajalle vanhemmat saivat itse olla parhaita ja ainoita asiantuntijoita lapsensa vaivassa.

Äitiyteen ja isyyteen liitettiin kirjeissä erilaisia arvoja ja mielikuvia. Äidin merkitystä lapsille ja perheelle pidettiin niin miesten kuin naistenkin kirjeissä korvaamattomana. Naisen asema äitinä oli tärkeä koko perheen hyvinvoinnin kannalta ja äitiyttä pidettiin erityisenä asiana ja tehtävänä. Julkisessa keskustelussa naisen roolia lapsen kehityksen ja kasvun kannalta pidettiin tärkeämpänä kuin miehen. Naiset kirjoittivat lastensa vaivoista useammin kansanparantajalle kuin miehet. Naiset kokivat roolinsa äitinä ikään kuin ammattina tai asemana. Äitiyteen liittyi kirjeissä työteliäisyys, ahkeruus ja huolenpito ja välittäminen. Naiset olisivat yleensä tarvinneet sijaisen kotiinsa poissaolon ajaksi – miehet sen sijaan työpaikalleen.

Isyys sen sijaan mainittiin kirjeissä usein vain sivuhuomautuksena. Vain muutama mies toi kirjeissä esille isyytensä, eivätkä miehet kokeneet isyyttä tehtävänä tai roolina. Vaikka isyyttä ei suoraan korostettukaan, on miehen tehtävään isänä liittyviä arvoja löydetävissä kirjeiden rivien välistä. Molemmat sukupuolet korostivat miehen merkitystä perheenelättäjänä. Isyys tuli kirjeissä esille vahvasti vain silloin, kun se puuttui kokonaan. Miehellä isänä on ollut tärkeä rooli ja tehtävä perheessä, mutta se ei ole ollut yhtä näkyvä ja tiedostettu kuin naisen rooli. Miehen merkitykseen kiinnitettiin huomioita vasta silloin, kun mies puuttui perheen arjesta kokonaan tai oli vakavasti sairaana. Miehen sairastuminen on muuttanut perheessä vallitsevaa sukupuolijärjestelmää ja sukupuolten rooleja siten, että naiselle on jäänyt yksinään vastuu perheenelättämisestä. Naiset kokevat miehen puuttumisen hyvin ongelmalliseksi. Naisten kuvauksissa näkyy, että perheestä huolehtimista yksinään ilman miestä, pidettiin liian raskaana vastuuna. Miesten kirjoittamissa kirjeissä ei tule yhtä voimakkaasti esille naisen puuttumisen ongelmallisuus perheen arjessa. Tilanne on kuitenkin ollut vaikea, koska miehet

ovat kirjoittaneet kansanparantajalle naisia useammin puolison sairastuessa. Miehet keskittyivät kirjeissä kuvailemaan nimenomaan vaivaa ja sen vaikutuksia, joten omia tuntemuksia puolison puuttumisesta ei välttämättä nähty tarpeellisena kertoa.

Perheen sisällä oleva välittämisen verkosto näyttäytyi kirjeissä moniulotteisena ja laajana. Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista tutkia perheiden sisäisiä suhteita laajemmin, miten esimerkiksi vanhuus ja sairaista vanhemmista huolehtiminen tulee kirjeissä esille ja toisaalta miten isovanhemmat osallistuivat perheen elämään. Kirjeiden kautta on mahdollista tutkia kokemuksia ja kuvauksia lapsuudesta vanhuuteen.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lyhenteet

JPA - Joensuun perinnearkisto

SHS – Suomen Historiallinen Seura

SLHS – Suomen Lääketieteen Historian Seura

SKS – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Lähteet

Painamattomat lähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun perinnearkisto (JPA), Joensuu

Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet vuosilta 1938–1960, JpaS, 2006.

Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet vuosilta 1938–1960, JSP 2009 Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja JSP 2009 Suvi Pölönen 3:599–3:859. II, JPA.

Kirjallisuus

Aalto, Ilana 2004a. Perinteisestä uuteen? Isyyden muutostietoa purkamassa. Teoksessa Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Keuruu. 65–88.

Aalto, Ilana 2004b. Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyshetimitä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki.

Aalto, Ilana ja Kolehmainen, Jani 2004. Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Keuruu. 9–26.

Achté, Kalle 1994. Sairaus ja ihmisen mieli. Psykiatrian näkökulmia. Teoksessa Sairaus ja ihminen. Kirjoituksia parantamisen perusteista. Toim. Hyry, Katja. SKS, Tietolipas 132, Pieksämäki. 139–161.

Achte, Kalle ja Schakir, Taina 1983. Parantaminen ja hoitosuhde. Teoksessa Kansa parantaa. Toim. Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. SKS, Kalevalaseuran vuosikirja nro 63, Pieksämäki. 147–152.

Ambert, Anne Marie 1994. An International Perspective on Parenting: Social Change and Social Constructs. *Journal of Marriage and the Family*. Nro 56 (3), 529–543.

Apo, Satu 1995. Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Kustannut Oy Tamara Press, Hämeenlinna.

Apo, Satu 1999. Myyttinen nainen. Teoksessa Suomalainen nainen. Toim. Päivi Lipponen ja Päivi Setälä. Otava, Keuruu. 9–23.

Chodorow, Nancy 1978. The reproduction of Mothering. University of California Press, London.

DelVecchio Good, Mary-Jo 1992. Work as Haven from Pain. Teoksessa Pain as Human Experience. Toim. Paul E. Brodwin, J. Good Byron, Mary-Jo Delvecchio Good ja Arhur Kleinman. University of California Press, Los Angeles. 49–76.

Elomaa, Hanna 2001. Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen. Toim. Kari Immonen ja Maarit Leskelä-Kärki. SKS, Tietolipas 175, Hämeenlinna. 59–74.

Ginzburg, Carlo 1996. Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Gaudeamus, Tampere.

Ginzburg, Carlo 1980. The Cheese and the Worms. The Cosmos of a Sixteenth-century Miller. Routledge & Kegan Paul.

Gelles Richard J. 1987a. The Violent Home. Sage Publications, California.

Gelles Richard J. 1987b. Family Violence. Sage Publications, California.

Graham, Hilary 1983. Caring: A Labour of Love. Teoksessa A Labour of Love. Women, Work and Caring. Toim. Janet Finch ja Dulcie Groves. Routledge & Kegan Paul, Trowbridge. 13–30.

Grönfors, Martti 1994. Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Toim. Jorma Sipilä ja Arto Tiihonen. Vastapaino, Tampere. 63–80.

Grönfors, Martti 1999. Miehen arin alue. Teoksessa Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toim. Arto Jokinen. Tampere University Press, Vammala. 223–236.

Haavio-Mannila, Elina 1984. Perhe hoiva- ja tunneyhteisönä. Teoksessa Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Toim. Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja ja Harriet Strandell. WSOY, Juva. 111–172.

Halmesvirta, Anssi 1998. Vaivojensa vangit. Kansa valitti ja lääkäri auttoi – historiallinen vuoropuhelu 1889–1916. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Halminen, Kaisa 1995. Branderin kuusi sisarta: 1800-luvun lopun tyttöjen haaveet ja elämä. Teoksessa Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan. Toim. Katriina Mäkinen ja Leena Rossi. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turku. 120–152.

Harjula Minna 2003. Uhka vai uhri? Vammaisuus ja kansanterveys Suomessa 1880–1939. Teoksessa Kansalaisuus ja kansanterveys. Toim. Ilpo Helén ja Mikko Jauho. Gaudeamus, Tampere. 128–145.

Harjula, Minna 2007. Terveiden jäljillä. Suomalainen terveystalitiikka 1900-luvulla. Tampere University Press, Tampere.

Heikkinen, Antero 1993. Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Yliopistopaino, Helsinki.

Helén, Ilpo ja Jauho, Mikko 2003. Terveyskansalaisuus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Kansalaisuus ja kansanterveys. Toim. Ilpo Helén ja Mikko Jauho. Gaudeamus, Tampere. 13–32.

Helén, Ilpo 1997. Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Gaudeamus, Tampere.

Helsti, Hilikka 2000. Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. SKS:n toimituksia 785. SKS, Helsinki.

Heller, Agnes 1984. *Everyday Life*. Routledge & Kegan Paul, London.

Hernesniemi, Antti 1987. Kansanparantajat terveydenhuollon kentässä. Teoksessa Lääkintöhallituksen julkaisuja nro 96. Kansanparannus eilen ja tänään – huomisen tutkimushaaste. Toim. Osmo Hänninen, Pirkko Meriläinen, Heikki Sumuvuori ja Tuula Vaskilampi. Valtion painatuskeskus, Helsinki. 60–71.

Hernesniemi, Antti 1992. Jäsenet paikalleen, paha veri pois. Johdatus kansanlääkintään osana terveydenhoidon kenttää. Jokivarsi Oy, Kaustinen

Henriksson, Lea 1994. Ammatillisen sisaruuden uudet jaot – sota-aika terveystyön taitekohtana. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere. 97–127.

Henriksson, Lea 1998. Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka. *Stakes, Tutkimuksia* 88, Helsinki.

Hoikkala, Tommi 1994. Mies, kasvatus ja auktoriteettiasema. Teoksessa Miehen elämää. Toim. J.P. Roos ja Eeva Peltonen. SKS, Tietolipas 136, Rauma. 86–105.

Honkasalo, Marja-Liisa 1994. Lääkäri ja sairaus. Merkityksiä etsimässä. Teoksessa Sairaus ja ihminen. Kirjoituksia parantamisen perusteista. Toim. Katja Hyry. SKS Tietolipas 132, Pieksämäki. 126–138.

Honkasalo, Marja-Liisa 2004. ”Elämä on ahasta täällä” Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa Arki Satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Anna Leppo, ja Terhi Utriainen. Vastapaino, Tampere. 51–81.

Honkasalo, Marja-Liisa ja Utriainen, Terhi 2004. Kärsimys, paha ja kulttuurintutkimus. Teoksessa Arki satuttaa. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Anne Leppo ja Terhi Utriainen. Vastapaino, Tampere. 13–48.

Honkasalo, Marja-Liisa 2006. ”Aika aikaa kutakin”. Naisnäkökulmia toistoon ja toimijuuteen. Teoksessa Välimatkoilla. Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta. Toim. Tarja Kupiainen ja Sinikka Vakimo. Suomen kansantietouden Tutkijain Seura, Vaasa. 103–121.

Honko, Lauri 1983. Terveyskäyttäytymisen kokonaisuus. Teoksessa Kansa parantaa. Toim. Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. SKS, Kalevalaseuran vuosikirja 63, Pieksämäki. 25–54.

Honko, Lauri 1994. Kulttuuri ja sairaus. Teoksessa Sairaus ja ihminen. Kirjoituksia parantamisen perusteista. Toim. Katja Hyry. SKS, Tietolipas 132, Pieksämäki. 13–40.

Husso, Marita 1997. Heikkouden hetkiä parisuhdeväkivallassa. Teoksessa Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Toim. Eeva Jokinen. Vastapaino, Tampere. 87–104.

Huttunen, Jouko 1995. Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Toim. Juha Virkki. WSOY, Juva. 46–66.

Huttunen, Jouko 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Mies ja Muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Toim. Arto Jokinen. Tampere University Press, Vammala. 169–193.

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Ps-Kustannus, Juva.

Hänninen, Vilma ja Valkonen, Jukka 2003. Tarinat sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Toim. Hänninen, Vilma. Tampereen yliopisto, Tampere. 141–156.

Häggman, Kai 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. SHS, Historiallisia tutkimuksia 179, Helsinki.

Häggman, Kai 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja, 11, Helsinki.

Ihanus, Juhani 2009. Sanat että hoitaisimme: kirjallisuusterapia ja kertomukset. Teoksessa Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Toim. Juhani Ihanus. Duodecim, Helsinki. 13–48.

Jallinoja, Riitta 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Perhe, työ ja tunteet. Toim. Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja, ja Harriet Strandell. WSOY, Juva. 37–110.

Jokinen, Eeva 2005. Aikuisten arki. Gaudeamus, Tampere.

Julkunen, Raija 1994. Suomalainen sukupuolimalli. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere. 179–201.

Julkunen, Raija 1999. Sukupuoli, työ ja hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa Suomalainen nainen. Toim. Päivi Lipponen ja Päivi Setälä. Otava, Keuruu. 79–100.

Kangas, Ilka 2003. Sairaalan asiantuntijuus – tieto ja kokemus sairastamisen arjessa. Teoksessa Sairas, potilas ja omainen. Näkökulmia sairauden kokemiseen. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Ilka Kangas ja Ullamaija Seppälä. SKS, Tietolipas 189, Tampere. 73–95.

Karisto, Antti 1984. Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M: 46. Kansaneläkelaitoksen sosiaaliturvan tutkimuslaitos, Helsinki.

Katvala, Satu 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto, Studies in Education, Psychology and Social Research 186, Jyväskylä.

Kettunen, Eija 1990. Terveysolot ja terveydenhuolto vuosina 1865–1972. Teoksessa maakuntien nousu. Kehityksen suuntia Itä-Suomessa. Toim. Antero Heikkinen. Snellman instituutin julkaisuja 11, Jyväskylä. 214–237.

Kivelä, Marjut 1983. Parantava energia. Teoksessa Kansa parantaa. Toim. Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. SKS, Kalevalaseuran vuosikirja 63, Pieksämäki. 163–172.

Kinnunen, Tiina 2001. Ennakkositoumuksista ymmärtämiseen – naishistorian ulottuvuudet. Teoksessa Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Toim. Autio, Sari, Katajala-Peltomaa, Sari ja Vuolanto, Ville. Vastapaino, Jyväskylä. 49–68.

Koivunen, Anu ja Liljeström, Marianne 1996. Kritiikki, visio ja muutos. Teoksessa Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toim. Anu Koivunen ja Marianne Liljeström. Vastapaino, Jyväskylä. 9–34.

Kokkonen, Tuomo 1997. Imettäjän rinnalla. Teoksessa Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Toim. Eeva Jokinen. Vastapaino, Tampere. 169–188.

Kolehmainen, Jani 2004. Osallistuva isä – Muuttunut mies? Teoksessa Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Tampere. 89–108.

Korhonen, Merja 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39, Joensuu.

Korhonen, Merja 2004. Työssäkäyvä isä. Mitä yksi epätavallinen tarina paljastaa perhepiirin kätkeytyistä ”sukupuolisopimuksista”? Teoksessa Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Tampere. 245–270.

Korppi-Tommola, Aura, 1990. Terve lapsi - kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920–1990. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Jyväskylä.

Laitila, Teuvo 1994. Sairaus yhteisössä. Riittitutkimuksen näkökulmia elämän kriittisiin vaiheisiin. Teoksessa Sairaus ja ihminen. Kirjoituksia parantamisen perusteista.. Toim. Katja Hyry. SKS, Tietolipas 132, Pieksämäki. 41–65.

Leino, Mia ja Viitanen Kirsi, 2003. Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940–1950-luvulla. Teoksessa Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen nuorison historia. SKS:n toimituksia 909. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen, Mervi. SKS, Jyväskylä. 186–197.

Leskelä-Kärki, Maarit 2009. Kirjeiden kulttuurihistoriaa ja tulkinnan ongelmia. <<http://www.enorssi.fi/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/kirjeiden-kulttuurihistoriaa-ja-tulkinnan-ongelmia-maarit-leskela-karki/>> luettu 12.4.2010

Levi, Giovanni 1992. Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa. Suomennos Kaisa Kinnunen ja Elina Suolahti. Tutkijaliiton julkaisusarja 73, Helsinki.

Lillrank, Annika ja Seppälä, Ullamaija 2000. Sairauden ja terveyden kokemus maallikkonäkökulmasta. Teoksessa Terveystieteiden suuntauksia. Toim. Ilka Kangas, Sakari Karvonen ja Annika Lillrank. Gaudeamus, Helsinki. 104–118.

Lindquist, Anita 2009. Kirjoittaminen itsehoitona ja psykoterapeuttisena menetelmänä. Teoksessa Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Toim. Juhani Ihanus. Duodecim, Helsinki. 70–98.

Lupton, Deborah 1994, Medicine as Culture. Illness, disease and the body in western societies. Sage Publications, California.

Löfström, Jan 1999. Sukupuoliero agraarikulttuurissa. “Se nyt vaan on semmonen”. SKS:n toimituksia 757. SKS, Vaasa.

Markkola Pirjo, 1989. Maaseudun työläisvaimot. Teoksessa Tuntematon työläisnainen. Toim. Leena Laine ja Pirjo Markkola. Vastapaino, Mänttä. 39–60.

Markkola, Pirjo 1994. Suomalaisen perhehistorian mahdollisuus. Naistutkimus 7. vsk. nro 4. Suomen Naistutkimuksen Seura. 38–40.

Neuvonen, Lasse 1990. Kunnanlääkärilaitos 1889–1938. Teoksessa Maakuntien nousu. Kehityksen suuntia Itä-Suomessa. Toim. Antero Heikkinen. Snellman-instituutin julkaisuja 11, Jyväskylä. 238–257.

Nätkin, Ritva 1993. Äitiys ja sukupuolten väliset suhteet. Teoksessa Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Toim. Ulla Piela. SKS, Tietolipas 127, Tampere. 165–187.

Nätkin, Ritva 1994. Väestöpolitiikka, abortti ja äitiys - hyvinvointivaltion ammattilaisten ja naisten suhteen tarkastelua. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere. 129–156.

Nätkin, Ritva 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Gaudeamus, Tampere.

Nätkin, Ritva 1998. Perhe. Teoksessa Muutoksen sosiologia. Toim. Elina Saksala. YLE opetuspalvelut, Jyväskylä. 63–67.

Ollila, Anne 1993. Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. SHS, Historiallisia Tutkimuksia 173, Tampere.

Ollila, Anne 1995. Mitä mikrohistoria on? Teoksessa Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan. Toim. Katriina Mäkinen ja Leena Rossi. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku. 7–15.

Ollila, Anne 1998. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. SKS:n toimituksia 711. SKS, Tampere.

Ollila, Anne 2000. Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. SKS:n toimituksia 795. SKS, Vammala.

Ollila, Anne 2001. Naishistoria ja sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen. Toim. Kari Immonen, ja Maarit Leskelä-Kärki. Tietolipas 175. SKS, Hämeenlinna. 75–90.

Parke, Ross ja Stearns Peter, 1993. Fathers and Childrearing. Teoksessa Children in Time and Place. Developmental and Historical Insights. Toim. Glen H. Elder, Jr., John Modell ja Ross D. Parke. Cambridge University Press, Cambridge. 147–170.

Partanen, Terhi ja Holma, Juha 2002. Vaihtoehto väkivallalle - toimijuutta kaikille perheenjäsenille. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen. PS-Kustannus, Keuruu. 188–206.

Peltonen, Eeva 1994. Onko sodasta paluuta? Teoksessa Miehen elämää. Toim. Roos J.P, Peltonen, Eeva. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Rauma. 187–218.

Peltonen, Matti 1999. Mikrohistoriasta. Gaudeamus, Helsinki.

Peltonen, Matti 2000. Ledtrådar, marginaler och monader. Förhållandet mellan mikro- och makronivå i historieforskningen. Historisk Tidskrift för Finland 85 (3). 251–264.

Perttula, Juha 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Toim. Juha Perttula ja Timo Latomaa. Dialogia Oy, Tartu. 115–162

Piela, Ulla 2006. Luonto ja muuttuvat maailmat kansanlääkinnässä. Teoksessa Modernisaatio ja kansan kokemus 1860–1960. SKS:n toimituksia 1101, Toim. Hilikka Helsti, Laura Stark ja Saara Tuomaala. SKS, Helsinki. 277–331.

Pulma, Panu 1987. Kerjuulavasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Suomen lastensuojelun historia. Toim. Panu Pulma ja Oiva Turpeinen. Lastensuojelun keskusliitto, Kouvola. 7–268.

Pylkkänen, Anu 1999. Suomalainen tasa-arvo. Teoksessa Suomalainen nainen. Toim. Päivi Lipponen ja Päivi Setälä. Otava, Keuruu. 24–38.

Rautavaara, Toivo 1983. Kansanparannuskeinoista luontaislääketieteeseen. Teoksessa Kansa parantaa. Toim. Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. SKS, Kalevalaseuran vuosikirja nro 63, Pieksämäki. 55–60.

Rantalaiho, Liisa 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio? Toim. Anneli Anttonen, Ritva Henriksson ja Liisa Rantalaiho. Vastapaino, Tampere. 9–30.

Ronkainen, Suvi 1990. Ikääntyvän naisen seksuaalisuus. Ikääntymisen vaikutus naisen seksuaalielämään elämänhistorian valossa. Tasa-arvojulkaisuja, sarja D: Naistutkimusraportteja, 1/1990. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ronkainen, Suvi 2002. Väkivallan valta. Teoksessa Itkua ikä kaikkii? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta. Toim. Satu Apo, Anu Koivunen, Leena-Maija Rossi ja Kirsi Saarikangas. SKS, SKS:n Toimituksia 898. Tampere. 207–220.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä; tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. SKS, Helsinki.

Ruckenstein, Minna 2004. Isät ja väkivalta: kilpailevia tulkintoja, toistuvia käytäntöjä. Teoksessa Isäkirja. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Keuruu. 109–130.

Salmela, Tuula 1997. Muuttuva potilas-lääkärisuhde. Teoksessa Autetaanko asiakasta – palvelaanko potilasta? Toim. Tuula Salmela. Atena Kustannus Oy, Juva. 52–65.

Salmi, Minna 2004. Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Toim. Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula. Stakes, Saarijärvi. 11–28.

Sarajärvi, Anneli ja Tuomi, Jouni 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Jyväskylä.

Satka, Mirja 1993. Sota-aika perhekäsitysten ja sukupuolten suhteiden murroksena. Teoksessa Hyvinvointivaltio ja historian oikut. Toim. Pertti Haapala. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere. 57–74.

Satka, Mirja 1994a. Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu ja sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Toim. Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka ja Kyösti Urponen. Sosiaaliturvan keskusliitto. Jyväskylä. 261–334.

Satka, Mirja 1994b. Sota-ajan naiskansalaisen ihanteet naisjärjestöjen arjessa. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere. 73–96.

Seppälä, Ullamaija 2003. Vanhemmat lapsen sairauden kokijoina ja kokemuksen tulkitsijoina. Teoksessa Sairas, potilas, omainen. Näkökulmia sairauden kokemiseen. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Ilka Kangas ja Ullamaija Seppälä. SKS, Tietolipas 189, Tampere. 167–191.

Siiskonen, Pirjo 1990. Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuesssa. Tutkimus maatilán emännán ja isännán muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Pieksämäki.

Siponen, Anne 2003. Astmaa sairastavat arjen selviytyjinä. Teoksessa Sairas, potilas ja omainen. Näkökulmia sairauden kokemiseen. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Ilka Kangas ja Ullamaija Seppälä. SKS, Tietolipas 189, Tampere. 142–166.

Soivio, Juha 2004. Kärsimys, lääketiede ja toivo. Teoksessa Arki Satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Toim. Marja-Liisa Honkasalo, Anna Leppo ja Terhi Utriainen. Vastapaino, Tampere. 166–190

Sonck, C. E. 1987. Muutamia lähikuvia suomalaisten kansanparantajien työmailta. Teoksessa Hippokrates. Suomen Lääketieteen Historian Seuran vuosikirja. SLHS, Helsinki. 136–157.

Sonck, C. E. 1991 Muutamia lähikuvia suomalaisten kansanparantajien työmailta III. Lisätietoja Viekin parantajista sekä lainauksia vanhoista lääkärikirjoista. Teoksessa Hippokrates. Suomen Lääketieteen Historian Seuran vuosikirja. SLHS, Helsinki. 176–190.

Strandell, Harriet 1984. Kolmen naissukupolven kokemuksia työstä ja perheestä. Teoksessa Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Toim. Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja ja Harriet Strandell. WSOY, Juva. 203–286.

Talve, Ilmar 1990. Suomen kansankulttuuri. 3. tarkistettu ja täydennetty painos. SKS:n toimituksia 514, Helsinki.

Tedre, Silva 1999. Hoivan sanattomat sopimukset. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40, Joensuu.

Tedre, Silva ja Pöllänen, Pirjo 1997. Hoivan herkäät alueet. Kirjayhtymä Oy, Tampere.

Tonttila, Tuula 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppaneiden merkitys. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Turpeinen, Oiva 1987. Lastensuojelu ja väestönkehitys. Teoksessa Suomen lastensuojelun historia. Toim. Panu Pulma ja Oiva Turpeinen. Lastensuojelun keskusliitto, Kouvola. 269–447.

Ungerson, Clare 1983. Why Do Women Care. Teoksessa A Labour of Love. Women, Work and Caring. Toim. Janet Finch ja Dulcie Groves. Routledge & Kegan Paul, Trowbridge. 31–50.

Urponen, Kyösti 1994. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Jyväskylä. 163–260

Vainio-Korhonen, Kirsi 2002. Ruokaa, vaatteita, hoivaa. Naiset ja yrittäjäyys paikallisena ja yleisenä ilmiönä 1700-luvulta nykypäivään. Historiallisia Tutkimuksia 213. SKS, Keuruu.

Vauhkonen, Onni 1978. Yleiskatsaus Suomen lääkintälaitoksen ja terveydenhuollon kehitysvaiheisiin 1600-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa Terveydenhuollon historia. Gummerrus, Jyväskylä.

Wrede, Sirpa 2000. Suomalainen terveydenhuolto: jännitteitä ja murroksia. Teoksessa Terveyssosiologian suuntauksia. toim. Ilka Kangas, Sakari Karvonen ja Annika Lillrank. Gaudeamus, Helsinki. 189–205.

Wrede, Sirpa 2003. Kenen neuvola? Kansanterveystyön ”naisten huoneen” rakennuspuut. Teoksessa Kansalaisuus ja kansanterveys. Toim. Ilpo Helén ja Mikko Jauho. Gaudeamus, Tampere. 5–86.

Vuori, Jaana 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Tampere. 29–64.

Wallguist, Einar 1948. Perheen Lääkärikirja. Suom. Talvitie, Oiva. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Östman, Ann-Catrin 2004. Mekanisoinnin ensimmäinen aalto. Teoksessa Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. SKS:n toimituksia 914:2. Toim. Matti Peltonen. SKS, Jyväskylä. 19–75.

1. Yleisimpien kirjeissä olleiden vaivojen selitykset Wallquistin perheen lääkärikirjan (1948) mukaan

Astma: Keuhkoahdistus on tavallinen tauti, joka alkaa usein lapsuudessa. Se voi vaivata koko eliniän tai vain joinakin kausina. Esimerkiksi pöly, höyhenet ja untuvat, eläimet ja ruoka-aineet voivat laukaista yliherkkyyden ja allergisen reaktion. Kohtauksen aikana keuhkoputken haarat kouristuvat ja limakalvot turpoavat, jolloin hengitys on vaikeaa.

Hinkuyskä: Taudille luonteenomaista on kouristuksenomainen yskä ja sitä seuraava hinkumiskohtaus. Tauti leviää pisaratartuntana ja esiintyy useimmiten epidemioittain.

Ihovaivat: Ihon muutoksia ovat esimerkiksi punotus, kovettumat, rakkoutumat, kesimät, ruvet, rohtumat, halkeamat, sarveumat, arvet sekä värin muutokset ja verenvuodot

Kaatumatauti, epilepsia: Huomattavimpana oireena odottamatta ja salamannopeasti tulevat tajuttomuus- ja kouristuskohtaukset. Kohtaukset johtuvat todennäköisesti aivojen muuttuneista verisuonisuhteista ja turvotuksesta. Vartalo kouristuu, samoin käsivarret ja jalat. Kasvot vääntyvät. Potilas makaa kohtauksen aikana tiukasti jännittyneenä ja hengitys saattaa estyä.

Kihomadot: Elävät ohutsuolen ja paksusuolen alaosassa. Hedelmöittyneet naarat kulkeutuvat iltaisin peräaukkoon, pureutuvat sinne kiinni ja munivat. Tämä aiheuttaa ankaraa syyhyämistä. Kihomato on tavallisempi lapsissa kuin aikuisissa.

Lapsihalvaus: Virusperäinen herkästi tarttuva tauti. Useimmat taudin saaneista ovat iältään 2 kuukauden ja 4 vuoden välillä. Tauti alkaa yleensä kuumeena, pahoinvointina, nielun kipuna, nuhana ja ripulina. Jos tauti on paha, halvaukset tulevat yleensä viimeistään parin viikon sisällä tartunnasta.

Littlen tauti: Ennen syntymistä tapahtunut aivojen vahingoittuminen tai synnytyksen aikana sattunut tulehdus voi aiheuttaa Littlen taudin. Tautiin kuuluu molemminpuolinen kehon lihasten lisääntynyt jännitystila etenkin jaloissa. Polvet puristuvat toisiaan vasten ja liikkuminen vaikeutuu huomattavasti. Lapsi ei kehity tavallisesti ja voi saada myös erilaisia kohtauksia.

Luumätä: Märkäbakteerin aiheuttama tulehdus luussa. Taudilla tarkoitetaan tavallisesti luunytimen ja luun sisempien osien tuhoutumista. Se voi aiheutua ulkoisesta vammasta kuten luunmurtumasta tai sotavammasta tai ympäristöstä tulleesta infektiosta. Potilaalla on useimmiten kovat kivut, kun uusia märkäpesäkkeitä kehittyy. Sairaus voi kestää vuosikausia.

Maitorupi: Synnynnäinen tila, jolloin kudosten toiminnoissa on häiriöitä. Lapsilla esiintyy iho-, limakalvo-, imusolmuke- ja verioireita. Hiuspohjassa saattaa olla rohtumaa, joka leviää koko päähän. Ihoon voi syntyä paksuja kosteita rupia, josta vaivan nimikin tulee. Ihottuma syyhyää kovasti ja raapiessa se pahenee.

Riisitauti: D-vitamiinin puutos, johon enimmäkseen keinotekoisella ravinnolla eläneet lapset sairastuvat. Lapsen koko elimistö kärsii sairaudesta, mutta selvimmät oireet ovat luustossa.

Reumataudit: Reumatauteja pidetään todellisina kansantauteina. Aiheuttaja voi olla jokin bakteeri tai virus tai ruumiin yliherkkä tapa reagoida ärsykkeihin. Reumatismiin kuuluu paikallisia nivelkipuja. Voi vaikeuttaa liikkuvuutta ja aiheuttaa lihasten näivettymistä. Sairaus voi parantua, mutta usein tuottaa invalidiuden.

Struuma: Ulkoapäin havaittavissa oleva kilpirauhasen suurentuma. Struuma voi olla pehmeä, kyhmyinen tai sisältää rakkoja. Struunaa esiintyy usein tytöillä murroskauden päätyttyä. Syynä pidetään jodinpuutetta ravinnossa. Struuma on kiusallinen ulkonäön takia ja se voi myös painaa henkitorvea aiheuttaen hengitysvaivoja.

Tanssitauti: Aiheuttaa sydänvikoja ja on todennäköisesti sukua reumataudeille. Usein tauti ilmenee lapsilla ja taudin uusiutuminen lisää taipumusta sydäntulehdukseen. Oireina ovat lihasnytkähdykset ja tahattomat liikkeet.

Tuberkuloosi: Tuberkuloosi tarttuu tavallisimmin hengityksen kautta. Basillin aiheuttaa ruumiin kudoksissa kostean tulehduksen, johon muodostuu kyhmyjä. Oireina ovat pitkä limainen yskä. Tuberkuloositartunnan saatua esiintyy usein myös kuumetta. Yleisin tuberkuloosin muoto on keuhkotuberkuloosi (keuhkotauti).

Vesipää: Aivoselkäydinnestettä on kertynyt runsaasti aivokammioihin. Aivojen kehitys voi estyä jo sikiövaiheessa ja pää tulee suureksi. Lapsi ei kehity tavallisesti ja voi kuolla jo nuorena. Voi tulla myös tarttumatautina tai esimerkiksi päähän kohdistuneen iskun takia.

Verisyöpä: Veren valkosoluihin kohdistuva tauti, tunnetaan myös leukemiana. Voivat esiintyä akuutisti tai kroonisesti useita vuosia. Pysyvää parannuskeinoa ei ole.

Hodginssonin tauti: Imukudoskasvaimia muodostuu imusolmukkeisiin. Imukudosta, johon kuuluvat esimerkiksi imusolmukkeet, sijaitsee ympäri elimistöä, joten sairaus voi saada alkunsa eri puolilta kehoa.

Lähde: Wallguist, Einar 1948. Perheen Lääkärikirja. Suom. Talvitie, Oiva. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

LIITE 2. Miesten ja naisten kirjoittamat kirjeet vuosina 1938–1960

Taulukko 2.

	Omasta vaivasta kirjoitetut kirjeet (kpl):	Puolison vaivasta kirjoitetut kirjeet (kpl)	Lapsen vaivasta kirjoitetut kirjeet (kpl)
Miehet	18 (18 %)	60 kpl (54 %)	57 kpl (22 %)
Naiset	84 (82 %)	51 kpl (46 %)	198 kpl (78 %)
Yhteensä	102 (100 %)	111 (100 %)	255 (100 %)

Lähde: Kansanparantaja Anni Pölöselle osoitetut kirjeet 1938–1960, JpaS, 2006 ja JSP 2009
Suvi Pölönen 3:1–3:598 I ja 3:599–3:859 II, JPA

LIITE 3. Luettelo kirjeissä olleista lasten vaivoista

Ihottuma 112

(joista maitorupea 49)

Riisitauti 38

Yökastelu 16

Kaatumatauti 9

Luumätä 8

Tuberkuloosi 7

Struuma 7

Keuhkovaivat 6

Munuaisvaivat 5

Mielisairaus 4

Napa pullistunut 4

Kuulo-ongelmat 3

Haava 3

Lapsihalvaus 3

Nuha 3

Kehittymättömyys 3

Lisäksi seuraavat vaivat oli mainittu yhdessä tai kahdessa kirjeessä

Ripuli, vesipää, pään hikoaminen, krampit, jalat ei taivu, Littlen tauti, vapina, syömättömyys, unettomuus, sydänvika, veritauti, hinkuyskä, sokeritauti, kihomadot, tanssitauti, niskan jännittäminen, hermostovika, heikkoälyisyys, särky, syöpä.